

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav politologie
politologie – politologie

Stanislav Peš

**Kopřivnice v procesu politické změny
1989/1990**

**Kopřivnice in the process of political changes
in 1989/1990**

Disertační práce

Praha 2016

Autor práce: **Stanislav Peš**

Vedoucí práce: **doc. Lukáš Valeš, Ph.D.**

Oponent práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Bibliografický záznam

Peš, Stanislav. *Kopřivnice v procesu politické změny 1989/1990*. Praha, 2016. 192 s. Disertační práce (Ph.D.). Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav politologie, Vedoucí diplomové práce doc. Lukáš Valeš, Ph.D.

Anotace (abstrakt)

Předložená disertační práce *Kopřivnice v procesu politické změny 1989/1990* se zaměřuje na popis a analýzu událostí souvisejících s rozpadem posttotalitního autoritářského režimu v ČSSR a přechodem k demokracii v podmínkách středně velkého severomoravského města Kopřivnice. Cílem je nejen zachytit průběh politických změn následujících po 17. listopadu 1989, ale také společenských a hospodářských, které následovaly. Svým obsahem tedy práce zahrnuje časově události od počátku roku 1986 do listopadových komunálních voleb v roce 1990.

V první kapitole je popsána metoda orální historie, její pozice v moderní vědě, ale také v praxi předložené práce.

Druhá kapitola se zaměřuje na obecné rysy posttotalitního autoritářského režimu v ČSSR před rokem 1989 a předpoklady pro změnu, které se začínaly postupně objevovat v rámci samotného Československa a jeho společnosti.

Třetí kapitola analyzuje problematiku „Sametové revoluce“ z hlediska teorie revoluce, klade si otázku, zda je možné změnu, ke které dochází v listopadu 1989, nazvat revolucí a události zkoumá z pohledu teorie tranzice.

Čtvrtá kapitola se zaměřuje na vysvětlení základních milníků v historii města, které ovlivnily jeho rozvoj, skladbu obyvatelstva a význam v rámci regionu.

V páté kapitole *Kopřivnice před 17. listopadem 1989* je popsán systém fungování národních výborů, jejich orgánů a význam ve státní správě. Analyzují aktuální situaci ve městě těsně před 17. listopadem 1989 z pohledu vedení města řízeného městským národním výborem.

Šestá kapitola popisuje průběh dní těsně po 17. listopadu. Zaměřuji se na popis událostí, jak za sebou následovaly, prosakování prvních zpráv o událostech na Národní třídě a reakcí na ně.

V sedmé kapitole je za pomoci metody orální historie se zakladateli občanského fóra v Kopřivnici a porovnáváním dochovaných archivních materiálů popsán vznik místního fóra.

V osmé kapitole je porovnán vývoj během prvních deseti dní po zásahu na Národní třídě v centru dění Praze, dalším velkém městě Plzni a středně velkých městech typologicky podobných Kopřivnici.

Problematické zajišťování informací a postavení lokálních médií je náplní deváté kapitoly.

Desátá kapitola je věnována tzv. přechodové fázi, tedy období od 16. ledna - demise rady městského národního výboru - do 24. listopadu 1990, kdy se konaly komunální volby do městského zastupitelstva.

V kapitolách věnovaných parlamentním a komunálním volbám je analyzován zejména vliv, jaký měly tyto volby pro kopřivnický region a také jakou úlohu sehrály v širších souvislostech.

Poslední kapitola se zaměřuje na období po volbách v roce 1990.

Abstract

This thesis entitled, 'Kopřivnice in the process of political changes in 1989/1990' consists of a description and analysis of events connected to the disintegration of the post-totalitarian authoritarian regime in Czechoslovakia and deals with the transition to democracy of the medium-sized North Moravian town, Kopřivnice. My aim is to record not only the course of political changes, but also social and economic development after 17 November 1989. In terms of time, the thesis covers the period from 1986 to the municipal election in November 1990.

The first chapter describes the oral history method, its position in the modern science and in the practical part of this thesis.

The second chapter deals with the characteristics of the post-totalitarian authoritarian regime in Czechoslovakia before 1989 and the pre-existing conditions for the subsequent changes which took place in Czechoslovakia and Czech society.

The third chapter analyses the field of the Velvet Revolution in revolution theory terms. It examines, if it is possible to consider the change as a revolution, and it studies the events in November 1989 from the point of view of the theory of transition.

The third chapter explains the basic milestones in the history of the town which influenced its development, its population structure and its importance in the regional framework.

The fourth chapter 'Reflection of Kopřivnice before 17 November 1989' describes the functioning of the town's municipal committees and their significance in state administration. The current situation in the town just before 17 November 1989 is analysed from the position of the town leadership carried out by the local municipal committee.

The fifth chapter is devoted to the course of days shortly after 17 November 1989. I concentrate on the sequence of events – from the first leak of information about the events in Prague to the response to them.

The sixth chapter implements the oral history method in order to investigate the creation of the local Civic Forum according to archive materials and interviews with contemporary witnesses.

The seventh chapter compares the development during the first ten days after the intervention in Prague with another city - that of Plzeň and with medium-sized towns typologically resembling Kopřivnice.

The position of local media and the problematic search for information is the content of the eighth chapter.

The ninth chapter highlights the transition phase – from 16 January when the demise of the Municipal Council occurred to 24 November 1990 when the first communal election of a municipal government was held.

The chapters dedicated to parliamentary and communal elections analyse the influence of the elections on the region of Kopřivnice and in a broader perspective as well.

The final chapter summarizes the period after the elections in 1990.

Klíčová slova

Tranzice, Demokracie, 17. listopad 1989, Volby, Občanské fórum, Orální historie, Revoluce, Demonstrace

Keywords

Transition, Democracy, 17 November 1989, Election, Civic forum, Oral history, Revolution, Demonstration

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Kopřivnici dne:

Stanislav Peš

Poděkování

Rád bych poděkoval svému vedoucímu práce panu doc. Lukášovi Valešovi, Ph.D. za odborné vedení a jeho cenné rady a čas, který mi věnoval, dále pak všem osobám narátorů za jejich ochotu poskytnout cenné informace.

V neposlední řadě pak celé své rodině za podporu, kterou mi poskytla při zpracovávání tohoto tématu, neboť bez jejich shovívavosti by to nebylo možné.

Obsah

Úvod	4
1 Orální historie	11
1.1 Metoda orální historie	11
1.2 Pozice orální historie v současnosti	12
1.3 Možnosti využití metody ve výzkumu politických dějin.....	13
1.4 Orální historie v praxi disertační práce	15
2 Charakteristika režimu v ČSSR a strukturální předpoklady změny	18
2.1 Zahraničně-politické předpoklady	18
2.2 Politické předpoklady pro změnu v ČSSR.....	23
2.3 Ekonomické a společenské předpoklady pro změnu	25
3 „Sametová revoluce?“	31
3.1 Sametová revoluce a teorie tranzice.....	38
4 Město Kopřivnice.....	42
4.1 Historie.....	42
4.2 Obyvatelstvo	43
4.3 Občanská společnost v Kopřivnici před 17. listopadem 1989	45
4.4 Postavení v regionu	48
5 Kopřivnice před 17. listopadem 1989	50
5.1 Situace na Městském národním výboru v Kopřivnici.....	52
5.2 M-klub.....	57
6 Listopad 1989 v Kopřivnici	60
6.1 První reakce v Kopřivnici	60
6.2 Formování opozičních sil na místní úrovni.....	63
6.2.1 Osobnosti první vlny – revolucionáři.....	69
6.2.2 Osobnosti druhé vlny - politici.....	72
7 Občanské fórum jako nový hráč na politické scéně.....	76
7.1 Vznik Občanského fóra a první manifestace v Kopřivnici	79
7.2 Organizace demonstrací	86
7.3 Příprava a organizace generální stávky.....	88
7.4 Reakce vedení města, KSČ	92

7.5	Hrozilo nebezpečí?	94
8	Komparace vývoje v Praze a v Kopřivnici, centrum vs. periferie	98
9	Postavení médií a distribuce informací během listopadových událostí... 105	
10	Přechodová fáze - Administrativně správní změny od 17. listopadu do listopadových komunálních voleb	112
10.1	Plenární zasedání Městského národního výboru v Kopřivnici	112
10.2	Kooptace v Kopřivnici	114
10.3	Kulaté stoly	118
10.4	První prosazené změny v Kopřivnici	122
10.4.1	Hledání sochy Masaryka	122
10.4.2	Přejmenování ulic.....	124
10.4.3	Komplexní bytová výstavba.....	125
10.4.4	Malá privatizace	126
10.5	Formování politických elit	127
10.5.1	Vznik nových politických elit v Kopřivnici.....	130
11	Parlamentní volby	134
11.1	Období před volbami.....	134
11.2	Průběh a výsledky voleb v Kopřivnici	136
12	Komunální volby	140
12.1	Příprava voleb	141
12.2	Kandidující subjekty	142
12.3	Volební kampaň a programy.....	145
12.3.1	Hlavní body programu Občanského fóra	147
12.3.2	Hlavní body programu Demokratické koalice	147
12.3.3	Hlavní body programu Československé sociální demokracie	148
12.3.4	Hlavní body programu Československé strany lidové.....	148
12.3.5	Hlavní body programu Komunistické strany Československa	148
12.3.6	Hlavní body programu nezávislých kandidátů L. Svobody a M. Pajonka.....	149
12.4	Volební výsledky	149
12.5	Povolební vyjednávání, možné koalice a tvorba rady města Kopřivnice	151

13 Období po volbách.....	153
13.1 Definitivní výměna politických elit v Kopřivnici	156
13.2 Profily politických elit v Kopřivnici po roce 1989	157
13.2.1 Vladislav Kryške	157
13.2.2 Ing. Josef Jalůvka	158
13.2.3 Ing. Jaroslav Šula	159
13.2.4 Alois Janek	160
Závěr	161
14 Seznam zkratk.....	166
Seznam literatury:	169
Seznam pramenů:	179
Legislativa.....	182
15 Přílohy	183
15.1. Volební výsledky jednotlivých subjektů v komunálních volbách	183
15.2 Průběh listopadového událostí v Praze	184
15. 4 Průběh listopadových událostí v Ostravě.....	186
15.5 Průběh listopadového událostí v Domažlicích.....	189
15.6 Průběh listopadového událostí v Klatovech.....	190
15. 7 Průběh listopadového událostí v Kopřivnici	191
15.8 Průběh listopadového událostí v Tachově.....	193

Úvod

Tématem předkládané disertační práce Kopřivnice v procesu politické změny 1989/1990 je popis a analýza událostí souvisejících s rozpadem posttotalitního autoritářského režimu v ČSSR a přechodem k demokracii v podmínkách středně velkého severomoravského města Kopřivnice. Cílem je nejen zachytit průběh politických změn následujících po 17. listopadu 1989, ale také společenských a hospodářských, které následovaly. Aby bylo možné vůbec předložené téma uchopit, práce nezačíná již zmiňovaným 17. listopadem, ale vrací se k událostem, které mu předcházely. Jako klíčové pro proces tranzice vnímám dění, ke kterému dochází nejen na vnitropolitické, ale zejména na mezinárodní scéně. Svým obsahem tedy práce zahrnuje časově události od počátku roku 1986 do listopadových komunálních voleb v roce 1990. Rok 1986 je vybrán proto, že na komunální úrovni došlo k posledním volbám do Městského národního výboru v Kopřivnici.

Na celostátní úrovni je problematika tranzice 1989/1990 již poměrně dobře zpracovaným tématem. Zejména díky pracím autorů jako je Michal Pullmann Konec experimentu. Přestavba a pád komunismu v Československu (Praha 2011); Jiří Suk – Labyrintem revoluce (Praha 2003), Občanské fórum I., II. (Brno 1997, 1998); Milan Otáhal Opozice, moc, společnost (Praha 1994), Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989 (Praha 2011), Sto studentských revolucí (spolu s M. Vaňkem, Praha 1999); Miroslav Vaněk Vítězové? Poražení? (Praha 2005), Mocní? a bezmocní? (Praha 2006), Obyčejní lidé...?! (Praha 2009); Jan Měchýř Velký převrat či snad revoluce Sametová? (Praha 1999); Jana Bureš Občanské fórum (Praha-Plzeň 2007), Toman Brod (eds.) Proč jsme v listopadu vyšli do ulic? (Brno 1999) apod. Z řady zahraničních připomeňme alespoň: Beata Blehova Der Fall des Kommunismus in der Tschechoslowakei (Vienna 2006), Ella Zadoružnjuk Ot krušenija Pražskoj vesny k triumfu „barchantnoj“ revoluci (Moskva 2008), Robin Shepherd: Czechoslovakia the Velvet Revolution and Beyond (Basingstoke 2000), James Herbert Krapfl Revolution with a human face politics, culture and community in Czechoslovakia 1989-1992 (Stanford 2007), Niklas Perzi, Beata Blehova and Peter Bachmaier (eds.): Samtene Revolution (Frankfurt am Main

2009) a řadu dalších jako například Sametová revoluce v českých obcích, městech a regionech aneb 25 let poté (Valeš, Petráš 2014). Z prací českých politologů uveďme nejznámější od Vladimíry Dvořákové, Jiřího Kunce, Jana Bureše nebo také Marka Ženíška.

Průběhu tranzice na lokální úrovni se velmi úspěšně zabývá Lukáš Valeš, který ve svých pracích dokumentuje způsob, jakým docházelo k přechodu k demokracii zejména v Plzeňském kraji. Připomeňme jeho práce Rok 1989 v Plzni a západních Čechách, Zrod demokratických politických systémů okresů Klatovy, Domažlice a Tachov či '89 v Klatovech aneb Klatovy v přelomových letech 1989 – 1990. Nejnovější publikace a příspěvky pak rozšiřují bádání v oblasti lokálních revolucí, zejména díky grantového projektu Průběh sametové revoluce ve vybraných městech jihočeského kraje v komparativní perspektivě, který se však přes svůj název neomezuje jen na Jihočeský kraj a umožňuje také publikaci příspěvků přesahujících hranici tohoto regionu například Kopřivnice.

Disertační práce vychází z hypotézy, že pro úspěšné završení přechodu k demokracii je rozhodující nejen změna poměru politických sil v centru, v případě Československa v Praze, ale také v ostatních částech státu. Dle typologie přechodů k demokracii je právem tranzice let 1989/1990 v ČSSR označována za přechod k demokracii zdola (Bureš 2007: 17), tedy přechod, jenž byl zapříčiněn podporou široké veřejnosti, která se vzepřela vládnoucímu režimu. Jedním z cílů práce je poskytnout pohled, jak se rodila česká demokracie, obnovovaly demokratické instituce a úřady, odkud přicházely a jak se profilely nové politické elity. Význam výzkumu těchto témat má pro českou politologii o to větší význam v době, kdy demokracie v České republice je po pětadvaceti letech vystavena nelehké zkoušce, zda svými institucemi odolá tlaku zájmových skupin, úzkému propojení politiky a byznysu či hlubokému zklamání z listopadového vývoje u řady jednotlivců i sociálních skupin. Víc než kdy před tím jsou dnes vzpomínány pocit relativního bezpečí a sociálních jistot v prostředí komunistického režimu a bipolárního vnímání světa.

Předložená práce se proto zaměřuje nejen na analýzu politických poměrů v Kopřivnici, jak vyplývá ze samotného názvu práce, ale zkoumá také

vztahy v širším kontextu s danou lokalitou ovlivněnou prudkým nárůstem obyvatelstva v 70. a 80. letech 20. století, výsadním postavením národního podniku Tatra a samozřejmě místními tradicemi.

Podrobit analýze přechod k demokracii v podmínkách středně velkého severomoravského města má pro politologii velký význam. Tranzice na komunální úrovni by mohla být brána jako završená po bezproblémovém uskutečnění komunálních voleb. Komunální volby jsou označovány jako volby druhého řádu, tedy volby, které přímo neovlivňují politické dění v dané zemi. Tvoří však pomyslnou základnu pyramidy v hierarchii voleb. Zpravidla na komunální úrovni se poprvé etablují „nové tváře“ politických stran či jiných uskupení, jež pak dále budují svou politickou kariéru. Tento fakt jen dokazuje, že komunální politika je významným prvkem volebního systému umožňujícím nejužší kontakt občana se státní mocí. Význam voleb druhého řádu vystihuje ve svých studiích Moravský venkov: politika a společnost (2012), Společnost a politika: Vztahy pochybnosti a jiná realita (2014), Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice (2008) a Studie o volbách do zastupitelstev v obcích politolog Pavel Šaradín. Zároveň období předcházející prvním komunálním volbám je možné označit příviskem „Zlaté“ nejen proto, že docházelo ke zrodu komunální politiky, ale také její vliv přesahoval hranice daného regionu a lokální politici mohli spoluutvářet demokratický režim v celém Československu. Volby do obecních zastupitelstev v listopadu 1990 se tak staly prvními a zároveň posledními volbami, které nebyly jen volbami druhého řádu.

Město Kopřivnice poskytuje ideální příklad proměny obce s nevelkým významem v průmyslové centrum výroby nákladních automobilů pro celou RVHP. Přestože by se u města velmi úzce propojeným s jediným velkým podnikem a zaměstnavatelem dala očekávat přinejmenším shovívavost vůči režimu, opak byl pravdou. Poměrně brzy po listopadových událostech na Národní třídě obyvatelé projevují zájem o dění v Praze a shánějí relevantní informace ze zahraničního rozhlasového vysílání, nebo přímo z centra dění Prahy. Iniciativa občanů tak dokládá, že tranzice na lokální úrovni si zasluhuje pozornost pro bližší prozkoumání.

První kapitola je věnována seznámení se stále ještě poměrně novou a prosazující se metodou orální historie. Popisuje její vývoj a prvotní využití ve společenskovědním výzkumu. Její současné postavení je zde zachyceno zejména z širšího pohledu ve světovém měřítku. V závěru kapitoly jsou pak popsány možnosti využití v praxi aplikované na výzkum přechodu k demokracii.

V druhé kapitole jsou popsány obecné rysy posttotalitního autoritářského režimu v ČSSR před rokem 1989 a předpoklady pro změnu, které se začínaly postupně objevovat v rámci samotného Československa a jeho společnosti. Tyto předpoklady jsou samozřejmě uvedeny do souvislosti s vývojem v zahraničí, zejména se změnou kurzu v Sovětském svazu a politické situace v okolních státech Polsku, Maďarsku a NDR.

Třetí kapitola se zaměřuje na problematiku revolucí nejprve obecně. Popisuje základní fáze vývoje revolucí a obecné rysy revolucí. Pokouší se je poté aplikovat na změnu, ke které došlo v Československu na přelomu let 1989/1990. Ukazuje se zde fakt, že „Sametová revoluce“ zdaleka nenese všechny rysy revoluční změny, jak byly v průběhu let vytýčeny předními teoretiky revoluce.

Čtvrtá kapitola vysvětluje základní milníky v historii města, které ovlivnily jeho rozvoj, skladbu obyvatelstva a význam v rámci regionu. Pozornost je také věnována n. p. Tatra, který měl do roku 1989 zásadní vliv na chod města a jeho další rozvoj.

V kapitole Kopřivnice před 17. listopadem 1989 je popsán systém fungování Městského národního výboru v Kopřivnici, jeho orgánů a význam ve státní správě. Analyzuje aktuální situaci ve městě těsně před 17. listopadem 1989 z pohledu vedení města řízeného městským národním výborem, spadajícího pod Okresní národní výbor v Novém Jičíně, jenž však listopadových dnech nesehrál významnou roli možná také proto, že se jednalo o mezičlánek v dysfunkční hierarchii. To dokládají také prameny a zápisy z jednání ONV uložené v Okresním archívu v Novém Jičíně. Pozornost je v páté kapitole s názvem Kopřivnice před 17. listopadem 1989, věnována také místnímu M-klubu jako prostoru poskytujícímu možnost setkat se s neoficiální kulturou a

myšlením, což zejména bezprostředně po událostech na Národní třídě sehrálo důležitou úlohu.

Šestá kapitola popisuje průběh dní těsně po 17. listopadu. Zaměřuji se na popis událostí, jak za sebou následovaly – prosakování prvních zpráv o událostech na Národní třídě a reakcí na ně, která vyústila ve formování opozičních sil. Přítomnost koordinované opozice nebyla do listopadu nijak patrná, ovšem po násilném potlačení studentské demonstrace, jež posloužila jako roznětka konfliktu s režimem, se v krátké době objevují osobnosti, které personálně zajistí samotný proces předávání moci ve městě. V kapitole je také rozebrán profil jednotlivých osobností.

Vznik Občanského fóra v Kopřivnici byl významným okamžikem, avšak do současnosti v podstatě nezdokumentovaným, proto je mu věnována sedmá kapitola, ve které za pomoci metody orální historie se zakladateli Občanského fóra v Kopřivnici a porovnáváním dochovaných archivních materiálů snažím dospět k závěru, kdy vlastně bylo fórum v Kopřivnici založeno. Organizace demonstrací a příprava generální stávky byla významným úspěchem opozice představované Občanským fórem, proto také jim je věnována pozornost. Čtvrtá část je pak uzavřena pohledem na reakci komunistického vedení města a jeho stanoviskům.

V osmé kapitole je porovnán vývoj během prvních deseti dní po zásahu na Národní třídě v centru dění Praze, Ostravě, dalším velkém městě Plzni a středně velkých městech typologicky podobných Kopřivnici. Pozornost je zaměřena zejména na to, jak rychle se šířily informace a jak na ně občané reagovali. Porovnán je také způsob formování opozice, jenž vyvrcholil založením místních Občanských fór.

Problematické zajišťování informací a postavení lokálních médií je náplní deváté kapitoly. Popsán je v ní postoj zahraničních médií a jejich velký význam těsně po zákroku proti studentům, stanovisko ČST, ČTK, ale také pozice jednotlivých deníků a vývoji v jejich přístupu k aktuálním informacím. Pro srovnání jsou zde uvedeny články z deníku Nová Svoboda, reprezentující postoje severomoravského KV KSČ, k hlavním událostem na Ostravsku.

Z hlediska města Kopřivnice pak popisují, jak se postupně prolamovala informační bariéra v jediném kopřivnickém médiu – týdeníku Tatrovák.

Desátá kapitola je věnována tzv. přechodové fázi, tedy období od 16. ledna - demise rady městského národního výboru - do 24. listopadu 1990, kdy se konaly komunální volby do městského zastupitelstva. Během tohoto období se mění politické zastoupení v plénu Městského národního výboru v Kopřivnici, dochází ke kooptacím, jednáním formou kulatých stolů a úpravě legislativy, která musela nutně předcházet jak červnovým parlamentním, tak listopadovým komunálním volbám.

V kapitolách věnovaných parlamentním a komunálním volbám je analyzován zejména vliv, jaký měly tyto volby pro kopřivnický region a také jakou úlohu sehrály v širších souvislostech. Popsáno je také formování nových politických subjektů kandidujících ve volbách, přípravě jejich volebních programů, kandidátek a volební kampani – způsobu prezentace jednotlivých politických subjektů, účasti voličů na jejich mítincích, ale též vlivu médií na voliče.

Poslední kapitola se zaměřuje na období po volbách v roce 1990. Občané v nich definitivně potvrdili legitimitu odehrávajících se společenských změn. Popsán je zde proces výměny elit ve vedení města, jejich působení před komunálními volbami a jejich novou činnost.

Pramennou základnu pro tuto práci představovaly historické prameny, ovšem období přelomových let 1989–1990 je známé jejich nedostatkem zejména proto, že události se odehrávaly ve značném shonu, žádné oficiální záznamy o událostech se neprováděly a klíčové materiály nebyly rovněž archivovány. Po prostudování dostupných dokumentů, zejména zápisů ze schůzí okresního národního výboru nacházejících se ve Státním okresním archívu Nový Jičín je patrné, že představitelé režimu na okresní úrovni se situací v zemi příliš nezabývali, nebo ji úmyslně do zápisu ze schůzí neuváděli. Tyto zápisy z celého sledovaného období se omezují na strohé formulace a výčty institucionálních i personálních změn, ke kterým došlo v důsledku 17. listopadu, neobsahují však žádná bližší vysvětlení. Situace v Archívu města Ostravy je o něco lepší, co se týká množství materiálů. Možné je zde nalézt

zápisy z jednání představitelů Národní fronty, či zasedání představitelů ostravské KSČ. Materiály mají ale spíše význam pro zkoumání politické situace v Ostravě, která během listopadových dní nebyla zcela jednoznačná jako v jiných městech. V archívu však chybí zdroje, které by měly přesah k blízkým mimoostravským městům. Situaci z hlediska dostupnosti informací také ztěžuje fakt, že na území Kopřivnice neexistovalo žádné pravidelné místní periodikum, které by o probíhajícím dění informovalo. Výjimkou byl pouze Tatrovák, ovšem jeho informační povinnost se vázala k podniku Tatra a jak bylo uvedeno v sedmé kapitole poměrně dlouhou dobu trvalo, než se v něm začaly objevovat redakcí nezakreslované informace. S podobnými problémy se setkáme také při bádání v oblasti prvních demokratických voleb. Použita byla proto metoda orální historie při rozhovorech s účastníky listopadového dění. Jejich svědectví tak vnáší nový rozměr do celé práce, jejich přístup a ochota podat svědectví o nedávných událostech umožnily poměrně uceleným způsobem prozkoumat proces politické změny v podmínkách středně velkého města, nahlédnout do obsahů politických vyjednávání, prvních střetů politických sil, formování pluralitního stranického systému. Téma disertace se nachází na samotné hranici politologie a soudobých dějin - dvou oborů, které se vzájemně doplňují a poskytují tak kompaktní pohled na danou problematiku, přestože se odborníci nedokáží shodnout, kde ona tenká hranice začíná a nelze přesně určit, kde končí. Cíl využití této metody i celé práce je zřejmý - zachytit a s pomocí aktérů zmapovat přechod k demokracii, stejně jako zachovat svědectví lidí, kteří odcházejí.

Všechna zmíněná fakta nám mohou být základnou pro další zkoumání v oblasti přechodů k demokracii na regionální úrovni, vývoje a formování stranického systému a politické kultury, stejně jako vypořádávání se s nedávnou minulostí počátku 90. let 20. století.

1 Orální historie

1.1 *Metoda orální historie*

Orální historie je jednou z nejmladších a zároveň nejrychleji se rozvíjejících kvalitativních metod v oblasti společenských věd.

Vznik orální historie jako metody výzkumu je úzce spojen s historiografií, záhy našla své uplatnění i v dalších společenských vědách. Během svého vývoje již dokázala výrazně obohatit pohled na historické události. Díky své jedinečnosti spočívající zejména v osobním přístupu k narátorům, možnosti podílet se na vzniku historického pramene, prostřednictvím něhož je možné zachytit vlastní pocity a postoje narátora, dochází k demokratizaci dějin (Thompson 2000: 12).

Její kolébkou jsou Spojené státy americké, kde již v roce 1948 založili Allan Nevins a Louis Star v New Yorku první orálně - historické centrum na světě (Columbia Oral History Office). Tento čin odstartoval rozsáhlé pořizování interview s nejrůznějšími sociálními vrstvami v americké společnosti. Vznikaly také další proudy s novými názory, kam by se měla orální historie ubírat. Za zmínku například stojí proud představovaný zastánci empirické sociologie soustředěný v okruhu stoupenců tzv. chicagské školy na univerzitě v Chicagu. Nevins a jeho spolupracovníci preferovali spíše studium „elitních“ vrstev společnosti a zároveň se snažili zaplnit pomyslná „bílá místa“ v dějinách, která nebyla podchycena písemnými prameny (Vaněk a kol 2007: 29). Představitelé Chicagské školy byli radikálnější a zaměřovali se spíše na nižší vrstvy a lidi žijící na okraji společnosti v amerických velkoměstech. Zakladatelem této strategie výzkumu byl William Thomas. Nakonec se v USA ustálily tři přístupy k orální historii, jejichž bližší rozčlenění vysvětluje Michel Trebitsch v publikaci *Du myth á l'historiographie*.

Orální historie se od osmdesátých let 20. století stávala legitimní metodou historické vědy, prošla vývojem v řadě zemí nejen v západní Evropě, ale také Asii, Africe, Austrálii a Oceánii.

Významným okamžikem byl pak rozpad komunistického bloku, který umožnil, aby se orální historie mohla rozvíjet také v zemích střední a východní Evropy.

1.2 Pozice orální historie v současnosti

Orální historie je kvalitativní výzkumnou metodou, která je typická svým demokratizujícím pojetím dějin. Metoda jako taková již od svého vzniku vzbuzovala bouřlivou diskuzi mezi historiky preferující klasické – písemné prameny a jejich studium a mezi orálními historiky, kteří samozřejmě bez dostatečné přípravy a studia písemných pramenů nemohli obejít, ale pak takzvaně vyrážejí do terénu pořizovat rozhovory s pamětníky.

V současnosti můžeme konstatovat, že zejména díky velkému náskoku v bádání a distribuci anglofonní kultury po celém světě si své přední místo udržují Spojené státy americké, kde právě většina badatelů z jiných zemí hledá inspiraci. Nicméně výzkum v oblasti orální historie se velmi dynamicky rozšířil do celého světa. Orální historie našla velmi silné zázemí v zemích Latinské Ameriky, ale také v Evropě. Rostoucí zájem o orální historii v České republice dokládá fakt, že vznikají nejen nová odborná pracoviště, ale také možnosti studovat tento obor v rámci studijních programů na univerzitách¹. Pevné postavení orální historie v moderní vědě může také potvrdit pravidelné konání Mezinárodní konference orální historie,² které pořádá Mezinárodní organizace orální historie – International Oral History Association.

Orální historie v České republice je úzce spjata se jménem profesora Miroslava Vaňka, který orální historii dokázal začlenit mezi rovnocenné vědecké metody výzkumu. Tento fakt také potvrdilo zvolení Miroslava Vaňka prezidentem International Oral History Association v roce 2010. Jeho publikace

---

¹ V České republice je například možné studovat orální historii na Fakultě humanitních studií Karlovy univerzity v navazujícím magisterském studiu orální historie – soudobé dějiny.

² Poslední Mezinárodní konference orální historie se uskutečnila v ČR 7. – 11. 7. 2011 v Praze, další konference se konaly v Buenos Aires 2012, Barceloně 2014.

mají široký záběr, od samotné metodologie orální historie, přes rozhovory s aktéry listopadových událostí v roce 1989, představiteli hudebních proudů, ekologickými aktivisty apod. Hlavní pozornost je věnována lidem, kteří nepatří mezi klasické společenské elity, ale řadí se k tzv. mlčící většině, která tak dostává možnost spoluutvářet dějiny. Jedná se tedy o příběhy (ne)obyčejných lidí, z nichž každý nese svůj životní příběh a poskytuje ho k dalšímu poznání³.

Významný mezníkem pro institucionální zakotvení české orální historie se stal rok 2007, kdy byla založena Česká asociace orální historie – opět především díky iniciativě profesora Vaňka a jeho spolupracovníků z Centra orální historie Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd ČR. Jejím cílem bylo podporovat a prezentovat vědecké výzkumy a projekty vedené metodou orální historie. Členy jsou instituce, odborníci a badatelé, kteří se metodě věnují řadu let. Prvním předsedou COHA byl zvolen právě Miroslav Vaněk, který je od roku 2013 čestným předsedou.

1.3 Možnosti využití metody ve výzkumu politických dějin

V Československu, stejně tak jako v ostatních zemích bývalého východního bloku, se orální historie mohla začít naplno rozvíjet až po roce 1989, kdy došlo k postupnému rozpadu jednotlivých totalitních režimů. Je sice pravda, že také před rokem 1989 se historici v Československu zabývali tzv. prací s pamětníkem, což je postup, u kterého by se dala nalézt podobnost s orální historií. Většinou se však jednalo o projekty, jejichž cíl byl zřejmý -

---

³ Zejména v publikacích: Vítězové? Poražení?: Životopisná interview (2005), Mocní? a bezmocní?: politické elity a disent v období tzv. normalizace. (2006), Obyčejní lidé-?: Pohled do života tzv. mlčící většiny: životopisná vyprávění příslušníků dělnických profesí a inteligence (2009), Byl to jenom rock'n'roll?: hudební alternativa v komunistickém Československu 1956-1989 (2010), Deset let na cestě: orální historie na Sovinci 2002-2011(2011), Příběhy (ne) obyčejných profesí: česká společnost v období tzv. normalizace a transformace (2014), Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie (2015).

podpora a propagace socialismu. Výjimky se však našly. Za zmínku stojí například metodická příručka Milana Myšky, Stanislava Zámečnicka a Věry Holé Práce s pamětníky a vzpomínkami.

V českých potažmo československých dějinách můžeme nalézt řadu tzv. bílých míst. Tento fakt je zapříčiněn zejména 40 lety komunistické diktatury, kdy byly naše dějiny účelově manipulovány a některým oblastem se nevěnovala pozornost vůbec.

Etapa totalitních režimů nezanechala příliš mnoho hodnověrných pramenů, pomocí kterých by bylo možné zmapovat období obou totalitních režimů, které se na našem území v minulých desetiletích vystřídaly. Je to zejména proto, že jsou ve většině případů poplatné ideologii a moci, během jejíž vlády vznikaly.

Nabízí se zde tedy možnost využití orální historie pro doplnění a dokreslení řady témat. Je však potřeba mít na mysli, že počty narátorů schopných poskytnout rozhovor přirozeně klesají. O to cennější jsou proto výsledky projektů, které například průběžně realizuje Židovské muzeum v Praze. Získané rozhovory budou mít možná ještě v budoucnosti zásadní význam pro výzkum holocaustu v českých zemích. Jako velmi příhodné se jeví využívání metody orální historie zejména při mapování dějin Československa po roce 1948. Řada projektů orální historie se z tohoto období věnuje zejména období normalizace. Za zmínku zcela jistě stojí projekty jako: Ostrůvky svobody: kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu, Politické elity a disent v období tzv. normalizace či Mocní? a Bezmocní?, Obyčejní lidé-?!: Pohled do života tzv. mlčící většiny: životopisná vyprávění příslušníků dělnických profesí a inteligence, Byl to jenom rock'n'roll?: hudební alternativa v komunistickém Československu 1956-1989.

Další oblastí, kde se orální historie úspěšně rozvíjí, je období české tranzice, tedy přechodu k demokracii na přelomu let 1989/1990. Typické pro každé revoluční období je nedostatek pramenů použitelných pro historiky, většinou se totiž vše odehrává v přílišném shonu a spěchu, nejenak tomu bylo také během listopadových dnů roku 1989. Výhodou pro bádání v tomto období bude dostatek narátorů a účastníků listopadových dnů, když i zde je znát úbytek

často klíčových postav, jejichž svědectví je tak nenávratně ztraceno. Badatel se zde však bude muset mít na pozoru. Řada listopadových aktérů je často ještě politicky činná, popřípadě působí na významných pozicích, a je dost možné, že tito narátoři budou motivováni snahou ospravedlnit popřípadě pozměnit svou úlohu během tzv. Sametové revoluce.

Za uplynulých několik málo let vznikla celá řada zajímavých prací mapující proces politické změny let 1989/1990. Zejména bych chtěl jmenovat povedenou publikaci Jiřího Suka *Labyrintem revoluce* (Suk 2003). V této práci se potvrdilo, že je možné úspěšně použít metodu orální historie také v politologii, zejména pro doplnění informací, ale také využití vnímání aktérů, jejich motivací a často diametrálně odlišného vnímání a posuzování situací. Na regionální úrovni při zkoumání lokálních revolucí s využitím orální historie je pak nejrozsáhlejší dílo Lukáše Valeše,⁴ přibývají však také další studie jako například od Martina Boštíka *Sametová revoluce v Litomyšli a další*. Práce s pamětníkem umožňuje hlouběji se ponořit do tématu a zároveň odkrýt další vztahy mezi aktéry politického dění, jejich pocity a nálady, které se do vyprávění mnohdy promítnou.

1.4 Orální historie v praxi disertační práce

V předložené disertační práci je metoda orální historie použita jako jeden z možných pramenů. Využita je tehdy, pokud bylo na základě studia písemných pramenů v archívu odhalena skutečnost, která by si zasluhovala vysvětlení zúčastněných.

Hlavními formami orální historie je interview nebo životní příběh. Během vlastního výzkumu byly využity obě formy. Životní příběh zejména při prvním

---

⁴ Rok 1989 v Plzni a západních Čechách, Rok 1989 pohledem „okresu na západě“, Listopad 89 v Klatovech, aneb Klatovy v přelomových letech 1989-1990, Zrod demokratických politických systémů.

setkání, které se vyznačovalo volným, zpravidla chronologickým vyprávěním narátora. Chronologická forma vyhovovala zejména starším narátorům. Při druhém setkání s pamětníkem byl hlavní formou interview s otázkami, které vyvstaly po prvním setkání, po zpracování přepisu a redakci rozhovoru. Podle Ronalda Greleho (Vaněk 2007), významné postavy orální historie v USA, je rozhovor nejdůležitější, neboť je to více než jen popis dějin, obsahuje vnitřní systém a konstrukce, které nejsou odvoditelné z omezených koncepcí dějin. Rozhovor – interview je výjimečný také tím, za jakých okolností vzniká. Tazatel i narátor přistupují k rozhovoru s určitými předchozími zkušenostmi (profesními, ale i prožitkovými). To co je během rozhovoru vyřčeno sdělují nejen sobě, ale také budoucím čtenářům. T. Grele toto nazývá termínem trojjediná vazba.

Důvěra je předpokladem kvalitního příběhu, který se bude vyznačovat spontaneitou, otevřeností, bez potřeby zamlčovat některá fakta z důvodu ostychu.

Tato skutečnost, jak zmiňuje Grele, se ukázala jako velmi důležitá při zpracovávání přechodu k demokracii v Kopřivnici. Narátorům zpravidla chvíli trvalo, než došlo k uvolnění z důvodu ostychu a také počáteční nedůvěry k neznámé metodě. Důležitým byl také fakt, že téměř polovina narátorů byla v době nahrávání stále veřejně činná.

Proto každému setkání předcházela důkladná rešeršní příprava, která se dá také chápat jako vyjádření úcty narátorovi.

Způsob výběrů narátorů byl založen v první fázi na studiu zvoleného tématu. Ve fázi druhé, kdy již došlo k uskutečnění prvních rozhovorů, se jako neocenitelnou ukázala metoda „snowball sampling“, metoda sněhové koule. Za zmínku stojí říci, že právě díky ní byli často nalezeni narátoři s bohatými zkušenostmi a také i osobním archívem dobových materiálů.

Metoda orální historie byla v předložené práci využita v následujícím schématu:

1. Studium zvolené problematiky
2. Vytypování vhodných narátorů – hledání kontaktu
3. Předběžné setkání před rozhovorem, seznámení s metodou a jejími cíli
4. První interview, zpravidla životní příběh

5. Zpracování přepisu a redakce nahrávky
6. Druhé interview, zpravidla založené na doplňujících otázkách
7. Zpracování přepisu a redakce druhé nahrávky
8. Závěrečné setkání s narátorem, předání rozhovorů v tištěné podobě i na CD, podpis souhlasu se zpracováním osobních údajů a také smlouvy o autorských právech a možnostech dalšího využití nahrávek.

Nutno také podotknout, že s některými narátory bylo uskutečněno také více setkání a konzultací, zejména v případech, kdy to bylo nezbytné pro komplexní pochopení tématu.

2 Charakteristika režimu v ČSSR a strukturální předpoklady změny

2.1 Zahraničně-politické předpoklady

Každý, kdo se chce blíže zabývat přechodem k demokracii v samotném Československu, nebo dokonce v jeho regionech a jednotlivých městech, si musí uvědomit všechny souvislosti a strukturu státní moci, která po dlouhá desetiletí nebyla suverénní. Československo jako země patřící do socialistického bloku byla řízena skrze stranický aparát z Moskvy. Pokud tedy se měly odehrát změny vedoucí k liberalizaci režimu v ČSSR, bylo zapotřebí, aby se alespoň dílčí změny odehrály v samotném Sovětském svazu. Zde ke změnám docházelo, nebyly však provedeny ve snaze reformovat samotný systém, ale byly nutností vyplývající z faktu, že na počátku 80. let 20. století vládla v Sovětském svazu gerontokracie stranických funkcionářů.

Dne 10. listopadu 1982 zemřel Leonid Brežněv, bylo mu nedožitých 76 let. Jeho nástupcem se stal šedesáti-osmiletý Jurij Andropov, který ve funkci generálního tajemníka KSSS vydržel patnáct měsíců. Po jeho smrti funkci převzal Konstantin Černěnko, bylo mu sedmdesát-dva let a zemřel po třinácti měsících ve vedení KSSS a Nejvyššího sovětu. Teprve po smrti Černěnka se dostává do čela SSSR Michail Gorbačov, již čtvrtý muž ve vedení během necelých tří let.

Archie Brown se o tomto období vyjadřuje následovně: „Rigori mortis následnictví sovětských vůdců doprovázelo zastavení hospodářského růstu země. Situace, kdy tolik členů politbyra a sekretariátu ústředního výboru mohlo společně zestárnout, symbolizovala stagnaci celého systému.“

Příchod do čela KSSS znamenal pro Gorbačova velkou příležitost prosadit reformy, které považoval za tolik důležité. Přestože se ve vysoké politice pohyboval už od sedmdesátých let coby první náměstek pro zemědělství, člen Ústředního výboru KSSS a od roku 1980 jako řádný člen politbyra, teprve 11. března 1985 získal dostatečnou moc pro prosazování reform. Hlavním tématem připravovaných změn byla ekonomika. Jak uvádí A. Brown, v březnu 1985 byl Gorbačov v politbyru jediným zastáncem reform,

ale neměl žádný promyšlený plán. Jeho prvním a nejdůležitějším krokem bylo povzbuzení otevřené diskuze a výměna téměř všech poradců, které zdědil od svého předchůdce ve funkci generálního tajemníka. Sovětský režim měl tak hierarchickou strukturu a byl natolik autoritářský, že zásadní změny nemohly přijít odjinud než shora. Koncem 80. let to už neplatilo, protože sám systém se radikálně proměnil. V polovině 80. let však zůstal přísně hierarchický, ale navíc velice zideologizovaný. Zavádění nových konceptů tedy bylo mnohem obtížnější než v případě politiků, kteří v západních demokraciích přicházejí s novými programovými slogany. Velký důraz se kladl na tři slova, jež Gorbačov vyslovil už v prosincovém projevu v roce 1984, předtím než se stal generálním tajemníkem. Šlo o termíny uskorenije (urychlení), perestrojka (doslovně přestavba, termín však časem získal úplně jiný význam) a glasnost' (otevřenost či transparentnost) (Brown 2011: 589, dále také Pullmann 2011, Durman 1998).

Používání pojmu přestavba bylo známé již z období Brežněvovy vlády. Do začátku osmdesátých let pojem vykazoval jistou dvojznačnost. „Přestavba“ znamenala na jedné straně proces celkové přeměny kapitalistické formy uspořádání v novou, socialistickou. Dokladem zde může být sama definice „rozvinutého socialismu“, jak jej uvedl sám L. I. Brežněv ve svých projevech v letech 1976 – 1977, jakožto takového stádia „vyspělosti nové společnosti, kdy je dokončována přestavba celého souhrnu společenských vztahů v souladu s kolektivistickými vnitřními principy socialismu“. V tomto kontextu byla sice míněna zásadní proměna hospodářství, a dokonce i politických struktur, avšak ve významu přechodu od kapitalistické k socialistické společnosti. Proto také „dovrшит socialistickou přestavbu ekonomiky“ v této době ještě znamenalo nutnost dovrшит kolektivizaci, prohloubit plánování atd. (Brown 2011: 590).

Zároveň v posledních letech Brežněvovy vlády se perestrojka začíná používat jako „pomocný“ pojem umožňující pojmenovat veškeré neduhy Sovětského svazu od politiky, ekonomiky, problémů ve společnosti...

Perestrojka byl pojem na počátku osmdesátých let natolik zabudován do legitimizační rétoriky „rozvinutého socialismu“, že nebudil žádná větší podezření, ani nevyvolával pochybnosti o konformitě promlouvajícího. Zároveň však byl dostatečně otevřený, aby umožňoval shrnout kritické názory

na opatrné návrhy možných alternativ pod jeden souhrnný pojem, legitimizující žádoucí změny a zasazující je do vědecky zdůvodněného vývoje socialistické společnosti (Pullman 2011: 43). Při bližším pohledu perestrojka nápadně připomínala snahy z období Pražského jara.

Problémů, se kterými se Sovětský svaz na počátku osmdesátých let musel vypořádat, nebylo málo. Klíčová vize o šíření socialismu narazila na složitou a nepředvídanou realitu. Vzrůstající hospodářská a vojenská pomoc spřáteleným zemím nepřinášela předpokládaný efekt, zatěžovala neúměrně ekonomiku a vedla SSSR k zásahům ve vojenských konfliktech a politicky nevýhodných situacích. Neúměrné zbrojení, zaměřené na velký počet zbraní a systémů, při prudkém růstu cen, vyvolaném používáním technicky náročnějších technologií a výrobní náročností vojenské techniky, vedlo k tzv. uzbrojení Sovětského svazu. Vnitřní ekonomika trpěla neustále klesající produktivitou práce, ztrátou pracovní motivace. Administrativní řízení podniků vedlo k nehospodárnému využívání zdrojů a výrobních materiálů, což mělo za následek předraženou výrobu a převyšování poptávky nad nabídkou. Vnější ekonomika pak byla ovlivněna vzdalováním se použitelných nalezišť ropy a klesajícími příjmy v tvrdých měnách. Vnitřní problémy ekonomiky v sedmdesátých letech ještě stačily vyrovnávat vysoké ceny ropy prodávané do zahraničí především na západ za tvrdou měnu, což vedlo ke snížení dodávek ropy svým satelitům ve střední Evropě. Ropná krize byla zapříčiněná šokovým růstem ceny ropy v roce 1973 (vyvolaným reakcí zemí OPEC na izraelsko-arabský konflikt, kdy přiškrtily těžbu zhruba o pět procent). Vzednutí cen ropy mělo logicky za následek i krizi hospodářskou. Krizí však byly postiženy mnohem více západní země.

Na komunistické režimy měl nárůst cen ropy a ostatní změny světové ekonomiky spíše jen omezený dopad, byť Polsko a Maďarsko se zařadily k nejvíce zadluženým zemím, zejména pro svou agrární orientaci hospodářství a vysoký dovoz spotřebního zboží, mající kompenzovat obyvatelům těchto zemí nedostatky vnitřního trhu. Jejich neuspokojivá hospodářská výkonnost byla také důsledkem modelu řízené ekonomiky, který byl po druhé světové válce zaveden na nátlak SSSR (Huntington 2008: 60).

Invazí do Afghánistánu se Sovětský svaz vystavil mezinárodní izolaci, která ohrozila dodávky jak potravin, tak pro chemický průmysl, na kterém byl Sovětský svaz závislý.

Stále více začínalo být zřejmé, že potřeba změn v Sovětském svazu je nezbytná. Přestože již za vlády Andropova se objevovaly snahy zvýšit zejména produktivitu práce v podnicích, jejich výsledek však byl mizivý.

Teprve příchod Michaila Gorbačova byl potřebným impulzem pro hlubší změny, jejich potřebu si uvědomoval Gorbačov zřejmě nejvíce ze všech členů politbyra. Ovlivnily ho zejména jeho časté cesty na západ, rozhovory s politiky, dělníky i studenty, které byly pro něj velkým zdrojem informací. Stejně tak pobyt v Kanadě, kde se s tamním velvyslancem Sovětského svazu Alexandrem Jakovlevem sblížil natolik, že po jeho návratu jej jmenoval do čela Ústavu světové ekonomiky a mezinárodních vztahů (Mlynář, Z.; Gorbačov, M.:1995). Pojem perestrojka postupně získával zcela nový význam, který v roce 1987 již označoval radikální reformu a de facto demontáž sovětského politického systému, jak po desítky let existoval. V knize *Přestavba a nové myšlení* se vyjádřil takto: *„Pouze prostřednictvím demokracie a díky demokracii je možné uskutečnit přestavbu. Jelikož považujeme za svůj úkol rozvinout a realizovat potenciál socialismu posilováním lidského faktoru, nemůže být pro nás jiné cesty než demokratizace – včetně reformy hospodářského mechanismu a řízení, jímž hlavním článkem je zvýšení úlohy pracovních kolektivů...“* (Rataj, Houda 2010: 382). S tímto pojetím Michaila Gorbačova se ale neztotožňovali ostatní členové vedení ústředního výboru, pro které byla perestrojka jen restrukturalizací a modernizací sovětského systému. Gorbačov si ovšem více než kdokoliv jiný v SSSR uvědomoval dlouhodobou neudržitelnost současného stavu a nutnost přijmout změny, protože dokázal správně interpretovat informace z domácích i zahraničních zdrojů o politické i ekonomické situaci země. Přišel s výzvami na odzbrojení, na moratorium na jaderné pokusy a k prohloubení evropské spolupráce. Moskva potvrdila svůj slib stáhnout vojska

z Afghánistánu, potom otevřela nový prostor jednáním o omezení zbrojení⁵ (Durman 1998: 354).

Změny v Sovětském svazu ale měly zásadní dopad na všechny východoevropské země. V letech 1985 až 1988 vyvolávala narůstající sovětská liberalizace očekávání (Brown 2011: 578). Glasnost, nebo-li otevřenost umožňovala hovořit o tabuizovaných tématech, sovětská periodika jako například Týdeník aktualit se tak po letech začala se zájmem číst, neboť je nebylo možné cenzurovat. Dalším zaváděným demokratizačním opatřením vyhlášeným v roce 1988 a přiváděným do praxe v první polovině roku 1989 byly např. volby s účastí více kandidátů. Cílem bylo otevřít cestu k moci nové, kriticky myslící lidi (Mlynář 1995: 58). Pro země ve střední a východní Evropě však nejvíce nadějí přineslo prohlášení z roku 1988, ve kterém se Gorbačov zříká uplatnění Brežněvovy doktríny a umožňuje tak zemím uvedeného regionu vydat se vlastní cestou.

„Principiálním základem všeobecné bezpečnosti v současné době je uznat právo každého národa zvolit si vlastní cestu společenského vývoje, zřít se vměšování do vnitřních záležitostí jiných států, mít úctu k jiným... Lid se může rozhodnout jak pro kapitalismus, tak pro socialismus... Národy se nemohou a nesmějí podřizovat ani Spojeným státům, ani Sovětskému svazu.“ (Rataj, Houda 2010: 380).

Ztráta hrozby, že dojde k intervenci ze strany SSSR podobně jako tomu bylo 21. srpna 1968, zmírnila mezinárodní napětí. Toto prohlášení bylo však stranickými špičkami v Československu utajováno, neboť právě teorie legitimacy vojenské intervence z roku 1968 zajišťovala československému vedení způsob, jak se udržet u moci.

Sovětský svaz a v něm probíhající procesy tak odstartovaly změny vyššího řádu, kdy doposud bipolární svět získal nový rozměr. Tyto změny ovlivnily politický vývoj ve státech střední a východní Evropy, ve kterých komunistická vedení ztrácela legitimitu a ztráta opory v SSSR pak znamenala nezadržitelný kolaps.

---

⁵ Zvláště významným bylo rozhodnutí o stažení 1 500 raket středního doletu, což znamenalo konec převahy SSSR v této výzbroji.

2.2 Politické předpoklady pro změnu v ČSSR

Československý režim na konci 80. let se snažil udržet svou formálnost prostřednictvím již za léta zaběhnutých rituálů a projevováním loajality k režimu. Průvody, spartakiády a také volby, v nichž účast dosahovala 99,6% hlasů, měly navenek působit jako projev jednoty. Na druhé straně v této atmosféře vyrůstaly četné tzv. ostrůvky svobody v podobě nejrůznějších zájmových útvarů, které pod formální rouškou oficiálních organizací umožňovaly lidem věnovat se svým zájmům, otevřeně hovořit o problémech ve společnosti. Z prostředí těchto občanských iniciativ se tak často profilovali budoucí listopadoví leaderi. Moc v ČSSR ale drželi v rukou stále lidé, kteří se k ní dostali díky sovětským tankům. Normalizační KSČ se prezentovala jako strana budující tzv. reálný socialismus. Zmiňované heslo se stalo později vžitým pojmem označujícím dvacetiletí mezi roky 1969-1989. Skutečný socialismus tak byl pro KSČ pouze jeden, a to sovětský.

V praktické rovině pojem reálného socialismu sloužil jako vývěsní štít a především bojový prapor proti hnutím, které se socialismem zaštiťovaly: různé formy eurokomunismu (v západním pojetí de facto socialismus, který měl vzniknout spojením levicových sil a evolucí, nikoli revoluční cestou), reformní komunismus Pražského jara (exiloví reformní komunisté často inklinovali k eurokomunismu), čínská a jugoslávská varianta socialismu, socialistické strany v západní Evropě, nebo levicové režimy v rozvojových státech. Všechny tyto podoby socialismu dle ortodoxních dogmatiků Biľakova typu oslabovaly jednotu revolučního procesu (Rataj; Houda 2010: 389).

Po násilném vpádu vojsk Varšavské smlouvy a letech normalizace lidé rezignovali na snahu zapojovat se do politické činnosti. Celá řada občanů měla na paměti rok 1968, který působil jako stigma a strašák zároveň. Jako hlavní produkt porážky Pražského jara se tak dá nazvat deziluze a šíření přesvědčení o nemožnosti reformovat systém sovětského typu v demokratickém směru z iniciativy komunistické strany, ze které vycházela de facto veškerá moc. Významné funkce ve státní správě a podnicích podléhaly jejímu schválení (tzv. nomenklatura), tu si nárokovala na základě článků 4 ústavy: *„Vedoucí silou ve společnosti i ve státě je předvoj dělnické třídy, Komunistická strana*

Československa...“ a článku 6 „*Národní fronta Čechů a Slováků, v níž jsou sdruženy společenské organizace, je politickým výrazem svazku pracujících měst a venkova, vedeného Komunistickou stranou Československa.*“

Neochvějná platnost těchto dvou sloupů podepřených přítomností sovětských vojsk paralyzovala veřejný život v Československu až do roku 1989 (Rataj, Houda 2010: 370). Nic na tomto způsobu rozdělení moci nezměnil ani článek 66 ústavního zákona znějící: „*Vláda Československé socialistické republiky je nejvyšším výkonným orgánem státní moci Československé socialistické republiky.*“ Navíc Československá politická rozhodnutí byla kontrolována mimo KSČ také ústředním výborem KSSS, který v případě potřeby přímo dával pokyny špičkám KSČ. V období normalizace patřil k nejvíce promoskevským členům KSČ Vasil Bilak, jeden z autorů tzv. zvacího dopisu vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968.

Československé vedení ÚV KSČ se muselo vypořádávat s podobnými problémy jako kolegové v SSSR (stárnutí členů politbyra, ekonomická stagnace, zaostávání za vyspělými zeměmi...)

Konzervativní vedení KSČ bylo také vystavováno konfrontaci s děním v okolních státech socialistického bloku. V Polsku již probíhaly od počátku roku 1989 jednání u kulatých stolů, v nichž se již všichni přítomní dohodli uskutečnit polosvobodné volby. V Maďarsku získávají většinu reformní komunisté a probíhal proces transformace, o aktivitách Gorbačova jsme již hovořili v předchozí kapitole a SSSR měl již za sebou volby s více kandidáty. Karel Durman se domnívá, že volby do kongresu lidových zmocněnců, konané v březnu-dubnu 1989, byly pravděpodobně rozhodujícím psychologickým mezníkem v rozkladu komunistické moci, přestože se stále v některých oblastech volilo „po sovětsku“ (Durman 1998).

Vedení KSČ hledalo podporu u států, kde se jevil režim stále ještě dostatečně silný a schopný odolávat změnám. Mezi takovéto konzervativní režimy patřilo Rumunsko nebo Německá demokratická republika. Ovšem když Prahu zaplavují stovky východních Němců se svými Trabanty a Wartburgy ve snaze emigrovat do západního Německa skrze ambasády SRN a USA a masové protirežimní pochody v NDR vedou k odvolání Ericha Honeckera,

hlavního představitele východoněmeckého režimu, je evidentní, že změnám se nevyhne žádný režim, ani ten československý. Bylo jen otázkou, kdy k tomu dojde. Rychlý sled událostí, ke kterým dochází v průběhu roku 1989, označuje Samuel Huntington za tzv. lavinový efekt, neboli inspiraci příkladem. Faktor, který významným způsobem napomohl šíření třetí vlny demokratizace ve světě. Nejmarkantnějším však byl právě u zemí střední a východní Evropy. Jakmile se jedna země úspěšně demokratizuje, znamená to podporu demokratizace i v dalších zemích a to buď proto, že podle všeho čelí podobným problémům, anebo lidé usoudí, že pokud jinde demokratizace uspěla, může být vhodným lékem i na problémy, kterým čelí oni sami (Huntington 2008: 103). Lavinovému efektu také napomohl prudký rozvoj informačních technologií a globální komunikace, kdy režimy v jednotlivých státech nedokázaly účinně zabránit přenosu televizních a radiových vysílání na své území⁶.

Lidé, kteří měli zájem, mohli sledovat, jak se demokratizační vlna z Polska přelévá v září do Maďarska, v říjnu do Východního Německa a konečně v listopadu do Československa, jediné země z východní Evropy, která měla demokratickou tradici.

2.3 Ekonomické a společenské předpoklady pro změnu

Po násilném potlačení Pražského jara se velká část československé společnosti raději od politických témat distancovala. Zájem ovšem nepřestala jevit o privátní sféru a osobní prospěch. Období normalizace, které nastává po okupaci Československa armádami zemí Varšavské smlouvy, je tak typické uzavíráním se obyvatelstva do soukromí a hledání tzv. „Ostrůvků svobody“. Těmi se nejčastěji stávaly vlastnoručně budované chaty, domky, zahradničení, popřípadě společné výpravy do přírody. Tyto aktivity byly pro vládnoucí nomenklaturu velmi výhodné, neboť jejím výsledkem byla politická pasivita, avšak aktuální zůstávala ekologická témata, tížící společnost zejména

---

⁶ V příhraničních oblastech ČSSR bylo možné bez problémů naladit polskou televizi, která již vysílala bez cenzury. Od prosince 1988 nebylo rušeno ani vysílání stanice Svobodná Evropa.

v severních Čechách, severní Moravě, či dalších lokalitách potýkajících se se špatným stavem životního prostředí, jak dokládá Miroslav Vaněk ve své publikaci: *Nedalo se tady dýchat: Ekologie v českých zemích 1968-1989* (Vaněk 1996).

Na počátku sedmdesátých let tak stát masivně investuje do bytové výstavby, a přestože se jedná v drtivé většině o komplexní bytovou výstavbu tvořenou panelovými sídlišti, které jsou zároveň v podstatě jedinou možností, jak v krátké době zaplnit nedostatek bytů, jsou tyto kroky vlády vítány. Stát dále podporoval sociální politiku, jejímž cílem bylo utlumit sociální napětí a stabilizovat režim zevnitř. Růst životní úrovně, projevující se ponejvíce v hmotném zabezpečení potřeb obyvatelstva, se tak stal prioritou pro „konsolidaci“ systému. Pochopení provázanosti stability systému s uspokojováním materiálních potřeb občanů se projevilo ve směrnici, kterou přijal XIV. sjezd KSČ (1971): *„Hlavním cílem programu hospodářské politiky Komunistické strany Československa ... je zajistit v souladu se socialistickým způsobem života vyšší uspokojování potřeb obyvatelstva a další upevnění životních jistot pracujících ...“* nebo *„Pokládat za prvořadý politický i ekonomický úkol postupně zvyšovat úroveň vnitřního trhu, tj. plynuleji zásobovat obyvatelstvo základními druhy zboží...“* (Rataj, Houda 2010: 396). Upřednostňovány byly mladé rodiny, přídavky na děti od 1. 1. 1973 u rodiny se dvěma dětmi dosahovaly 21,4% průměrné měsíční mzdy, což velmi překračovalo stav v zemích západní Evropy (SRN 2,1%, ve Francii 7,2%) (Rataj, Houda 2010: 397). Další formou podpory byly bezúročné novomanželské půjčky, přidělení bytu atd. Růst HDP byl v sedmdesátých letech v Československu 5%. Československo samotné bylo tak výstavní skříň socialistického bloku díky zvýšené pomoci a zakázkám SSSR, kde se navíc komunistické vedení drželo tvrdé linie.

O prosperitě ČSSR se zmiňuje také Samuel Huntington, když srovnává ekonomické parametry jednotlivých zemí, které spadají do jeho tzv. třetí vlny demokratizace. Na základě HNP se snažil zodpovědět, zda hospodářský růst má přímý vliv na rozvoj demokratizace. Uvádí, že v roce 1976 byl HNP na osobu v Československu, ale také třeba v NDR, 3000 dolarů. Zatímco v Indii

a Pákistánu, kde k demokratizaci došlo, bylo HNP na osobu necelých 250 dolarů. Avšak sedmadvacet z jedenatřiceti zemí, které se demokratizovaly či liberalizovaly, patřilo ke střední příjmové skupině tedy mezi 1000 - 3000 dolary HNP na osobu (Huntington 2008: 68). Z tohoto pohledu bylo Československo a NDR jakousi anomálií, neboť v roce 1976 patřily k bohatým zemím, ve skutečnosti však byly méně demokratické, než by de facto měly být.

Na konci sedmdesátých a počátkem osmdesátých let již však také na československé hospodářství začíná doléhat hospodářská recese, které se nevyhnul ani samotný Sovětský svaz. Reagoval na ni snížením dodávek ropy a plynu svým socialistickým satelitům, na nichž bylo ČSSR existenčně závislé. Československé hospodářství tak začíná stagnovat. Naopak stále větší části obyvatelstva již nestačilo zajištění základních potřeb, ale toužilo po konzumu. Tyto touhy podporovala taky poměrně značná hotovost, která se mezi obyvatelstvem nacházela, ale kterou nebylo za co utratit. Toto období tak vejde do dějin pod názvem „salámový komunismus“, kdy velká část společnosti rezignovala na svá politická práva a svobodu výměnou za zajištění solidní životní úrovně. Ta však stagnovala a v druhé polovině osmdesátých let se začala propadat, když se nedostatkovými staly také věci každodenní potřeby jako toaletní papír a dámské hygienické potřeby.

Vyšší nároky však režim nebyl schopen uspokojit, docházelo tak k nárůstu šedé ekonomiky. Objevuje se fenomén veksláctví, tedy lidé obchodující s bony a západními měnami, za které bylo možné nakoupit luxusní nedostatkové zboží v prodejnách Tuzex. Veksláci často tvořili důležitý mezičlánek v přístupu k elektronice, počítačům, videokazetám. Za podstoupené riziko mnohaletého vězení se ovšem těšili z tučných výdělků, které několikanásobně převyšovaly průměrný plat v ČSSR. Z této šedé zóny československé ekonomiky, pak často po listopadu 1989 vystoupila řada úspěšných podnikatelů.

Na projevy nespokojenosti s hospodářstvím se snažil režim reagovat, ale praktické a účelné řešení nepřicházelo.

Režim tak ztrácel i legitimitu založenou na nepsané společenské smlouvě, která vešla do historie pod pojmem „salámový komunismus“.

Ten byl založen na principu občanské pasivity, toleranci československého režimu obyvatelstvem, za což mu režim zajistí solidní životní úroveň. Nároky obyvatel však narůstaly, zatímco hospodářský růst stagnoval. Zajímavostí ve způsobu řešení tak například bylo pověření zemědělských družstev, aby se snažily uspokojovat poptávku po elektronice v rámci přidružené výroby.

Přestože kritika přicházela z řady odvětví, mnoho se toho až do nástupu Michaila Gorbačova na post generálního tajemníka KSSS v ČSSR nedělo. Teprve když Gorbačov rozjíždí v SSSR perestrojku jako reformu centrálně řízeného hospodářství⁷, začíná si komunistické vedení uvědomovat, že se změnám nevyhne, přestože význam změn v samotném SSSR byl sporadický, Ekonomická ministerstva fungovala po staru, a místo toho, aby byl Zákon o státním podniku motorem přestavby průmyslu, stal se pouze „zákonem o svobodě ředitelů“. Vedení závodů, která mohla nyní v zásadě určovat mzdy a výrobní sortiment, nehledala cestu k vyšším ziskům ve větší efektivitě, ale v omezení výroby levnějších druhů výrobků a ve zvýšení ceny ostatních, vydávaných za „výrobky vysoké kvality“. A protože ředitelé byli po jistou dobu voleni pracovními kolektivy, získávali si popularitu zvyšováním mezd a poskytováním sociálních výhod, většinou cestou půjček. Zrychlila se tím inflace a na státní pokladnu byla vložena další břemena. (Durman 1998: 344)

Až do poloviny osmdesátých let v Československu platilo, že výběr témat, která bylo možno kriticky diskutovat, byl přísně omezen úzkostlivým zachováním konformity se sovětským vzorem. Kritizovat „nedostatky“ v zásobování a kvalitě zboží, upozorňovat na vysoké materiálové nároky výroby a žádat úspory ve všech možných oblastech, poukazovat na nedostatečnou „materiální zainteresovanost na výrobním procesu“, „fluktuaci kádru“, mrhání prostředky i pracovním časem, to vše patřilo ke standardním projevům kritiky

---

⁷ Zákon o státním podniku byl přijat v roce 1987, s platností od roku 1988. V tomto zákoně byl podnik definován „socialistický výrobce zboží“, čímž se definitivně stvrzovala představa, že zbožně-peněžní vztahy nejsou socialismu cizí, nýbrž že socialistická výroba má zboží charakter. Podniky k tomu dostaly právo rozhodovat o své výrobě, určovat pracovní dobu a zavádět strukturu odměn „bez rovnostářství“.

hospodářství v první polovině osmdesátých let. Kritika nicméně nesměla překročit hranice vytýčené Poučením z krizového vývoje (Pullmann 2011: 55).

Přestože tedy poptávka po změnách a myšlenkách přestavby existovaly, československá nomenklatura se snažila jejich vliv eliminovat. Československá přestavba tak byla poznamenána tím, že se do jejího čela dostávali lidé kolem Jakeše, jejichž cílem bylo nezavádět zásadní změny, ale uvést v praxi pouze takové reformy, které by měly disciplinační účinek – ve vztahu k pracovní morálce i k hierarchickému řádu „reálně existujícího“ socialismu (Pullmann 2011: 70).

V těžké krizi byla na konci osmdesátých let i samotná KSČ. Vedle faktu, že se jí nedařilo naplňovat stanovené kvóty jednotlivých „povolených“ tříd ve svých řadách (především dělníků), byla znát rozmáhající se pasivitu členů, která se projevovala nezájmem o získávání neplacených stranických funkcí, malou spontánní podporou politiky ÚV (například jeho svolání k 41. výročí vítězného Února, odsouzením petice Několik vět, či dlouhodobým poklesem počtu ideově přesvědčených členů). Naopak fatální byl nárůst kariéristů, pro které byla stranická legitimace jen prostředkem k dosažení kariérního růstu či zlepšení životní úrovně (Valeš 2003a: 21). Tento fakt také potvrzuje Miroslav Vaněk v publikaci Veřejné mínění o socialismu před rokem 1989, kde uvádí: „V podmínkách totalitní společnosti, kdy neexistovala možnost volby z více politických stran, které by skutečně zastupovaly různé názory, zájmy a stanoviska, se řada společenských i politických postojů a vztahů promítala do zájmu či nezájmu o vstup do KSČ. Nejčastěji lidé chápali vstup do strany jako instrument k dosažení něčeho jiného, jako projev zřítnosti, jen přibližně pětina měla za to, že je motivována přesvědčením či aktivitou. Na otázku, proč vstupují do KSČ, tazatelé odpovídali v roce 1988 takto: chtějí získat výhody 49%, z přesvědčení 14%, pro možnost funkčního postupu 13%, nutí je k tomu okolnosti 6%, jsou aktivní a chtějí prospět společnosti 6%, respondent neví 6%“ (Vaněk 1994: 28).

Naproti tomuto vyprázdnění komunistické ideologie pak stál rostoucí zájem o sledování západních televizních a rozhlasových stanic, které v příhraničních oblastech měly dostatečný signál, někdy i silnější než

Československá televize. V nich bylo možné spatřit životní styl za „železnou oponou“. Nejen přeplněné obchody, ale také nejnovější módní trendy atd. Občané ČSSR také stále častěji žádali o výjezdní doložky a devizové přísliby potřebné zejména pro cestování do západních zemí. Pokud se jim však podařilo projít celým byrokratickým procesem a zaplatit všechny nezbytné poplatky, mohli pak porovnat životní styl na západě a v Československu. Jak uvádí Jan Rychlík: např. v roce 1984 podalo žádost o devizový příslib 177 252 osob. Míra uspokojení žadatelů byla v České republice 17,5% a na Slovensku 21,5% (Rychlík 2012: 36). Přestože československé vedení chtělo maximálně omezit možnost navštěvovat nesocialistické země, ti, kteří se z nich vraceli, přijížděli často ohromeni životní úrovní i stylem života a své zážitky také dále sdělovali svým známým.

Na konci osmdesátých let však už serióznější a otevřenější informace poskytovala polská televize. Do vysílání zařazovala také filmy západní produkce, které by divák v Československé televizi neměl možnost shlédnout.

Postupně tak docházelo k erozi režimu, který nebyl schopen se reformovat a reagovat na situaci nejen v Československu, ale také v okolních socialistických státech. Zřejmě proto stačilo pouhých šest týdnů, aby se jeden z nejortodoxnějších komunistických režimů zhroutil (viz. Možný 2009, Krejčí 2014).

3 „Sametová revoluce?“

Proces politické změny, ke kterému došlo od 17. listopadu 1989, je všeobecně znám nejen v české, ale i v zahraniční literatuře jako „Sametová revoluce“. Toto označení je však do značné míry až příliš zjednodušující a zavádějící. Nejprve si položíme otázku, zda se opravdu o revoluci jednalo, do jaké míry byly naplněny jednotlivé teorie revoluce.

Revoluce jako dramatická forma politické změny je zajisté složitým a často nepřehledným procesem, v němž různé skupiny usilují o moc, ať už z pozice nových aktérů prosazujících reformní změny, nebo dosavadních držitelů moci bránících své pozice. Během revoluce ztrácí vláda schopnost prosadit, popřípadě vnutit svá rozhodnutí a zákony většině dané populace. Každá revoluce má svůj vlastní specifický vývoj. Přestože teoretikové revoluce se snaží vysvětlit, proč k revolucím dochází, co ovlivňuje jejich průběh a způsob boje, jejich závěry jsou dosti odlišné. Neboť na počátku nikdo zpravidla nedokáže odhadnout, jakým směrem se revoluční změna bude ubírat. Demokratický systém je totiž jen jedním z mnoha možných výsledků (viz Dvořáková, Kunc 1994, Ženíšek 2007).

Problémem je často nejen určení, čím revoluce začíná, tedy od kterého okamžiku je možno označit započaté změny za revoluci, ale také stanovení samotného závěru, tedy završení politické změny.

Jako výchozí bod tak mohou posloužit tři hlavní aspekty revoluce - tedy kolaps státu, soupeření mezi aktéry ucházejících se o moc a budování nových institucí.

Pokud aplikujeme tyto tři aspekty na průběh „Sametové revoluce“, budeme nuceni u každého z nich čelit hned několika otázkám.

Za počátek „Sametové revoluce“ je zcela logicky považováno násilné potlačení studentské demonstrace na Národní třídě 17. listopadu 1989. Známký kolapsu však československý režim již vykazoval přinejmenším od ledna 1989, kdy proběhl tzv. Palachův týden, na který nebyl režim schopný adekvátně reagovat a lednové demonstrace brutálně potlačil. Výsledkem dalších represí pak byl tzv. Pendrekův zákon, jenž se stal jen další ukázkou bezvýchodné

situace celé nomenklatury. Někteří funkcionáři si ji museli uvědomovat, ale svázanost s režimem, zkosnatělost rozhodování a také snaha udržet si své místo v již zaběhnutém byrokratickém aparátu jim svazovala ruce.

Zcela specifickým tématem v podmínkách československé společnosti pak byla ekologie. Centrálně řízené hospodářství dlouhodobě opomíjelo téma udržitelnosti rozvoje, čímž se některé lokality nacházející se zejména na severní Moravě či severních Čechách potýkaly s trvale špatným ovzduším a dalšími problémy. Jak se ukázalo, obavy ze znečištěného životního prostředí byly pro některé občany palčivějším problémem než strnulost režimu a politické problémy, což ukazují události z Teplic, které předcházely 17. listopadu. Jak uvádí Miroslav Vaněk, Teplice byly prvním místem mimo Prahu, kde došlo k velké demonstraci již před událostmi na Národní třídě a Teplice se zároveň staly prvním městem, kde komunistický režim pod tlakem ulice začal s lidmi jednat. "V severních Čechách nastal průlom bez ohledu na vývoj v Praze. Ryze ekologická tematika dostala v roce 1989 novou dimenzi - politickou. Teplickou smogovou revoluci vyvolal svými letáky šestnáctiletý učen Zbyněk Jindra. Už 8. listopadu vyzval spoluobčany, aby vzali plynové masky či roušky a přišli v sobotu 11. listopadu navečer na centrální náměstí." (Vaněk 1996)

Bývalo běžnou praxí, jak uvádí Pavel Hamza (Hamza 2001), že funkcionáři sice zasedali na schůzích, jejich význam však byl mizivý. Zpravidla dostávali složky s dokumenty, které měli projednat, ty však obsahovaly také již předem připravené, ideově schválené závěry i rozhodnutí, která měli přijmout. Zdálo se tedy, že je nemá co překvapit.

Přestože tedy československý režim jevil známky rozkladu, za počátek revoluce bude nejpříjemnější brát násilné potlačení demonstrace na Národní třídě. Ještě problematičtější je pokus aplikovat na „Sametovou revoluci“ druhý definiční aspekt z teorií revoluce, kterým je boj o moc.

Jak víme, tak ani Občanské fórum, ani vůdci studentů si zprvu nedokázali představit, že by se stali držiteli moci a komunistický režim zcela odstranili. Po zásahu na Národní třídě se hovořilo o prošetření zásahu, potrestání, vyvození důsledků pro osoby zodpovědné za zásah, odstoupení nejvíce zkompromitovaných představitelů režimu. Nároky na rezignaci celé

KSČ, však nikdo v prvních dnech po revoluci nevyřkl. Boj o moc tedy neprobíhal mezi jasně definovanými hráči. Komunistický režim se bránil prosazovaným změnám, ale vzhledem k tomu, že nijak nezasáhl, čekal na pokyny v rámci své vertikální struktury „shora“, tedy od špiček vedení, které nepřišly, poskytl tak dostatek času na zformování opozice. Po prvních deseti dnech se OF stalo celonárodně podporovanou opoziční silou, které tisíce lidí na náměstích dávaly silný mandát k zahájení rozhovorů s představiteli režimu. Za ojedinělou ukázkou střetu – boje o moc mezi režimem a opozicí - by se tak daly považovat jednání o novém složení vlády a Čalfově vyjednávání s Adamcem o volbě Václava Havla prezidentem.

Tyto události mohou být brány za zlomové zejména proto, že si opozice vedená Občanským fórem již uvědomila, že pokud chce prosadit změny, bude muset vzít jednání do vlastních rukou, tedy že začne praktikovat politickou moc, kterou už i Macchiavelli chápal jako nezbytnou součást každé revoluce. Přestože jednotlivým hráčům šlo o získání vlivu, aspekt boje o moc není příliš aplikovatelný na podmínky „Sametové revoluce“.

Třetím aspektem teorie revolucí je ustavování a budování nových institucí. Již v prosinci 1989 se ukázalo jako nezbytné dosáhnout institucionálních změn, zejména když vyvstala otázka, jak dosáhnout, aby komunistický parlament zvolil prezidentem Václava Havla. Nedošlo tedy zcela k budování nových institucí, ale k jejich rekonstrukci. Personální očista se týkala vlád a především nejvyšších zákonodárných orgánů – Federálního shromáždění ČSSR, České národní rady a Slovenské národní rady. Personální změny formou kooptací, tak jak je navrhnul 28. listopadu Zdeněk Jičínský pro výše uvedené orgány, se pak dle stejného klíče odehrávaly také v dalších sborech - pléna národních výborů, na nižších úrovních nevyjímaje. Účelem takto prováděné rekonstrukce bylo zachovat funkčnost a akceschopnost státních institucí. Z pohledu teorií revoluce vyhnout se chaosu, který by nastal, pokud by zmiňované orgány byly například rozpuštěny. Jak tedy vyplývá, k budování nových institucí přinejmenším do červnových voleb rozhodně nedocházelo, jednalo se spíše o rekonstrukci celého systému pro podmínky nově nastolené demokracie.

Jak zmiňuje Samuel Huntington, revoluce většinou demokratické režimy svrhávají. Přechod k demokracii v Československu patří do Huntingtonovy třetí vlny demokratizace moderního světa, která započala 25. dubna 1974 v Portugalsku. Následovalo Řecko a Španělsko, vlna se pak přelila přes jižní Ameriku a Asii, aby se na konci osmdesátých let dostala k zemím komunistického bloku a tedy i Československu.

Termínem „demokratizační vlna“ se označuje skupina přechodů od nedemokratických vládních režimů k režimům demokratickým, k nimž dochází v nějakém ohraničeném časovém období a je jich podstatně více než přechodů opačným směrem, které se odehrají v témž období. Součástí takové vlny bývá obvykle také liberalizace nebo částečná demokratizace politických systémů, které se plně demokratickými prozatím nestanou (Huntington 2008).

„Sametová revoluce“ měla bezesporu velmi rychlý průběh, vždyť během několika týdnů byl rozložen režim, který po čtyřicet let řídil, vedl a měnil osudy lidí v Československu. Ve svém bonmotu Timothy Garton Ash popsal demokratizační proces postkomunistických zemí takto: „Někdy se říká, že v Polsku trvala demokratizace deset měsíců, ve Východním Německu deset týdnů, v Československu deset dnů a v Rumunsku deset hodin“. (Ash 2009).

Časově vymezit, kdy revoluce začíná, není snadné, ještě složitější pak je určit, kdy revoluce končí. Revoluci je možné považovat za završenou, pokud jsou předchozí držitelé moci poraženi a na jejich místa přichází nová reprezentace. Během „Sametové revoluce“ v Československu dosahovala opozice celé řady dílčích vítězství, například vypuštění článku o vedoucí úloze KSČ, demise vlády 15:5, volba Václava Havla prezidentem. Zejména volba Václava Havla prezidentem mohla signalizovat konec revoluce a porážku komunistického režimu. Snad žádný řadový komunista ani občan ČSSR (pro obě skupiny byl V. Havel v podstatě neznámý) by si na podzim roku 1989 nedokázal představit, že tím, kdo nahradí Gustava Husáka v pozici prezidenta, bude jeden z hlavních československých disidentů.

Přesto ani tento fakt nelze brát jako zřejmý důkaz vítězství nad komunistickým režimem. Dle předních českých tranzitologických prací⁸ je přechod k demokracii završen tehdy, pokud dojde k demokratickým volbám, v nichž uspějí noví představitelé demokratických sil. V Československu se o přípravě prvních demokratických parlamentních voleb dlouho diskutovalo. Nakonec byl jejich termín stanoven na červen 1990. Hlavním favoritem bylo Občanské fórum jako představitel a záruka dosavadních společenských změn. Právě pozice OF určovala v podstatě plebiscitní charakter voleb, jejichž významem bylo hlavně hlasování o vztahu ke komunistickému režimu. Jak uvádí Jiří Suk (Suk 2003), přes poměrně velké neshody uvnitř OF o jeho budoucím směřování, stále zůstával dominantní názor, že do voleb půjde hnutí jako zastřešující organizace pro celou řadu různorodých názorových frakcí. Vítězstvím Občanského fóra v parlamentních volbách byla tedy potvrzena legitimita nastolených změn po listopadu 1989.

Vzhledem k lokálnímu zaměření této práce však je potřeba připomenout, že revoluce na komunální úrovni definitivně končí až s listopadovými komunálními volbami, které de facto většinou kopírovaly výsledky parlamentních voleb. Jejich příprava, mítinky a další vypjaté události udržovaly občany politicky aktivní jako v případě Kopřivnice. Na druhou stranu, jak uvádí Stanislav Balík (Balík 2009: 58), do komunálních voleb v celé řadě obcí ke změnám na národních výborech ani jednáním mezi představiteli režimu a opozicí nedošlo (nedošlo tedy ani k samotné lokální revoluci).

Po tomto shrnutí tak vyplývá, že revoluci je možné brát jako završenou tehdy, když dojde ke změně díky volbám na všech úrovních politiky. Otázkou, zda je možné přechod politické změny, který se odehrál po napadení studentů 17. listopadu 1989 na Národní třídě až po úspěšné završení demokratickými volbami, popřípadě přijetím nové Ústavy České republiky 16. 12. 1992, nazvat revolucí, se zabývá ve své práci Občanské fórum již Jan Bureš. Vychází z definice revoluce Lyforda P. Edvardse, který revoluci chápe jako: *„přeměnu systému legality při které dochází ke zničení institucí překážejících*

---

⁸ DVOŘÁKOVÁ, V., KUNC J. (1994); ŘÍCHOVÁ B. (2000, 2006); BUREŠ J. (2007, 2013) a další.

v uspokojování jednoho či více základních lidských přání a k reintegraci společnosti odlišným a mnohem výkonnějším způsobem“. (Bureš 2007: 150) Edwards odlišuje revoluci jako velkou sociální přeměnu od takzvaných revolucí, které nemění instituce. Revoluce pak začíná ve chvíli, kdy intelektuálové zanevrou na starý režim a rozhodnou se vytvořit novou společnost (Edwards 1970, Hroch 1981: 46). Edwardsův pohled tak sleduje také dalekosáhlejší změny, které revoluce navozuje a které jsem zmiňoval výše. K těm docházelo právě ale až po volbách v delším časovém horizontu sahajícím až ke vzniku České republiky.

Jan Bureš také doplňuje, že pokud bychom zahrnuli do procesu politických změn také přeměnu ekonomického systému z principů centrálně plánované ekonomiky na ekonomiku založenou na svobodném trhu a podnikání, museli bychom hranici celého procesu posunout minimálně do konce roku 2001, kdy byla dokončena privatizace státních podílů ve velkých bankách. Toto pojetí ukazuje „Sametovou revoluci“ jako dlouhodobý proces politické změny.

Zda je možné proces politické změny v Československu nazvat revolucí jako takovou, tak nejlépe vystihuje Giddensova charakteristika revoluce, podle něhož se každá revoluce vyznačuje těmito rysy:

1. Musí splňovat charakter masového sociálního hnutí
2. Musí vést k procesu zásadních reforem nebo změn
3. Musí v ní být přítomna hrozba násilí či skutečné použití násilí

Pokud tyto hlavní rysy aplikujeme na listopadové události v Československu, je možné dojít k těmto závěrům:

1. Demonstrace v listopadu 1989 měly masový charakter a poměrně rychle došlo k aktivizaci společnosti (pravidelné setkávání na náměstích, příprava protirežimních plakátů a výzev režimu).
2. Z dlouhodobější perspektivy proběhly v Československu v důsledků událostí z konce roku 1989 zcela zásadní politické a sociální změny (ukončení monopolní moci KSČ, uskutečnění svobodných voleb,

vybudování demokratického politického systému, transformace ekonomiky z centrálně-plánované na tržně-liberální)

3. Hrozba násilí byla reálná, přestože jediným dokladovaným aktem násilí zůstává zejména zásah policejních jednotek proti studentům na Národní třídě, masy demonstrujících v československých městech působily na představitele režimu jako nátlaková skupina, která by mohla v případě potřeby zasáhnout. Na druhou stranu prorežimní média také po 17. listopadu informovala o připravenosti Lidových milicí a jejich cvičení. Některých demonstrací v městech se také účastnili příslušníci Lidových milicí, kteří čekali na pokyny k zásahu. Připravena byla také Československá lidová armáda.

Dle Giddensovy základní charakteristiky revoluce je tak možné o procesu politické změny v Československu v období od 17. 11. 1989 do voleb v červnu 1990, potažmo dalších následujících událostí, které nezvratně změnily předlistopadový vývoj celé společnosti, hovořit jako o revoluční změně. (Giddens 1999: 470 - 471)

Rozhodující je ovšem vždy úhel pohledu. Při pohledu na definici revoluce Crana Brintona, který rozvíjí teorii Edwardsovu, Brinton definuje revoluci jako *„náhlé a drastické nahrazení jedné skupiny, která má na starosti chod teritoriální politické entity jinou skupinou, doposud ovládanou.“* (Brinton 1965:4) V tomto pojetí by politická změna v Československu prvky revoluce neprokazovala.

Při pohledu do jednotlivých regionů Československa lze nalézt celou řadu dílčích revolucí, které se odehrávaly v jednotlivých obcích, přičemž každá tato lokální revoluce měla své aktéry, svůj jedinečný průběh a význam, jak je uvedeno v kapitole 6 a příloze této práce, která zachycuje časový průběh dění v prvních deseti dnech po 17. listopadu. Ve středně velkých městech měly lokální revoluce podobný vývoj. Postupující po linii: První informace o událostech – reakce na ně – formování opozice založené na několika aktivních jedincích – prosazování prvních změn – rozšiřování opozice (příchod tzv. revolucionářů poslední hodiny).

Ve větších městech hrála důležitou roli sociální skladba obyvatelstva. Svůj význam měl také fakt, zda se v daném městě nachází vysoké školství, a tedy studenti, kteří přirozeně při cestách do svých domovů, ať už uvědoměle, nebo nevědomě plnili funkci informátorů pro své okolí. Přesto i mezi městy se nacházejí velké rozdíly v přístupu k listopadovému dění.

3.1 Sametová revoluce a teorie tranzice

Teorie přechodů k demokracii – tranzitologie zkoumá změny politických režimů. Teorie přechodů se v první fázi své existence věnovala především výzkumu přechodu od demokracie k nedemokratickým režimům, teprve později začala zkoumat i obrácený proces tj. přechod od nedemokratického režimu k režimu demokratickému (Říchová 2006: 241).

Pravděpodobně nejvýznamnějším faktorem při určování povahy přechodu k demokracii jsou strategie, které používají jednotliví aktéři těchto politických změn (Bureš 2007:152).

Podle dnes již klasické teorie Terry. L. Karlové a Philippa Schmittera je možno rozlišit čtyři ideální typy přechodu od jednoho režimu k druhému. Prvním je pakt. Elity se dohodnou na mnohostranném kompromisu. Druhým typem je vnucení, kdy se elity uchylují k jednostrannému a efektivnímu užití síly k prosazení změn, i proti odporu dosavadních privilegovaných skupin a části mocenské základny režimu. Třetím typem je reforma, kdy dochází k mobilizaci mas zdola, jež si vynutí kompromisní východisko, aniž se uchýlí k násilí. Revoluce probíhá, když povstanou a porazí předchozí režim vojenskou silou. V prostoru mezi těmito čtyřmi ideálními typy dochází ke kombinaci mnoha různých situací, v nichž se mísí identita jednotlivých aktérů i výběr strategií. Takže například násilí může být zmírněno kompromisem dříve, než stačí převládnout a stát se určujícím rysem (Dvořáková, Kunc 2004: 65).

Dle strategie jakou použili hlavní aktéři při prosazování politické změny, je možné rozlišit tři hlavní typy:

- Přechody k demokracii zahájené shora
- Sjednané přechody
- Vynucené přechody

Přechody zahájené shora jsou v moderních dějinách považovány za nejúspěšnější. Představitelé autoritářského státu se k této strategii uchylují tehdy, když politická situace se pro ně nevyvíjí příznivě. Většinou si institucionální držitelé moci uvědomí, že vzhledem k měnícím se podmínkám se jejich dlouhodobé zájmy prosadí v kontextu, v němž autoritářské instituce budou nahrazeny demokratickými (Kunc 1994: 56). U této strategie přechodu k demokracii se mohou vyskytnout některá rizika. Jedním z nich může být neochota liberalizátorů zajít příliš daleko v reformách a zcela otevřít politický systém. Druhým z rizik je, že může dojít ke zvrácení liberalizace ve prospěch držitelů moci, kteří se svá privilegia mohou pokusit zakotvit do demokratického řádu. Poslední z rizik je pak vztah bezpečnostních složek k novému režimu a vypořádání se s jejich minulostí. Ukázkovým příkladem přechodu k demokracii zahájeným shora je Polsko. Jan Bureš hovoří o „Kontraktu století“, který spočíval v dohodě, kdy vládní PSDS zajistila pro vládní koalici dvě třetiny křesel v dolní komoře parlamentu a v demokratických volbách se rozhodovalo jen o jedné třetině.

Sjednané přechody se mohou jevit jako ideální politická změna, připravená a uskutečněná na základě dohody, uzavřené mezi představiteli starého režimu a opozice. Na základě takovéto dohody je potom vytvořena koaliční vláda, složená z umírněných zástupců obou táborů. Nespornou výhodou této reformy přechodu je, že taková koalice legitimizuje jak opozici vůči bývalému režimu, tak i bývalé prorežimní skupiny. Velmi pozitivním znakem sjednané tranzice je harmonické a promyšlené provádění jednotlivých politických změn, jejich vhodné načasování podle promyšleného reformního kalendáře vede k celkově klidné cestě k vytvoření stabilního demokratického režimu.

Vynucené přechody k demokracii patří k nedobrovolným přechodům k demokracii, kdy držitelé moci jsou přinuceni vzdát se moci a zahájit jednání s opozicí v důsledku totální ztráty autority a legitimacy jejich režimu. Z hlediska této strategie je možné rozlišit přechod sebevyloučením, stáhnutím se, zhroucením či kolapsem režimu.

Přechod k demokracii uskutečňovaný po kolapsu autoritářského režimu je tak charakterizován poměrně nízkou mírou kontinuity vzhledem k režimu svrženému. Na rozdíl od revoluce se však i přechod po kolapsu určitou mírou kontinuity vyznačovat musí. Staré vládnoucí elity jsou většinou jen odstaveny od moci, ale nejsou zničeny (Bureš 2008:157)

V počátcích měl přechod k demokracii v Československu více rysů společných se sjednaným přechodem.

Mezi tyto rysy patřilo:

Vyloučení extrémních křídel z obou stran jednání. Myšlena je zde neúčast představitelů starého režimu, kteří byli považováni za viníky zásahu proti studentům, ale také neúčast Václava Havla na setkáních s Ladislavem Adamcem, považovaného za umírněného představitele režimu.

Představitelé komunistického režimu si prozatím drželi moc nad bezpečnostními složkami – přestože jejich akceschopnost byla diskutabilní. Složky čekaly na pokyny, ty ale nikdo nevydával.

Opozice představovaná OF striktně trvala na odstoupení nejzkompromitovanějších členů KSČ.

Zde však můžeme výčet společných rysů se sjednaným přechodem ukončit, neboť tím hlavním rysem sjednaného přechodu je fakt, že podnět ke změně vychází z elit starého režimu. Představitelé československého režimu jednali ovšem pod tlakem situací, ke kterým došlo, byli pod tlakem také veřejnosti a stávkujících studentů. Bez tohoto nátlaku je pravděpodobné, že by se k žádným změnám ani jednáním s opozicí neuchýlili. U sjednaného přechodu si také staré elity udržují po určitou dobu moc a kontrolu nad státním aparátem. V Československu však po úspěšném průběhu kooptací režim odevzdal reálnou politickou moc do

rukou opozice. Na politické scéně se tak jen po určitou dobu udrží umírnění představitelé bývalého režimu.

Vhodnější charakteristikou československého přechodu k demokracii je tak vysvětlení, které podává Jan Bureš ve své publikaci Občanské fórum z roku 2007.

Jan Bureš uvádí, že k pádu Československého režimu došlo v důsledku kolapsu starého režimu. Československo je ukázkovým případem, kdy v důsledku totální diskreditace celého komunistického režimu a neschopnosti zareagovat na změny, které se daly do pohybu po 17. listopadu, má opozice představovaná Občanským fórem šanci se zformovat a zahájit jednání s umírněnými představiteli režimu Ladislavem Adamcem a Mariánem Čalfou. Díky nim mohla být zahájena jednání u kulatého stolu.

Komunistický režim v Československu se zhroutil nikoli pod vlivem síly či násilí, ale v důsledku neschopnosti vedení KSČ reagovat na krizovou situaci. Kolaps režimu byl v podstatě zřejmý již ve chvíli, kdy ÚV KSČ na svém mimořádném zasedání odmítl použít ozbrojených sil k řešení situace – tedy dne 24. 11. 1989 (Bureš 2007: 158).

Diskuze o charakteru, povaze a průběhu československé tranzice se může zdát takto uspokojivě vyřešena, je ale zřejmé, že při pohledu z jiných úhlů se mohou i nadále objevovat také další interpretace.

4 Město Kopřivnice

4.1 Historie

Kopřivnice je město nacházející se ve východní části okresu Nový Jičín, v němž s rozlohou 2 748⁹ ha a počtem obyvatel 22 417¹⁰ je hned po okresním městě s 23 639¹¹ obyvateli nejlidnatějším městem okresu¹². Hraje významnou úlohu nejen z pohledu státní správy jako obec s rozšířenou působností, ale také jako průmyslové centrum okresu. Ve své novodobé historii proslulo zejména výrobou automobilů Tatra. V první části následující kapitoly bych chtěl krátce upozornit na nejdůležitější milníky ve vývoji obce, ve druhé pak nastínit stav současný.

První stopy osídlení místa, na kterém později vyrostla současná průmyslová Kopřivnice, nacházíme již ve starší době kamenné. Nejbližší a nejvýznamnější lokalitou s nálezy ze starší doby kamenné je štramberský Kotouč. Již sama skutečnost, že Kopřivnice leží v tzv. Moravské bráně s důležitou cestou, kterou byl zajišťován obchod mezi Baltem a Středozezemním mořem, ukazuje, že tato oblast nebyla starším kulturám neznámá.

Teprve počátky vrcholného středověku, spojené s nastupující kolonizací, znamenají ve druhé polovině 13. století postupné mýcení pomezního hvozdu a díky iniciativě olomouckých biskupů obsazování krajiny světskými feudály. V naší oblasti především německou hraběcí rodinou Hückeswagenů. Kopřivnice jako osada vzniká zřejmě brzy po založení hradu Schauensteina (lidově Šostýna) v období let 1280-1290. Typ této osady ukazuje na tzv. lánovou lesní ves. Krátce před rokem 1400 přechází Šostýn s dalšími statky do rukou krále Zikmunda Lucemburského jako zástava (Tichánek 1998: 16). Od poloviny 15. století panství často měnilo své majitele. Časově nejdelší etapou bylo období, kdy Kopřivnice patřila k hukvaldskému panství, které ovládali biskupové z Olomouce.

---

⁹ Ročenka města 2014 s. 26.

¹⁰ Český statistický úřad dostupné z: www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112015

¹¹ Tamtéž.

¹² Dle Českého statistického úřadu žilo k 1. 1. 2015 v okrese Nový Jičín 151 724 obyvatel.

Úředně byla obec Kopřivnice povýšena na městečko (městys) ministerským výnosem dne 23. 11. 1910. Dne 10. října 1938 je Kopřivnice zabrána v rámci tzv. páté zóny nacistickým Německem a je přejmenována na Nesselndorf. Okupace trvala do 6. května 1945. Roku 1948 Kopřivnice splnila veškerá potřebná kritéria a dosavadní městys je 28. srpna 1948 povýšen na město. Završením tohoto významného aktu bylo později udělení nového samostatného městského znaku, který je užíván od roku 1967 (Tichánek 1998: 16). Největší rozvoj zaznamenalo město společně s továrnou v 70. letech 20. století. V 80. letech 20. století byl realizován rozvojový záměr zvýšení produkce za pomoci půjčky mezinárodní banky RVHP. Po realizaci rozvojového programu dosahovala produkce T 815 až 15 000 kusů za rok.

V souvislosti s politickými změnami ve východním bloku v čele se SSSR jako hlavním odběratelem kopřivnické produkce nákladních vozů dochází k útlumu výroby spojně s masovým propouštěním zaměstnanců. Na počátku 90. let byla firma privatizována kuponovou metodou, tento způsob nevyřešil problémy s odbytem, ale spíše prohloubil další problémy spojené také s často se měnícím managementem společnosti.

Přes problémy automobilky, které se zejména až v posledních dvou letech podařilo dokončit restrukturalizaci, si město dokázalo udržet významné postavení v regionu také díky rozrůstající se průmyslové zóně v kopřivnické části Vlčovice, která se od roku 1999 stala sídlem významných světových firem zejména z oblasti automobilového průmyslu.

4.2 Obyvatelstvo

Přelomem v historii Kopřivnice bylo bezesporu založení továrny na kameninu a hliněné zboží v roce 1812. Zakladatelem továrny byl Ignác Raška (1768–1824). Industrializaci v minulém století však nepředstavovala pouze zmíněná továrna na majoliku, hlavní roli v ní měla především továrna založená Ignácem Schustalou. Její počátky můžeme posunout do roku 1850. Významnou etapu výstavby kočárovky zahájil v letech 1860-1862. Její rozvoj

byl v podstatě ukončen roku 1873, další vývoj již souvisí s výrobou železničních vagónů. Dne 19. srpna 1881 je obec napojena na železniční síť a roku 1883 na síť telegrafní. Příliv dělníků, především německé národnosti, měl za následek vznik četných spolků německých i českých. Kopřivnice dokonce vydávala v letech 1895–1899 vlastní noviny. Mezi roky 1870-1880 činila roční produkce 1 200 povozů. Teprve výrobou prvního osobního automobilu koncem roku 1897 můžeme zlatou dobu trvání kopřivnické kočárovky ukončit (Tichánek 1998: 33). Do konce první světové války tu bylo vyrobeno přes 150 000 vozidel.

Postavení prvního automobilu nebylo jen dalším významným mezníkem v historii firmy, ale i města. Svým historickým významem tento počín daleko přesáhl hranice tehdejšího Rakousko-Uherska. Brzy po vypuknutí první světové války vzrostly požadavky rakouské armády na kopřivnickou vozovku především v odběru nákladních vozů. Nárůst počtu dělnictva včetně vagónky dosáhl 5 000 a ten si vynutil výstavbu dalších obytných domů. Vedle stávající „kolonie“ se staví další domy, které postupně vytlačují původní domky kovářů, a Kopřivnice ztrácí svůj vesnický charakter. Následující úspěchy automobilů Tatra rozšířily věhlas značky po celém světě. V roce 1927 činila roční produkce 400 osobních, 4000 nákladních vagónů a 3 000 až 4 000 automobilů. V té době závod zaměstnával 3 000 dělníků a 300 úředníků. Od roku 1936 se počíná projevovat v závodě předválečná konjunktura (Tichánek 1998: 34).

Poválečný vývoj byl poznamenán monstrózním zvyšováním výroby. Pro nově přichozí dělníky bylo potřeba zajistit bydlení (myšleno spíš přespání), ale řešila se otázka, kde tyto domy postavit. První velkou potřebu bytové výstavby v padesátých a šedesátých letech Tatra s městem pokryly zábořem zemědělské půdy, jenomže potřeby stoupaly dál. Došlo proto k necitlivému bourání starší zástavby a výstavbě několika panelových sídlišť.

Počet obyvatel narůstal rychlým tempem. V roce 1970 žilo v Kopřivnici 11 200 obyvatel, v roce 1975 to již bylo 14 716 a předpokládal se další růst na 22 000 obyvatel v roce 1985. Mimo místní obyvatelstvo se v Kopřivnici nacházeli také další občané ze spřátelených socialistických států. V roce 1987 to podle Kroniky města Kopřivnice bylo 419 Vietnamců, 240 Maďarů, 40 Poláků. V předchozích letech se ale v Kopřivnici pracovali také občané Kuby,

Jugoslávie, Sýrie, Mongolska, či SSSR. Přestože bytová výstava postupovala rychlým tempem, stále existovaly disproporce mezi počtem obyvatel a volnými byty. Problémy byly také ve školství, neboť místní zejména základní školy nestačily svou kapacitou. V posledním období dochází k rozsáhlé revitalizaci těch částí města, v níž se objevily nejvážnější problémy. Potíže kopřivnické Tatry jsou do značné míry kompenzovány výstavbou nových závodů v průmyslové zóně Vlčovice založené v roce 1999.

Přesto počet obyvatel od roku 2005, jak uvádí Ročenka města Kopřivnice 2013, stále klesá.

4.3 Občanská společnost v Kopřivnici před 17. listopadem 1989

Občanská společnost měla v Kopřivnici silnou tradici. Již od počátku 20. století zde působily spolky jako DTJ (1907), Sokol (1914), Orel (1915). Během první republiky vznikaly další jako Pěvecké sdružení Kopřivnice (1922), Esperantský kroužek (1927), Dechová hudba (1940). Po Druhé světové válce se zformovaly i spolky jako fotoamatéři či šachisté.

K podstatné změně dochází po roce 1948, kdy po jednání IX. sjezdu KSČ byl kulturní život organizován podle zásad jednoho z deseti sjezdových bodů – uskutečnění socialistické revoluce. Bezprostředně po IX. sjezdu KSČ započal stát se zřizováním státních kulturních domů (Rosenkranz; Kozlovský 1990: 139). Dne 3. 12. 1948 se konala schůze zástupců všech tělovýchovných spolků a organizací, na které byl podepsán protokol o sloučení všech těchto organizací do jedné pod názvem „Sokol Tatra Kopřivnice“. V nové jednotné tělovýchovné organizaci došlo ke strukturálním i organizačním změnám a k vyhranění náplně jednotlivých odborů i oddílů. Dramatický odbor a zábavná činnost tělovýchovných spolků přešla do vznikajícího ZK ROH Tatra (Holubová 1977: 15). Rovněž v národním podniku Tatra schválila závodní odborová skupina ROH návrh na zřízení závodního klubu ROH a pověřila prozatímním vedením člena výboru skupiny Oldřicha Němce. Kulturní referát svolal na

23. května 1950 všechny kulturní pracovníky i členy již existujících zájmových útvarů na ustavující schůzi ZK ROH Tatra Kopřivnice (Rosenkranz; Kozlovský 1990: 139). Od této chvíle začal působit v Kopřivnici Závodní klub Tatra Kopřivnice, který svou působnost z počátečních 18 odborů nadále rozšiřoval a obohacoval o další aktivity. Význam závodního klubu zejména v 80. letech byl důležitý také proto, že jeho široká základna přitahovala aktivní občany, kteří hledali možnosti realizace. Právě z okolí Závodního klubu se často znaly osobnosti, které nakonec sehrály důležitou roli v listopadových dnech, zejména pak větev M-klubu, který sídlil od roku 1981 v suterénu jedné z výškových budov, která fungovala jako ubytovna pro zaměstnance Tatry s výstižnou přezdívkou „Včelín“. A to i přes fakt, že náplní ZK ROH Tatra Kopřivnice bylo zajišťovat náplň volného času a zábavu pod kontrolou vedení podniku Tatra a samozřejmě KSČ. Nicméně členové závodního klubu vykonali mnoho užitečné práce. Na jednu z nich takto vzpomíná Ing. Jaroslav Šula, po roce 1989 úspěšný komunální politik a senátor. *„Postavili jsme dětské hřiště na Luhách tehdy asi za půl miliónu korun. Vlastními silami tam mnozí lidé odpracovali stovky brigádnických hodin zdarma, samozřejmě to už je dneska taky skoro nepředstavitelné. No a měli jsme tam krásný stánek pro naše děti a blízké. A taky jsem pracoval, v různých skupinkách v Závodním klubu Tatry, což byla vlastně taková, řekl bych, kulturní organizace ve městě, která organizovala kulturní život, a samozřejmě to bylo všechno vedené stranicky. Byli tam lidé, kteří byli prověřeni, kteří to mohli řídit. Ale protože mě vždycky přitahovala taková ta kulturní, sportovní činnost, tak jsem se nějakým způsobem dostal do toho aparátu závodního klubu a měl jsem třeba zájem vybudovat to dětské hřiště pro ty nejmenší. Houpačky, kolotoč a takové ty věci. Samozřejmě peníze závodní klub jako takový neměl a organizovala to Tatra. To znamená, byli to pracující Tatry, kteří se vlastně podíleli finančně na výrobě toho zařízení, které se muselo nakreslit, muselo se připravit. To jsem zase zajišťoval, tu výkresovou dokumentaci, já. Bylo to zajímavé v rámci těch podmínek, které se nám umožňovaly. Takže já jsem si vždycky nějakou tu parketu našel, abych něco*

*mohl dělat, co mě bavilo.*¹³

Další organizací vyplňující volný čas zejména mládeže byl Svazarm. Jeho úkolem bylo zabezpečovat jednotný systém branné výchovy obyvatelstva, výcvik branců, rozvíjet branně technickou činnost zejména mládeže. Cílené aktivity v rámci Svazarmu měly za cíl ideologicky vychovávat mládež. Jak uvádí kronika města, k 31. 12. 1988 měl Svazarm 832 členů.¹⁴

Občanská společnost se v Kopřivnici i v období normalizace rozrůstala zejména prostřednictvím zájmových oborů i sportovních oddílů sloučených v TJ Tatra Kopřivnice a jejich činnost národní podnik Tatra štědře podporoval. Bývalý předseda Měst.NV. na působení spolků vzpomíná takto: *„...po stránce sportovní jsme byli na jedné z nejvyšších úrovní co do počtu obyvatel, pokud jde o vybavenost jako takovou. Trošku slabší to bylo na úseku té kultury, protože tady v podstatě byl jediný katolický dům, jedno loutkové, staré loutkové divadlo a jedno staré kino. Takže proto se podařilo zařadit do té výstavby kulturní dům, který se nakonec realizoval ve dvou etapách. Společenský život těch organizací, které byly sdružené v Národní frontě, ten si myslím, že byl velice bohatý. Protože tak jak už tady bylo řečeno, tady vedle té tělovýchovné jednoty byl velice aktivní Svazarm. Tady měl několik oddílů od ploché dráhy přes střelce a kynologii a tak dál. Tady byli zahrádkáři, měli tady několik organizací. Svaz mládeže ve městě jako takovém nevím jestli vůbec a když tak velice málo fungoval, ten spíš se soustředil nějak v té Tatře, protože tam bylo gró mladých lidí a nebo možná na jednotlivých školách, v podstatě průmyslovka a učiliště. Ale byly tady jiné organizace, Červený kříž, důchodci měli svoji organizaci. Takže společenský život tehdy byl celkem docela dobrý a myslím si, že se lidem tady špatně nežilo v městě jako takovém.*¹⁵

---

¹³ Rozhovor s Ing. Jaroslavem Šulou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 16. 7. 2012.

¹⁴ V rámci SVAZARMU měl nejvíce členů automotoklub, mezi další kluby patřily kluby: leteckomodelářský, kynologický, sportovně střelecký, radioklub, sportovní potápěči, klub závěsného létání, klub elektroniky a další.

¹⁵ Rozhovor s Václavem Kunčíkem, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 1. 8. 2012.

Veškeré společenské dění se tak odehrávalo pod dohledem podniku a KSČ. K první změně dochází až v polovině 80. let, kdy na půdě M-klubu dostávají prostor nonkomformní umělci i osobnosti a klub se tak stane centrem setkávání lidí různých názorů. O tom ale více v samotné kapitole M-klub.

4.4 Postavení v regionu

Významné postavení v regionu si Kopřivnice udržovala již od založení továrny na kočáry v roce 1850. Její význam pak koreloval s úspěchy a pády podniku, který ovlivnil, jak strukturu obyvatelstva tak také její vzhled. Městem se Kopřivnice stala v roce 1948, její prudký rozvoj jde ruku v ruce se záměry centrálně řízené ekonomiky a plány, které si vytýčilo československé národní hospodářství s podnikem Tatra. Klíčovým okamžikem je datum 15. 6. 1972, kdy je podepsáno usnesení předsednictva vlády ČSSR č. 206, které schvaluje koncepci rozvoje výroby specializovaných automobilů Tatra. Koncepce počítá jak s rozšiřováním podniku Tatra, tak také související infrastruktury, zejména bydlení pro až 22 000 obyvatel. Tím se také Tatra stává největším strojírenským podnikem okresu Nový Jičín a také mezi podniky v Československu zaujímá přední postavení. Její proexportní výroba určená zejména pro SSSR a další státy socialistického bloku byla vítaná i jako zdroj deviz. Rovněž poptávka po pracovní síle přitahovala lidi z celého Československa, kteří nacházeli uplatnění ať už jako dělníci při samotné výstavbě, nebo v továrně. Kopřivnice byla atraktivním místem také pro mladé lidi, kteří hledali práci spojenou také s bydlením, rozrůstající město potřebovalo téměř všechny profese. Na svou cestu do Kopřivnice takto vzpomíná Dagmar Rysová: *„Do Kopřivnice jsme se s manželem přistěhovali před Vánocemi v roce 1982. A to víceméně proto, že oba dva jsme původním povoláním knihkupci. Spolu jsme chodili do školy a spolu jsme hledali i nějaké místo, kde bychom mohli společně pracovat, anebo kde bychom oba dva našli pracovní uplatnění a zajistili si bydlení. V té době to ještě nebylo tak obvyklé jako dnes, stěhovat se za prací, protože většinou lidé zůstávali poblíž svých bydlíšť. No ale nám štěstí*

přálo a byla nám mimo jiné nabídnuta Kopřivnice.¹⁶ Prudce se rozrůstající Kopřivnice byla vyhledávaným centrem také zejména pro technickou inteligenci. Jak uvádí Ing. Jaroslav Šula: „Největší rozmach Kopřivnice byl v těch šedesátých a sedmdesátých letech. To tehdy Tatra přes stát, čili ministerstvo, obdržela velkou půjčku ze Sovětského svazu na takzvaný rozvojový záměr Tatry a při té příležitosti se stavělo město. Tatra jako historicky kvalitní podnik se přirozeně rozvíjela, ale ty cíle, které si stanovila v těch šedesátých, sedmdesátých letech, byly neúměrné, pokud bychom srovnávali se západem. Protože tady bylo centrálně plánované národní hospodářství, takže se vyrábělo určité množství aut bez toho, že se prodají. Potom se plánovaly třeba linky motorů v Tatře, které měly dělat padesát až sedmdesát tisíc motorů za rok, a vědělo se, že to je na nic, že tolik se nemůže prodat. Taková poptávka ve světě prostě neexistovala. Tehdy si vzpomínám, když jsem skončil v Brně vysokou školu, tak byla velká poptávka po Kopřivnici, protože jako málo kde tady byla taková obrovská výstavba. Mnoho vysokoškoláků skutečně končilo školu a stěhovalo se do Kopřivnice. A v podstatě měli jak ubytování, tak práci v Tatře. Takže tehdy do města přišlo dost, řekl bych, technické inteligence a to bylo ve prospěch města samozřejmě dobře. Jenomže ti lidé v devadesátých letech zase už zjišťovali, že vlastně kromě té Tatry v Kopřivnici nic není a museli si hledat svoje zaměstnání třeba po celém Moravskoslezském kraji. Takže byl to zas takový jenom boom, který do určité doby vypršel, a po těch pětadvaceti letech už to bylo zas všechno jinak.¹⁷

Pro daný region tedy Kopřivnice hrála klíčovou roli, přestože procházela výstavbou, byla centrem, kde lidé z okolí nacházeli uplatnění v nejrůznějších odvětvích, existoval zde rozvinutý systém základního a středního školství. Rozšiřoval se systém zdravotnických zařízení a také v kultuře měla Kopřivnice své ambice.

---

¹⁶ Rozhovor s Dagmar Rysovou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 25. 7. 2013.

¹⁷ Rozhovor s Ing. Jaroslavem Šulou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 23. 7. 2012.

5 Kopřivnice před 17. listopadem 1989

Až do listopadových událostí Kopřivnice žila poklidným životem města rozvíjejícího se v podmínkách socialistické společnosti. Obyvatelstvo se rozrůstalo zejména díky lidem hledajícím práci v podniku Tatra, nebo v dalších odvětvích včetně služeb, které se nutně musely rozrůstat a modifikovat svými kapacitami na město s dvacetitisícovou populací. Přes veškeré snahy však budování infrastruktury většinou zaostávalo za výstavbou bytů, které byly řešeny komplexní bytovou výstavbou panelových sídlišť, jenž v podstatě byla jedním ze způsobů, jak v krátké době zajistit ubytování pro rozrůstající se populaci města.¹⁸ Situaci v oblasti rozvoje města popsal takto dlouholetý předseda Měst.NV. a dlouholetý pracovník úseku rozvoje města Václav Kunčík.

Pro město nebo ve městě to bylo o to zajímavější, že se bylo nutno porvat s tím, že docházelo k obrovskému nárůstu v souvislosti s mezinárodním rozvojem Tatry. Nárůst zaměstnanců, ale město jako takové nemělo nějaký jasný cíl, jasný program, jak být dobrým zázemím pro tu Tatra. Z toho důvodu jsme požádali naše spolupracovníky a nadřízené nebo vyšší orgány, okresní krajský národní výbor, generální projektanty, aby nám pomohli vypracovat nejen směrný územní plán, ale vůbec takový program, co by to město potřebovalo, aby bylo důstojným zázemím pro zaměstnance Tatry. K tomu taky došlo. Byla vypracována obrovská materie, která obsahovala nejenom stavby bytů, protože tehdy to byla komplexní bytová výstavba, ale ta komplexní bytová výstavba v sobě sice zahrnovala nějakou občanskou a technickou vybavenost, ale velice slabou a nepostačovala prostě na to, aby ten život v městě byl nějakým způsobem adekvátní, aby odpovídalo požadavkům doby. Věděli jsme, co chceme, a teď byla otázka, kde sehnat peníze, kde sehnat dodavatele. A to bylo alfa omega práce města mimo takových běžných záležitostí, ochrana veřejného pořádku, školství. To běželo normálně, ale na všech úsecích jsme museli vypracovávat, co to potřebuje ještě navíc. Kolik školek, kolik jeslí, kolik základních škol, kolik obchodů, kolik služeb, jaké služby, kde postavit rodinné

---

¹⁸ Od 70. let 20. století byl roční přírůstek obyvatel v průměru 550.

*domky, jakou technickou vybavenost, kde je třeba udělat cesty, kde je třeba udělat chodníky, jak spravit zeleň, koupaliště, sportovní zařízení. Takže to všechno ten materiál vlastně v sobě zahrnoval a na tom jsme prakticky pracovali až do roku devatenáct set osmdesát devět.*¹⁹

Za zmínku je potřeba však dodat, že zmiňovaný plán rozvoje města měl za cíl zajistit rozvoj města a infrastruktury, ale tak, aby docházelo k minimálnímu záboru zemědělské půdy, výstavba města tak probíhala postupným bouráním původní zástavby tvořené menšími rodinnými domky a na jejich místech pak vznikala panelová zástavba. Město tak často vypadalo jako velké staveniště. Řada objektů občanské vybavenosti pak byla budována v akcích Z²⁰, které byly ovšem typické pro celé Československo. V Kopřivnici v rámci těchto investičních akcí pak hrál důležitou roli opět podnik Tatra. Proč tomu tak bylo, vysvětluje Václav Kunčík takto:

„Lidé v Tatře byli velice zkušený. Tam bylo techniků, stavařů a investičáků, protože tam se pořád něco rozvíjelo, tam ty kapacity byly. Pomoc byla pro město velice potřebná. A je třeba říct, že nejenom to vedení, ale i ti lidé samotní měli chuť, aby město jaksi vypadalo. Aby tomu pomohli. Když jsme stavěli akce Z, tak vždycky někdo musel být šéfem té akce. Většinou to byl nějaký zaměstnanec Tatry. Tedy některý třeba z toho personálního úseku, poněvadž ten zase věděl, kde je možno šáhnout, aby nám přišli lidé pomoc, anebo ti technici, kteří spíš po odborné stránce pomáhali.“

„Spolupráce od generálního ředitele, personálního, ale hlavně toho investičního, tak to šlo ruku v ruce. To muselo jít ruku v ruce, prostě protože my vedle toho, že jsme tady dostali peníze a dodavatele na různé stavby, tak jsme pořád ještě dělali něco i v akci Z. A v akci Z se to muselo shánět. Peníze, lidská síla, materiál. Spolupráce s Tatrou byla velice jako dobrá. Ale tehdy Kopřivnice byla Tatra a Tatra byla město. Tady nebyly žádné jiné podniky. Co tady bylo? Komunální služby. Kachlovka už kachlovkou nebyla. Technické služby jsme

---

¹⁹ Rozhovor s Václavem Kunčíkem, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 2. 7. 2012.

²⁰ Mezi hlavní stavby, které vznikly v akcích Z, je možné zařadit stavbu všech sportovišť od zimního stadiónu, letního stadiónu, sportovních hal, škol, polikliniku až po kulturní dům a krytý bazén, jejichž stavba byla dokončena až v roce 1990, tedy již bez akcí Z.

měli takové, že jsme tam měli pět lidí a to bylo všechno v té Kopřivnici. Takže, co nepomohla Tatra a občané, organizace jako tělovýchova, Svazarm, tak by tady nic nebylo. Tady se vlastně všechno dělalo. Letní stadion, koupaliště, areál zimních sportů, bazén. To byla všechno akce Z. Takže bez té spolupráce by se to ani nedalo udělat, abych řekl pravdu. Ať to byly kádry, lidé, kteří tomu rozuměli. Protože co ten národní výbor? Já jsem nastoupil na národní výbor v roce sedmdesát tři a na národním výboře bylo deset, patnáct lidí, zaměstnanců, vesměs žen. Skutečně ta odborná pomoc se bez Tatry v podstatě neobešla.²¹

Zejména z výše uvedených důvodů se o Kopřivnici před rokem 1989 často hovoří jako o městě v Tatře. Tato fráze se pak v letech po 17. listopadu 1989 stala častým klišé, které místní politici chtěli svým snažením změnit.

Nicméně právě díky existenci silného podniku jako partnera bylo možné v Kopřivnici vybudovat širokou nabídku sportovišť a také zajistit činnost a chod sportovních klubů, které dosahovaly vysoké sportovní úrovně.

5.1 Situace na Městském národním výboru v Kopřivnici

Systém národních výborů byl typický pro veřejnou správu v celém poválečném období a zaniká až 4. září 1990, kdy zákon O obcích č. 367/1990Sb., nahradil Zákon o národních výborech. Národní výbory vznikaly revolučně na konci druhé světové války při osvobozování území, hlavní politickou silou v nich byla většinou KSČ nebo její sympatizanti.

Tyto původně provizorní orgány zůstaly ve funkcích jakožto orgány státní správy celý rok až do parlamentních voleb 1946. Fakticky byla hned v roce 1945 zrušena tzv. dvojkolejnost veřejné správy (oddělování kompetencí státní správy a samosprávy) a nahrazena jednokolejností, kdy samospráva neexistovala a vše bylo výkonem státní správy (Balík 2009: 55). Národní výbory podléhaly přísné hierarchii, kdy nižší národní výbory musely respektovat nařízení vyšších národních výborů. Zákonem proklamovaná samostatnost v rozhodování jednotlivých stupňů národních výborů byla likvidována nejen

---

²¹ Rozhovor s Václavem Kunčíkem, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 2. 7. 2012.

výkonem usnesení příslušných orgánů KSČ, ale i příkazy národních výborů vyšších stupňů. Národní výbory vyššího stupně, případně vláda, mohly bez omezení rušit usnesení národních výborů nižších stupňů. Stejně tak mohly nižším úrovním přikazovat.

Místní i městské národní výbory byly zákonem charakterizovány jako základní orgány pracujících. V zásadě měly tři hlavní typy orgánů: plénium, radu a komise. Plénium se skládalo ze všech poslanců a teoreticky bylo hlavním orgánem národního výboru. Hlavním výkonným orgánem byla rada. Komise měly v mnohém směru rovněž výkonné pravomoci.²² Nicméně nejmocnější dvojici na místní úrovni správy představoval tajemník MNV a předseda MNV. Volební období národních výborů bylo od roku 1960 čtyřleté, od roku 1971 pětileté (Balík 2009: 55).

V Kopřivnici, jako v celém Československu, došlo k posledním volbám do pléna městského národního výboru v červnu 1986. Plénium bylo de facto jediným přímo voleným orgánem národního výboru. Nicméně samotná volba byla do značné míry omezena. Kandidáta vždy navrhovala Národní fronta a jeho kandidatura pak byla omezena na předem vybraný jednomandátový obvod. Vzhledem k poměrně vysokému počtu obvodů byl obvod vymezen často podle ulic, či částí města Kopřivnice byla na základě § 39 zákona ČNR č. 31/1983 Sb. o Národních výborech a § 11. a 12. zákona ČNR č. 54/1971 Sb. O volbách do národních výborů v ČSR rozdělena na 130 obvodů, do nichž kandidovalo 130 poslanců tzv. lidosprávy. Kandidáti byli vybíráni podle předem stanovených kvót.²³

Poslanec musel splňovat také kritéria popsaná v samotném zákoně o volbách, podle kterých měl být člověkem oddaným věci socialismu, politicky i

---

²² Komise měla vždy svého předsedu a tajemníka, jejich činnost se zaměřovala na jednotlivé oblasti ve městě. V Kopřivnici bylo v roce 1986 stanoveno 14 komisí: plánovací, finanční, výstavby, místního hospodaření a bytů, dopravy, obchodu a cestovního ruchu, zemědělství, vodního a lesního hospodářství...

²³ Pro funkční období 1986-1991 tak v plénu Měst.NV. v Kopřivnici tak zasedlo 42 poslanců z řad mládeže do 35 let, 68 členů KSČ, 4 členové ČSL, 1 člen ČSS, 57 bezpartijních, 66 dělníků, 2 členové JZD, 31 příslušníků inteligence a 31 ostatních pracujících.

odborně vyspělý s vysokými morálními vlastnostmi, schopný zabezpečovat úkoly národních výborů, organizovat a sjednocovat tvůrčí síly pracujících v úsilí o všestranný rozvoj socialistické společnosti.

Volební účast v roce 1986 dosáhla 99,6%, což při počtu zapsaných 14 065 voličů znamenalo, že k volbám nepřišlo pouhých 62 voličů.²⁴ Na první pohled vysoké číslo však nemělo v podstatě žádnou vypovídající hodnotu o reálné podpoře politiky KSČ a Národní fronty. Podobně vysoká volební účast byla vykazována ve všech částech tehdejšího Československa a souvisela jednak s politickou rezignací společnosti, ale samozřejmě také s možnými represemi, či problémy v případě volební neúčasti, zejména pak při volbách vyššího řádu. Volební neúčast tak mohla ovlivnit život lidí, kteří odmítli jít k volbám, ztížit získat zaměstnání, kariérní postup, možnost studovat. Takovou to situaci popisuje Petr Boháč, jeden z hlavních představitelů Občanského fóra v Kopřivnici: *„Po vojně jsem se vrátil politicky nespolehlivý, tak jsem šel na hliníkárnou řezat hliník. Na vojně jsem odmítl se zúčastnit dodatkových voleb do tenkrát Federálního shromáždění, nebo co to bylo za orgány a samozřejmě kádrový posudek a to všechno z vojny šlo sem.“*²⁵ Vysoká volební účast stejně jako jednomyslné hlasování na nejrůznějších úrovních bylo jednou z forem vynucování si uznání mocenského monopolu nad občany.

Při místních národních výborech působily rovněž jako zvláštní aktivity občanů tzv. občanské výbory. Jejich kompetence nebyly nikdy zakotveny v legislativě. Měly za úkol komunikovat s příslušnými národními výbory, zejména pak s konkrétními odbory při řešení problémů, které se týkaly místa jejich působení. Jejich činností ve skutečnosti bylo organizování svépomocných akcí, tzv. Akcí „Z“ a na soustředění připomínek a námětů pro činnost. Jejich členové byli voleni na veřejných shromážděních veřejným hlasováním na dobu pěti let (Balík 2009: 57).

Svou činnost v občanském výboru takto popsal Vladislav Kryške: *„To bylo v podstatě tak, že se občanské výbory organizovaly jako veřejné schůze, kde mohli lidé přijít a říct prostě své připomínky, názory atd. Podávaly*

---

²⁴ SOKA Nový Jičín, Kronika města Kopřivnice 1987, s. 4.

²⁵ Rozhovor s Petrem Boháčem, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 12. 8. 2013.

se náměty, takže jsme třeba vybudovali ohrádky pro stání na kontejnery. Vím, že jsem sháněl nářadí, beton, cihly a všechno možné. Vyloženě prakticky. Co mě nejvíc štvalo, tak to bylo, že jsem po těch lidech chodil, já jsem se vždycky omlouval: „Proboha nezlobte se, ale chtějí to, tak co mám dělat.“ No tak jsem s lidmi vždycky promluvil, něco jsem tam napsal a to bylo všechno. Ale to bylo skutečně tak, že s těmi lidmi třeba probíhalo nějaké řízení, jako jsou dneska přestupkové komise nebo něco takového. Tak jako v tom smyslu. Takže on ten předseda občanského výboru, to nebyla nějaká záviděníhodná práce, to ne.“²⁶

Přestože význam občanských výborů z hlediska držení politické moci byl v podstatě nulový, svůj význam přece jen při zpětném pohledu měly. V rámci aktivit spadajících do činnosti výborů se tak často objevují osobnosti, které v listopadových dnech vystoupí a stanou se součástí formující se opozice proti režimu, protože jejich zkušenosti byly dobrým odrazovým můstkem pro další činnost.

Jak vyplývá z výše uvedených faktů, tak významné posty ve státní správě byly podmíněny členstvím v komunistické straně. Zaměstnanci Národního výboru v Kopřivnici tak museli očekávat při vstupu do pracovního poměru, pokud již nebyli členy strany, že se objeví otázka vstupu do KSČ, popřípadě že budou muset zaujmout vlastní stanovisko. Zkušenost s výzvou ke vstupu do komunistické strany tak měli dva z významných polistopadových politiků. Dagmar Rysová pracovala v roce 1989 jako pracovnice odboru kultury na Měst.NV. Kopřivnice a na svůj postoj vzpomíná takto: *„Bohužel ta práce už tenkrát na Měst.NV. s sebou nesla to, co asi se dalo očekávat, a to že se žádala určitá i angažovanost. Nějakou dobu se mi to dařilo odsouvat díky tomu, že jsme měli malé děti, tak různě, ale ty tlaky tak nějak trošku byly. A nechtěla jsem se tomu podřídit, takže jsem potom v roce 89 v létě dala výpověď.“*²⁷ V porovnání s Dagmar Rysovou byl větší nátlak vyvíjen na Ing. Josefa Jalůvku, tehdejšího vedoucího finančního odboru.

---

²⁶ Rozhovor s Ladislavem Kryške, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 13. 8. 2013.

²⁷ Rozhovor s Dagmar Rysovou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 25. 7. 2013.

„Už si přesně nepamatuju, při kterém setkání byly které osoby, i když rámcově bych je dokázal jmenovat, ale vím, že poprvé to byl možná jenom jeden zástupce. Říkal, že už jsem tedy dostatečně vyspělý na to, abych mohl posílit řady komunistické strany, že takové jedince je tam potřeba a podobně, a já jsem říkal, že si nemyslím, tehdy to nešlo jinak říkat, že na to nejsem dost zralý, že tam vidím spoustu problémů a podobně. No, takže to bylo poprvé, to byl jeden, po druhé to byli dva a teď nevím, jestli po třetí a po čtvrté byli možná tři a vždycky se ten počet zvyšoval a ta argumentace se stupňovala. Až při tom posledním, při tom pátém sezení, což byl první jarní den roku 89, to si pamatuju přesně. Tak to už tam byl kromě těch lidí z národního výboru také předseda městského výboru strany, nějaký zástupce Národní fronty nebo čehosi, a to už bylo jako na vážno. To už říkali: „Tak soudruhu, musíš se rozmyslet, kdo nejde s námi, jde proti nám, dobře pracuješ, ale jedině jako člen komunistické strany to můžeš prodat, aby to někdo nezneužil“ a podobně. „Vážíme si tě, ale kdybys nechtěl k nám vstoupit, tak to bysme se museli nad tím zamyslet, a kdo ví, co by mohlo následovat.“ To byl zlom, to byl okamžik, kdy jsem se ten den, jak jsem odcházel rozhodl. Věděl jsem, že tam nemohu zůstat, že to už je jaksi hranice. Navíc už jsem tam pracoval hodně let, i když ta konkrétní práce mě bavila, tak jsem se začal rozhlížet po jiném angažmá. Nešel jsem do toho střemhlav, ale nakonec jsem se přihlásil do konkurzu, kde jsem byl nakonec vybrán, a nastoupil jsem tedy na chvíli do JZD v Lubině.“²⁸

Shodou okolností také Josef Jalůvka, pozdější místostarosta a starosta, zvolil odchod ze zaměstnání na Měst.NV. Kopřivnice těsně před 17. listopadem 1989, než aby ustoupil nátlaku z KSČ.

Národní výbor v Kopřivnici se po celá osmdesátá léta musel vypořádávat s enormním nárůstem obyvatelstva a výstavby, jako představitel státní moci na lokální úrovni však podléhal centrálně řízené hierarchii národních výborů a samozřejmě také vlivu stranického aparátu KSČ, který zasahoval do všech odvětví řízení společnosti v souladu s komunistickou ideologií. Přestože se postavení představitelů města zdálo i v listopadu 1989 jako poměrně pevné a

---

²⁸ Rozhovor s Ing. Josefem Jalůvkou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 28. 6. 2010.

stabilní, pod nátlakem událostí, které odstartovaly události ze 17. listopadu 1989 na Národní třídě, celé vedení města již 16. 1. 1990 podalo rezignaci.

5.2 M-klub

Klub mladých vzniká v Kopřivnici na podzim roku 1981 z iniciativy Jiřího Cachnína a dalších nadšenců pro hudbu a divadlo. Dramaturgie klubu se od samého začátku snažila o co největší pestrost, od tanečních diskoték, filmových představení, besed horolezců, cestovatelů a sportovců, poslechových diskoték, písničkářských koncertů, až k divadelním představením a vlastním akcím recesního charakteru. V roce 1982 se podařilo založit vlastní divadelní soubor s názvem Šok. U jeho zrodu stáli mimo „klubáky“ také Jan Socha ze Štramberka a dnes již nežijící divadelní režisér Bohumil Matula z Lubiny.

Již od samého vzniku se M-klub stal centrem kulturního dění a poskytoval možnost setkat se také s nonkonformními proudy kultury vyskytujícími se v tehdejší Československu. Umístění v krytu jedné z moderních výškových budov dodávalo nádech ilegality a možná také svobody či volnosti. Jak uvedl jeho zakladatel Jiří Cachnín, tak vzorem pro založení činnost klubu mu byly podobné kluby, které se nacházely v okolí, zejména v nedalekém Valašském Meziříčí.

„Spousta mých přátel se pohybovala ve Valašském Meziříčí. A tam vlastně už mnoho desítek let existuje špičkový M-klub, který tam založili, teď už si nevzpomenu to jméno kluka, ale to není podstatné, ale já jsem tam jezdil za Milana Kuchyňky. Což byl výtvarník de facto, který měl hradišťskou uměleckou průmyslovku. A měl tam kolem sebe štáb lidí, jeden dělal country bály, druhý dělal prostě to, třetí to. A vlastně musím přiznat, že prostě ten „Valmez“ byl pro mne inspirace. A protože jsem tam jezdil a věděl jsem, že tady v Kopřivnici je prostor v takzvané ubytovně 1151, hrál se tam ping-pong. Bohužel jsme ty ping-pongáře asi zlikvidovali, nebo víceméně vystrnadili.“²⁹

---

²⁹ Rozhovor s Jiřím Cachnínem, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 28. 8. 2013.

Od svého založení spadal M-klub pod Svaz socialistické mládeže, který zároveň financoval jeho provoz. Ovšem vše, co se týkalo provozu a personálního zajištění klubu, si v rámci dobrovolných aktivit zajišťovali sami „klubáci“. Během několika let se tak kolem klubu soustředila řada lidí, kteří mu vdechli jedinečnou podobu a také po roce 1989 se udrželi v kulturní branži a zastávali významné posty. Své důležité místo mělo od počátku v klubu také netradiční divadlo, což vedlo v roce 1987 k založení festivalu Kopřiva, který se koná dodnes.

Díky působení M-klubu tak do Kopřivnice pravidelně přijížděli umělci, kteří se vyskytovali na seznamu zakázaných umělců, nebo takoví, které tehdejší režim se snažil z kulturní scény vytlačit.

„Třeba tam bylo představení klavírista Burian a Dědeček. To jsme mívali třeba každý měsíc toto představení a na to vždycky přišlo dost lidí, to byl ten klub „nabouchaný“. „Anebo bratři Justové, to bývalo vždycky vyprodané. No ale i kino, třeba Lásky jedné plavovlásky. To bylo taky plno. A musím říct, že ti lidé, kteří tam chodili, tak to cítili jako takový svůj prostor, a že to už ti lidé tam de facto nechali kus života.“

„My jsme tam měli dvě pódia, jedno bylo takové, které zajíždělo, takže jsme tam měli variabilní prostor. Vybudovala se tam promítací kabina, pak jsme vybojovali další prostor. Myslím si, že v té době to bylo určitě pro mladou generaci fakticky přínos, protože všichni ti folkaři, kteří se potom udělali, ti tam u nás vlastně začínali. Jarek Nohavica, Štreichl, Pepa Nos, spousta jich tam jezdilo.“

„Prostě nejúžasnější program, který jsme ani nemohli oficiálně dělat, "Struny ve větru" od Merty. To jsme viděli, že to bude hodně problematické. Tak jsme to nazvali "Pásmo zhudebnělé poezie". Abychom splnili ty ohlašovací povinnosti. No a tak se to vlastně dělalo, aby se to vůbec tady mohlo uskutečnit. Určitě i lidi, co sem jezdili, bylo jich spousta. Tak byla kolem toho klubu, vyskytovala se u něj taková ta patina zakázanosti. A pro ty lidi to bylo takovým velkým stimulem, protože tak nějak to každý podvědomě cítil.“³⁰

---

³⁰ Rozhovor s Jiřím Cachnínem, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 28. 8. 2013.

Přestože klub spadl pod podnikový Svaz socialistické mládeže, klub často balancoval na pokraji zavření, ke kterému ovšem nikdy nedošlo. Možná také proto, že lidé, kteří měli na starost klubovou radu a dramaturgii se naučili úspěšně kličkovat mezi zákazy a cenzurou postihující celou kulturu v tehdejší Československu. Okresní národní výbory jako jedny z článků státní správy měly v rámci kulturní oblasti pravomoc dohlížet, povolovat či zakazovat koncerty, divadelní představení nebo přednášky. Svým otevřeným přístupem si M-klub udržoval vysokou úroveň, která v rámci kraje neměla obdoby.

„Bylo to riskantní. Dostávali jsme sem tam kapky. Někdy jsme šli úplně na hranici. Stalo se nám to dokonce, kdy krajský já nevím co, to byly funkce, který hlídal úroveň ideologie kultury. Nějaký idiot tam z kraje přijel a řekl, jak to že tam máte Mertu? Jak to, že tam máte ty, které máme napsané vyložené v seznamu. My jsme dostávali seznam lidí, u kterých neexistuje, že by v klubu vystoupili. A my jsme je tam stejně měli. Pak jsme ze sebe dělali blbečky. Jako že jsme to dostali pozdě, nebo já nevím. Že jsme přehlédli to jméno. A taky mezi nima se dalo vybrat ty, kteří to brali, teď půjdeš sedět, protože vy jste tam uvedli něco takového a vy jste věděli... A pak byli jiní, kteří řekli, já nevím, já to tam nějak napíšu. Dostanete kartáč, dobře. Ale, zase mezi nima se nedalo jednoznačně říct, že každý politruk byl stejný“³¹

M-klub byl důležitou součástí kopřivnické kultury, prostorem kde bylo možné se setkat s hudebními žánry a autory, jejichž činnost chtěl režim odsunout na okraj zájmu.

V listopadových dnech se M-klub stal přirozeným místem pro debaty o dalším směřování a vývoji dění v Československu.

---

³¹ Rozhovor s Lubomírem Sazovským, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 18. 7. 2012.

6 Listopad 1989 v Kopřivnici

6.1 První reakce v Kopřivnici

První relevantní informace měli občané možnost se dozvědět poměrně brzy. V pondělí 20. 11. 1989 večer byl naplánován koncert Jana Buriana, syna slavného divadelníka a skladatele E. F. Buriana. Přestože jeho otec je považován za velmi rozporuplnou osobnost díky spolupráci s KSČ po roce 1948, jeho syn Jan Burian patřil ke skupině disidentských písničkářů, jako byli Jaroslav Hutka, Vlastimil Třešňák, Zdeněk Merta a Jiří Dědeček, se kterým vytvořil hudební dvojici a čas od času také zavítali do kopřivnického M-klubu.

Ten večer byla produkce zrušena a namísto ní se konala beseda s návštěvníky klubu. Na výzvu, že je beseda dobrovolná a kdo nemá o ni zájem, může odejít, se ovšem nikdo nezvedl a všichni posluchači zůstali, což potvrdilo hlad po informacích na kopřivnické kulturní scéně.

Druhý den ráno v úterý 21. 11. 1989 však musela být změna programu oznámena.

Téhož dne již PV SSM v Tatře sepisuje stanovisko k 17. listopadu v následujícím znění.

Na základě seznámení s prohlášením sekretariátu ÚV SSM zveřejněného v Mladé frontě se my členové PV SSM a předsedové CZV, ZO SSM Tatra, kombinát Kopřivnice připojujeme k tomuto prohlášení s vědomím, že nemůžeme a nechceme hodnotit otázku postupu pořádkových sil v Praze v pátek 17. 11. 1989, ale chceme zaujmout stanovisko k současnému vývoji společenské situace. Jsme toho názoru, že nahromaděné problémy ve společnosti je nutno řešit otevřeným a konstruktivním dialogem na všech úrovních, ale ne formou jakéhokoliv násilí a stávek, které problémy samy o sobě nevyřeší.

Zastavením nebo omezením výroby v podniku totiž můžeme celou situaci jen dále zhoršit.

Jsme připraveni reagovat na oprávněné návrhy všech mladých lidí našeho podniku a prosazovat je na patřičných úrovních. Zároveň vyzýváme

všechny vedoucí a řídící pracovníky, aby věnovali maximální pozornost všem otázkám a problémům týkajících se mladé generace.

V Kopřivnici dne 21. 11. 1989³²

Klubové radě byla dána možnost připojit se k tomuto svolání. Lubomír Sazovský proto téhož dne svolává klubovou radu, kde je tato možnost prodiskutována. Výsledkem je nesouhlas s podobou svolání a členové rady sepisují vlastní stanovisko, které stvrzují svými podpisy.

Přes informační bariéru, která se mezi Prahou a Kopřivnicí nacházela, se podařilo zejména náhodou díky besedě s Janem Burianem získat první fakta o dění v Praze. Prakticky ihned začínají aktivity všech činitelů, kteří se zapojují do průběhu listopadových dní v Kopřivnici.

Ve středu 22. listopadu navštěvují Kopřivnici první vysokoškolští studenti z fakulty dětského lékařství a pedagogické fakulty Karlovy univerzity. Dochází k jednání s ekonomickým ředitelem Tatry Ing. Pavlem Tylichem. Výsledkem je zákaz vstupu do podniku. Po zásahu předsedy klubové rady Lubomíra Sazovského, který i přes zákaz hodlal zorganizovat veřejnou besedu, je povolena beseda uzavřená - pouze pro pozvané členy SSM a klubovou radu.³³

Ve čtvrtek 23. listopadu přijíždějí na PV SSM Tatra z Prahy studenti z matematicko-fyzikální fakulty. Nejsou však připuštěni k diskuzi a jsou vykázáni z Tatry. Podařilo se jim ovšem opět zkontaktovat předsedu M-klubu Lubomíra Sazovského, který jim nabízí spoluzodpovědnost za zprostředkování kontaktu se studenty místní střední průmyslové školy. V 15:00 se konala v M-klubu otevřená diskuze s čelními představiteli PV KSČ, PV SSM a generálním ředitelem národního podniku Tatra. Po tvrdé výměně názorů se je podařilo přimět, aby se zúčastnili manifestace na náměstí. Na tuto manifestaci vyzývaly k účasti občany plakáty vyvěšené v noci z 22. na 23. listopadu. Byly však velmi hojně strhávány.

---

³² SOKA Nový Jičín, Kronika města Kopřivnice 1990, s. 5.

³³ SOKA Nový Jičín, Kronika města Kopřivnice 1989, s. 6.

Přesto na tuto první manifestaci přišlo přibližně 800 občanů, náměstí nebylo ozvučeno, proto se slova řečníků nedostávala ke všem. Bylo zde však dohodnuto, že v pátek 24. 11. se zde občané opět sejdou a náměstí ozvučeno bude.³⁴ Jednou ze záhad listopadových dní v Kopřivnici zůstává, kdo letáky pozývající občany na náměstí vylepoval. Ani s odstupem 25 let se nepodařilo zjistit, kdo rozhodnutí svolat obyvatele města k prvním manifestacím učinil.

V pátek 24. 11. se již od 9:30 hodin jednalo na úrovni představitelů právě vzniklého Občanského fóra s operativkou města, ve které bylo zastoupeno politické vedení města v čele s předsedou Měst.NV a náčelníkem VB Kopřivnice. Cílem jednání bylo dohodnout se, zda bude manifestace na náměstí povolena. Jednání skončilo bezvýsledně, povolení bude vydáno jen v případě podání žádosti a pokud manifestaci zastřeší PV SSM.

Pod tlakem PV KSČ a vedení podniku Tatra PV SSM žádost o uspořádání manifestace odmítlo podat. Po sdělení tohoto stanoviska radě M-klubu se členové klubovní rady odmítli smířit se zrušením manifestace. Na vlastní nebezpečí se jim podařilo z podniku Tatra bez povolení propašovat ozvučující aparaturu a M-klub ozvučil celou manifestaci za splnění požadavků studentů. Dne 25. 11. se organizátoři scházeli v M-klubu, kde byly připravovány plány dalších manifestací a propagační materiály, situaci usnadnil kontakt na starostu z vedlejšího města Příbora, který umožnil kopírování materiálů na kopírce. Na dalších manifestaci uskutečněné 26. 11. již vystupovali také další občané, vznikl zde prozatímní stávkový výbor. Zapojili se zde také tatrováci ochotní pomoci s organizováním stávky, která se uskutečnila o den později v pondělí 27. 11. Zapojilo se do ní několik tisíc zaměstnanců Tatry a zhruba dalších 2000 lidí ve městě.³⁵

Reakcí na tuto manifestaci bylo setkání zástupců hospodářského vedení podniku Tatra se zástupci OF. Projednávány byly požadavky OF umožnit rozmnožování materiálů OF v podniku, umožnit informování pracovníků o činnosti OF v Tatrováku a podnikovém rozhlasu a nepřipustit žádné sankce vůči pracovníkům, kteří se zúčastnili 27. 11. stávky. Podnik požadavky přijal.

---

³⁴ SOKA Nový Jičín, Kronika města Kopřivnice 1989, s. 6.

³⁵ SOKA Nový Jičín, Kronika města Kopřivnice 1989, s. 7.

Na plenárním zasedání Měst.NV 30. 11. přes protest vystoupili zástupci OF, vracející se z Prahy, a sdělili nejnovější informace o dění v hlavním městě. Pozvali také všechny přítomné na diskusní kluby pořádané OF.

6.2 Formování opozičních sil na místní úrovni

Na celostátní úrovni je patrné formování opozičních proudů již od druhé poloviny osmdesátých let. Vznikají zcela nová studentská hnutí a další sdružení, nicméně dosah jejich působnosti byl značně omezen a často se o jejich existenci v odlehlejších částech země mimo Čechy ani nevědělo.

Dle mého názoru proto není možné hovořit o systematickém formování opozice na komunální úrovni před samotným 17. listopadem 1989. Nicméně v Kopřivnici existovali jedinci, kteří s komunistickým režimem nesouhlasili a svůj nesouhlas se nebáli také demonstrovat při nejrůznějších příležitostech. Pro účel této práce je tedy budu nazývat opozicí, přestože nebyli formálně organizováni do systematického celku.

Jednou z prvních větších akcí namířených proti režimu byla demonstrace, která proběhla 28. 10. 1988 na Václavském náměstí v den 70. výročí vzniku Československé republiky. Policejní složky včetně státní tajné bezpečnosti zde využily veškerých dostupných prostředků a dav zpívající státní hymnu a skandující hesla „svobodu, Masaryk, pravda vítězí“ byl rozeznán obušky veřejné bezpečnosti, psovody, obrněnými transportéry a vodními děly. Demonstrace, které se snažil režim potlačit za použití násilí, upoutávaly pozornost občanů. Přestože se československá média snažila o těchto událostech informovat zcela poplatně režimu a překrucovala průběh jednotlivých akcí, pozorný občan zajímající se o dění v Československu a také ve střední Evropě dokázal mezi řádky vyčíst spoustu informací. Pořádaných demonstrací se v Praze často účastnili, ať už cíleně nebo jen náhodou, lidé z nejrůznějších částí Československa. Nemuselo se vždy jednat o studenty, ale například o pracující zajíždějící čas od času do Prahy. Tito lidé poté měli jedinečnou možnost porovnat si obsah sdělení například v Československé

televizi se svou osobní zkušeností. Demonstrace k 70. výročí vzniku republiky se zúčastnila paní Rysová z Kopřivnice s manželem a takto na ni vzpomínají včetně pocitu, který v nich zanechala.

„Mám takovou jednu svou zkušenost, která souvisí možná s tím, co se událo v tom roce 89 a to výročí republiky v roce 1988, kde shodou okolností jsme byli na takovém zájezdu v Praze. Ocitli jsme se na Václavském náměstí, kde bylo připomínáno tady toto výročí. A v podstatě bylo to připomínáno i neoficiálními složkami. A tam jsme si vyzkoušeli, jaké to je, když nás rozháněla tehdejší policie, tenkrát to byla Veřejná bezpečnost. Kde skutečně ta vodní děla a ty obušky jsme poznali a uvědomili jsme si, že přece jenom v tom centru dění ty události jsou daleko, bych řekla, trošičku dále. A i to jejich potlačování nebo potírání, že je naprosto o něčem jiném než potom jsme viděli ve večerních zprávách. A myslím si, že tady tato zkušenost, kde bylo spousta lidí z Kopřivnice, tak možná měla i takový vliv na nás, že když jsme nejprve samozřejmě slyšeli ze Svobodné Evropy anebo odjinud, co se děje v Praze. A pak se nám to snažila oficiální televize nějak přeložit, tak jsme věděli, že ta situace asi vypadá jinak.“³⁶

Podobné vzpomínky na tuto událost, které ho i manželku poté motivovaly k aktivitě během dní po 17. listopadu 1989, má také Oldřich Rys.

„Když jsem viděl ty první obrovský demonstrace v televizi, tak jsem si uvědomil ten obrovský rozdíl mezi tím, co jsme zažili na vlastní kůži osmadvacátého října v osmaosmdesátém roce, kdy jsme přijeli do Prahy a ze zájmu se dostali na Václavák do protestní demonstrace a potom večer v televizi jsme zjistili, že jsme byli nepřátelé pracujícího lidu a že tam byly samý nekalý živly, ale my jsme tam žádný nekalý živly kromě policajtů, kteří po nás stříkali vodními dělama a obuškama nás hnali do metra, tak jsme tam neviděli. Tím asi bylo jedno s druhým nastavený, že v okamžiku, kdy ta zmíněná začala přicházet, tak jsme se do toho v podstatě oba dva s manželkou aktivně zapojili.“³⁷

---

³⁶ Rozhovor s Dagmar Rysovou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 25. 7. 2013.

³⁷ Rozhovor s Oldřichem Rysem, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 27. 8. 2012.

Palachův týden probíhající od 15. do 21. ledna 1989 ukázal, že aktivity opozice tvořené nezávislými československými iniciativami začínají gradovat a že začínají být čím dále lépe organizovány. Na lednové demonstrace bezprostředně navázalo petiční hnutí. V několika peticích se známí umělci, vědci, ale už i nijak výluční občané vyslovovali pro zahájení dialogu státní moci s občanskými iniciativami a propuštění Václava Havla a dalších politických vězňů. V lednu a únoru se petičního hnutí účastnilo několik tisíc lidí. Státní moc všechno pečlivě monitorovala. Předsednictvo ústředního výboru KSČ připustilo v informaci pro okresní a krajské výbory z 2. února, že nezávislé občanské struktury zvýraznily svůj vliv (Suk 2003: 82). Československý režim však v této fázi stále ještě nebyl schopen navázat dialog s opozicí. Naopak pokračoval v represích. Předsednictvo ústředního výboru strany v lednu 1989 dokonce vytvořilo „koordinační skupinu pro boj s antisocialistickými silami“, jež měla za úkol „sledovat a vyhodnocovat nepřátelské aktivity nelegálních struktur a navrhopat účinná opatření“ (Bureš 2007: 17). Tzv. Pendrekový zákon³⁸ přijatý 19. 2. 1989 pak měl umožnit bezpečnostním složkám tvrdě zasáhnout proti demonstracím.

Mimo účasti na protirežimních akcích pak členové opozice v Kopřivnici často jednali „na vlastní pěst“, když se na základě vlastního rozhodnutí rozhodli podpořit některou z iniciativ. Signatář Charty 77 není znám v Kopřivnici žádný. Může to být zapříčiněno tím, že přece jen Charta 77 od svého vzniku byla považována opravdu za čistě disidentskou záležitost a její podpis znamenal často automaticky problémy v zaměstnání, pro studenty konec studií. Tyto pravomoci si KSČ zajistila v srpnu 1969 po na dlouhou dobu posledních demonstracích, které proběhly v některých velkých městech k připomenutí okupace vojsky Varšavské smlouvy. Demonstrací KSČ využilo k rychlému vydání „Zákonného opatření předsednictva Federálního shromáždění o některých přechodných opatřeních nutných k upevnění a ochraně veřejného pořádku“, které z titulu své tehdejší funkce předsedy FS signoval i Alexander Dubček. Nařízení prodlužovalo dobu zadržení ze 48 hodin na tři týdny,

---

³⁸ Zákonné opatření umožňující tvrdý postih různých projevů opozice proti komunistickému režimu.

všeobecně omezovalo nezávislost soudního jednání a stěžovalo postavení žalovaného (Rataj, Houda 2010: 364).

Znění zákonného opatření předsednictva FS ze dne 22. 8. 1969 bylo následující: *„Toho, kdo svou činností narušuje socialistický společenský řád a ztrácí tím důvěru potřebnou k zastávání dosavadní své funkce nebo svého dosavadního pracovního místa, lze z funkce odvolat, popřípadě s ním okamžitě rozvázat pracovní poměr; jde-li o pracovníka, na něhož se nevztahují ustanovení zákoníku práce o rozvázání pracovního poměru, lze s ním pracovní, popř. i jiný obdobný poměr propuštěním okamžitě skončit. Studenta lze za uvedených okolností vyloučit z dalšího studia.“*

Lidé proto hledali jiné možnosti, jak vyslovit nesouhlas s režimem. Důležitou roli hrál také fakt, že malá a středně velká města neposkytovala dostatečnou anonymitu, jak tomu bylo ve velkých městech. Vlivem cenzury a nedostatečné informovanosti řadoví občané českých obcí o samotné podstatě Charty 77 toho příliš nevěděli, mimo to co se mohli dočíst v prorežimních článcích v Rudém právu. Nutno také dodat, že samotní chartisté se pasovali do role elitního disidentského klubu, který příliš nestál o to být politickou alternativou vůči režimu. Za tento svůj postoj byli často také kritizováni jak samotnými chartisty, tak také dalšími představiteli disentu. Další polemika se týkala přítomnosti bývalých komunistů v chartě.

Některým významnějším, zejména starším osobnostem v Kopřivnici, které byly postiženy v 50. letech, vadilo, že v Chartě 77 figurují právě význační představitelé KSČ z této doby.

Akcí, která se ovšem Kopřivnici nevyhnula, byla petice Několik vět³⁹, zveřejněná 29. června. Hlavní myšlenkou Několika vět byla stejně jako u základního prohlášení Charty 77 - výzva státní moci, aby zahájila

---

³⁹ Znění petice poprvé uveřejnila Svobodná Evropa dne 29. 6. 1989. Autory textu byl Václav Havel, Jiří Křížan, Alexandr Vondra a Stanislav Devátý. Petici na svém počátku podepsalo 1800 občanů, požadovala propuštění politických vězňů, neomezenou svobodu shromažďování, legalizaci svobodných iniciativ, nezávislost médií, respektování náboženské svobody, péči o zlepšení životního prostředí a zahájení svobodné diskuze o hlavních problémech poválečných československých dějin.

s reprezentanty občanské veřejnosti dialog o změně politických poměrů. V několika rozhovorech pro zahraniční televize a tisk Havel uváděl, že v Československu žije možná poslední opoziční generace, která je ochotna zasednout se zkompromitovaným režimem ke „kulatému stolu“. Její organizátoři v čele s Havlem si slibovali, že ji podepíše statisíce občanů, napomoci tomu měla její jasná a stručná formulace v podobě základních požadavků (Suk 2003: 84). Povědomí o ni paradoxně šířili také sami straniční funkcionáři, protože poté, co byla petice Několik vět zveřejněna, se režim snažil přimět pracující - zejména ty, nad kterými měl nejvyšší moc - tedy zaměstnance statní správy apod., aby podepsali nesouhlas s touto peticí. Průběh je již popsán v kapitole Situace na Městském národním výboru v Kopřivnici před 17. listopadem. Mimo jedince, kteří odmítli podepsat nesouhlas s peticí a raději zvolili odchod ze zaměstnání, byli také takoví, kteří se rozhodli z vlastní iniciativy vyhledat autory petice a zajet ji podepsat. Takto se zachoval Petr Boháč, pozdější mluvčí Občanského fóra v Kopřivnici:

„Vyloženě jsem už potom reagoval na tu akci Několik vět na jaře roku 89, kdy jsme jeli do toho Lipníku nad Bečvou k Tomášovi to podepsat. Tím, že to už potom tak nabývalo na aktivitě, tak ty kontakty byly. Tomáš Hradílek byl signatář Charty 77 v té době. Tak jsem sedl do vlaku s kamarádem a jeli jsme zkrátka na jih do Lipníku, tam jsme si ho našli a tam jsme petici hned podepsali.“⁴⁰

V Kopřivnici před 17. listopadem 1989 bezesporu žilo mnoho lidí, kteří se profilovali jako opozice režimu, jejich činnost nebyla ale nijak systematicky koordinována. K aktivizaci opozice tak tedy dochází až po událostech na Národní třídě a prvních manifestacích uspořádaných na kopřivnickém náměstí. Kopřivnice si tak dlouho udržovala tvář příkladného města socialistického budování

To potvrdil také tehdejší předseda národního výboru Václav Kunčík:
„Musím říct, že v Kopřivnici, že by docházelo k nějakému vytváření nějakých buněk nebo kolektivů nebo něčeho takového, tak to si ani tak nejsem vědom. Je

---

⁴⁰ Rozhovor s Petrem Boháčem, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 12. 8. 2013.

pravda, že se třeba objevovaly, ale to v podstatě bylo kolik let, že při příležitostech Prvního máje někteří nešli do toho průvodu, nebo prostě pomalovali něco. Že byly sprejem posprejované nějaké budovy. To se tady teda projevovalo, ale že by se dál domlouvali, nějaká skupinka, tak jak se stalo po tom sedmnáctém listopadu, to si myslím, že ne. Nejsem si toho vědom“.

Události na Národní třídě tak můžeme právem považovat za milník, který dal věci do pohybu a vzbudil rozhodující zájem ve společnosti. Snad za první symbol vzepětí a manifestace nesouhlasu s režimem by se mohla považovat situace, na kterou vzpomíná Petr Boháč.

„V podstatě hned ten prvopočátek jsem zachytil ze zahraničního rozhlasu a věnoval jsem se tady této situaci. Ve mně to v podstatě vzniklo tím, že ty informace o tom, že bylo ublíženo studentům, dokonce někdo že zemřel, tak se měly dát svíčky za okna. Tak jsem dal tedy svíčku za okno a ta odezva ze sídliště pod Bílou horou přišla. Jestli se nepletu, tak se tam ten večer objevily dvě, tři svíčky za okny. Takže lidé to tak pozorovali, další večer jsme dali opět svíčku, těch svíček přibýlo, tak ono to nějakým způsobem nabývalo na podpoře i té psychické.“⁴¹

Jak je patrné, tak každý jednatel, každá domácnost měla své specifické důvody zapojit se do aktivit vedoucích k rozpadu celého komunistického režimu v Československu. „Ti lidé žili v nějaké době, měli nějaké informace. Tomu režimu nějakým způsobem někdo naslouchal, někdo byl proti, většina už byla proti. Takže v té době ta změna byla vítaná. Po tolika letech, už je to jiné, celá řada lidí řekne: "Za bolševika bylo lépe." Protože měli rádoby jistoty, ale jsou to jenom hloupé názory. V té době ti lidé toužili po změně, chtěli změnu, tak do toho šli.“⁴²

Jak jsem uvedl v úvodu kapitoly, tak typické pro středně velká města ležící spíše na periferii⁴³ je typické, že se v nich nenacházely již zformované struktury natož protirežimní organizace. Proto tíhu rozhodnutí zda se zapojit, nebo nezapojit do listopadových událostí nesli zprvu jedinci zcela sami, mnohdy

---

⁴¹ Rozhovor s Petrem Boháčem, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 12. 8. 2013.

⁴² Rozhovor s Petrem Boháčem, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 12. 8. 2013.

⁴³ Myšleno vzhledem ke vzdálenosti od Prahy.

ani příliš nad svým počínáním dlouze nepřemýšleli a události je vtáhly samy do víru změn.

Toto tvrzení je možné také podpořit na základě studií Lukáše Valeše (Valeš 2007), který problematiku tranzice na komunální úrovni zpracoval v západních Čechách pro města Klatovy, Domažlice, Tachov a Plzeň.

6.2.1 Osobnosti první vlny – revolucionáři

Zaměříme-li se na jednotlivé typy osobností, které se zapojily do destrukce československého režimu a měly významný podíl na tom, že svým přístupem nedovolily a ani nedaly šanci komunistickému režimu zformovat nějaký vážnější odpor a tím tak veškeré dění utnout hned v počátku, zjistíme, že tyto postavy vzešly ze čtyř hlavních proudů. Tyto proudy vytvořily tzv. „První vlnu“ osobností, pro něž bylo typické odhodlání změnit současnou politickou situaci v Československu, odvaha nést riziko za případný postih, pokud by došlo v prvních dnech ke zvratu ve prospěch KSČ, a také fakt, že tito „revolucionáři“ si nejprve nekladli za cíl v politice setrvat a budovat svou politickou kariéru. Jejich činnost se zejména zaměřovala na sesazení komunistické moci a dosažení změn, které povedou k demokratizaci společnosti a demokratickým volbám. Po splnění těchto cílů plánovali návrat na dřívější pracovní pozice, i když, jak se později ukázalo, změny, kterých dosáhli, je často ještě v politickém dění udržely nejméně po dobu nezbytně nutnou nebo se po čase k politice vrátili a setrvali v ní. Společnou měli primární nespokojenost s režimem jako celkem. Vnímali jej jako nespravedlivý, autoritářský a nesolidární, zpravidla si také nesli řadu osobních negativních zkušeností s režimem, které jejich postoje formovaly, a byli ochotni se režimu postavit i za cenu osobních problémů. Tento typ osob se zapojoval do průběhu listopadových dní také v dalších městech jako byly Klatovy, Domažlice a Tachov, rozdílná byla jen délka jejich politické angažovanosti, jak dokládá ve svých pracích Lukáš Valeš.

V Domažlicích a Klatovech tento typ revolucionářů-idealistů odchází ze scény v podstatě po prolomení odporu režimu, kterou představovala úspěšná generální stávka z 27. listopadu 1989. Tito lidé dosáhli cílů, které si vytýčili. Rozhýbat veřejnost k aktivitě a donutit představitele režimu k jednáním, která nakonec vedla k destrukci celého režimu.

Projevovala se také únava a nechuť neustále vysedávat na jednáních a schůzích. Podobné důvody jmenuje také Marek Kopelec, který pro odchod z dění v Občanském fóru uvádí také důvod, kdy se podle něj příliš brzy vytratily ideály revoluce.

*„Já jsem takový ten ruský Danko, který vyjde s tím ohněm, udělá světlo, a pak, když vidím, jak si to tam šolichají mezi sebou ty temné postavy, tak odcházím. Na to nemám žaludek, šel jsem s čistými úmysly a já si potřebuju vážit sám sebe a z toho důvodu jsem odešel“.*⁴⁴

Marek Kopelec, který začátkem prosince bezprostředně po prvním úspěchu revoluce odchází z politického dění, je tak v Kopřivnici typickým představitelem revolucionáře.

V Kopřivnici pak ještě někteří z těchto revolucionářů kandidovali do listopadových komunálních voleb.

První a zároveň nejpočetnější proud „revolucionářů první vlny“ tvořili zaměstnanci podniku Tatra, čemuž se nelze divit vzhledem k tomu, že v Tatře bylo na konci roku 1989 zaměstnáno 12 500 lidí. Tatra se také ukázala jako klíčová pro přístup k občanům, organizaci manifestací a samozřejmě generální stávky.

*„Nám se teda povedlo prosadit vždycky, jak byla přestávka, v 9 hodin 15 minut, vystoupení v tatrováckém rozhlase, což bylo vynikající. A myslím si, že to byla snad tenkrát jejich největší chyba, protože to slyšelo fakticky nějakých 12,5 tisíce lidí, těch zaměstnanců v Tatře.“*⁴⁵

---

⁴⁴ Rozhovor s Markem Kopelem, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 28. 2. 2014.

⁴⁴ Rozhovor s Petrem Boháčem, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 12. 8. 2013.

⁴⁵ Rozhovor s Petrem Boháčem, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 12. 8. 2013.

V podniku se také nacházela ozvučovací technika, kterou se podařilo zvukaři místního M-klubu Jiřímu Novákovi bez souhlasu vyvést na již druhou manifestaci konanou 24. listopadu na kopřivnickém náměstí.

Mimo již zmiňovaného Jiřího Nováka do této skupiny patřil Petr Boháč, Radek Burša, Libor Gajdůšek a Luboš Sazovský.

Druhý proud tvořili lidé pracující mimo Tatra s vazbami na kulturní a společenské dění během listopadových dnů. Jejich aktivity ovlivňovaly zejména obyvatelé Kopřivnice mimo Tatra. Knihkupec Oldřich Rys nechal umístit za výkladní skříň knihkupectví televizi s videem, které veřejnosti promítalo záznamy z Národní třídy a také další fotografie a informace o dění v republice. Dagmar Rysová pak jako programová vedoucí M-klubu poskytovala jeho prostory a později se stala moderátorkou debat o politické situaci. Jiří Cachnín a další lidé spjatí s M-klubem zajišťovali nezbytný servis.

Třetí proud tvořili studenti studující v Olomouci a Praze pocházející z Kopřivnice. Jejich velký význam spočíval v tom, že přinášeli aktuální informace o dění v centru a velkých městech. Výhodou studentů byla jejich nezatíženost událostmi roku 1968, neměli také ani vlastní rodiny, proto byli často nejradikálnější a jednali pružně a impulsivně. Velmi aktivně se na této úrovni zapojil Marek Kopelec, který již ukončil studia v Olomouci a plnil náhradní vojenskou službu, a Bára Pavelková.

Čtvrtý proud nebo spíše skupinu lidí tvořili perzekvovaní a političtí vězni. Nepatřili mezi nejradikálnější, ale vzhledem ke svému stáří a zkušenostem dodávali změnám morální rozměr. Zde se projevoval zvláště aktivním přístupem Bohuslav Ficek, který sám z vlastní iniciativy přišel za téměř o dvě generace mladšími „revolucionáři“.

Takto na pana Ficka vzpomíná Lubomír Sazovský: *„Když se se mnou nikdo nebavil a furt mi někdo vyhrožoval a teď se ve dveřích objevil takový malinký pán, bělovlasý, jestli něco potřebuji pomoci. Tak to s Váma něco udělá“*.⁴⁶

---

⁴⁶ Rozhovor s Lubomírem Sazovským, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 6. 2. 2006.

První vlnu „revolucionářů“ je tedy možné vymezit obdobím ihned po událostech 17. listopadu, kdy se tito lidé začínají bezprostředně zajímat o dění v Československu, shánějí si potřebné informace a aktivně se účastní prvních besed a mítinků přes hrozbu represe státní moci. Tato první vlna by mohla být považována za dovršenou datem 29. listopadu 1989, kdy je z ústavy vypuštěn článek 4, pojednávající o vedoucí úloze KSČ ve společnosti a ve státě, a z článku 6 byla vypuštěna část o vedoucí úloze KSČ v Národní frontě. Nicméně na komunální úrovni docházelo k celé řadě jednání ještě po celý prosinec, kdy se postupně ukazovalo, že pokud se má přechod k demokracii a demokratické správě města uskutečnit bez chyb a problémů, je zapotřebí řady Občanského fóra rozšířit o odborníky z nejrůznějších odvětví. Konec první vlny je tedy vhodnější datovat do poloviny prosince, kdy je jako kandidát na předsedu Měst.NV. vybrán Ladislav Kryške, jemuž místo uvolňuje Radek Burša, mluvčí OF, který kandidaturu přijal, jen pokud se nenajde někdo jiný.

6.2.2 Osobnosti druhé vlny - politici

Druhá vlna zahrnovala osobnosti, které se zapojují do odstraňování komunistického režimu s jistým odstupem. Ten mohl být zapříčiněn nejrůznějšími důvody, ale také shodami náhod. Některé osobnosti spadající do této druhé vlny se účastnily třeba také prvních mítinků, ale zprvu jen jako posluchači, s tím že jejich čas měl teprve přijít. Druhá vlna navazuje plynule na první vlnu, začíná tedy přibližně druhým lednovým týdnem, kdy představitelé Občanského fóra oslovují nové budoucí leadery Josefa Jalůvku a Vladislava Kryškeho.

„Během prvních 14 dní v lednu 1990 za mnou přišli z Občanského fóra. Pozvali mne tedy do M-klubu v ubytovně, později to byla NORA, a říkali: „My hledáme někoho, kdo půjde dělat do rekonstruovaného Národního výboru“. Mluvili o funkci tajemníka a také říkali, že jsem byl z více stran doporučen. Protože nemám tu hlavu zatemněnou komunismem a profesionálně na tom

nejsem špatně a také že se nikomu do toho moc nechce. No, já jsem říkal: „Kolik mám na to rozhodnutí času?“ „Pět minut“, říkali, tak mi to trvalo asi minutu a půl nebo dvě, protože ta práce mě bavila a nějak jsem pocítil, že můžu přispět aby, se něco nového vybudovalo. A to byl můj vstup do politiky, kdy se mi život radikálně změnil.“⁴⁷

V předchozí kapitole jsem takto vylíčil volbu Vladislava Kryškeho jako kandidáta na předsedu Měst.NV. Jednalo se o osobnost, která byla vybrána s jasným cílem poskytnout známého, důvěryhodného, ale zároveň kompetentního kandidáta. Podobně tomu bylo s Josefem Jalůvkou, který v listopadových dnech po neshodách s vedením Měst.NV. opouštěl pozici vedoucího ekonoma Měst.NV.

Pro osobnosti z druhé vlny bylo typické, že byly oslovovány lidmi z centra OF na základě doporučení a osobní zkušenosti. Lidé druhé vlny pocházeli z těchto tří proudů:

Prvním proudem byli tzv. Osmášedesátníci. Lidé, kteří zažili srpen 1968 „na vlastní kůži“ a nesli jeho důsledky. Obecným přínosem těchto lidí byly jejich zkušenosti s politikou, znalosti fungování mocenských mechanismů, ale zejména také profesní odborné znalosti. V Kopřivnici do tohoto proudu patřil Hynek Hanák, ředitel tatrovácké slévárny, který se na tomto významném postu udržel po roce 1968 jen díky tomu, že nová slévárna byla ve výstavbě a uváděla se do provozu. V roce 1990 se pak Hynek Hanák stal ředitelem kopřivnické Tatry.

Přes velký přínos tzv. „osmašedesátníků“ docházelo čas od času také k názorovým střetům právě mezi staršími a někdy i o téměř dvě generace mladšími členy OF.

„A tam byla právě taková velice zajímavá situace, že zejména mezi těma dříve narozenýma, mezi těmi „osmašedesátníky“, já nic, chraň bůh, proti nim nemám. Osmášedesátníci prostě jsou, když to takhle řeknu, tak byl bych rád, kdyby bylo míněno, že jsou to lidé, kteří prostě prožili ten osmašedesátý rok v tom produktivním věku. Ale mezi nimi se právě našlo pár těch, kteří začali mít

---

⁴⁷ Rozhovor s Josefem Jalůvkou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice, 4. 8. 2010.

mezi námi vliv v rámci toho organizačního, širokého už občansko-fórového pléna. Prostě jako lidé, kteří jakoby, když to mírně přeženu pro potřebu pochopení, prostě jakoby řekli: „Tak mladí přátelé, my vám děkujeme. My vám děkujeme, že jste ten pot a ty slzy, ty největší a nejtěžší za nás uronili, ale my jsme tady teď ti, kteří mají morální právo tenhle ten novodobý vývoj vzít do vlastních rukou. Nám se to tenkrát nepodařilo, a teď jsme na řadě my teda.“ To fakt byly velké problémy.“⁴⁸

Tento okamžik si také zapamatoval před svým odchodem z OF Marek Kopelec.

„Určitě s tím morálním právem souhlasím, protože oni byli tehdy velmi aktivní, možná potom trpěli tím režimem a teď se chtěli nějak angažovat. Mysleli si v té době, že stáří znamená ještě moudrost a dokonalost a já nevím co ještě všechno a ono to nebylo pravda, oni byli trošičku už mimo mísu. Nemůžeme srovnávat rok 68 a 89, to bylo něco úplně jiného.“⁴⁹

Druhým proudem byli představitelé politických stran bývalé Národní fronty. V Kopřivnici to byli zejména členové Československé strany lidové, která měla v Kopřivnici dlouholetou tradici a stejně tak její členové byli vedeni rodinnou tradicí a svým pojetím světonázoru. Přínosem tohoto proudu v procesu tranzice pak byla zkušenost s politikou. Přestože se jednalo o politiku značně omezenou, základní politické principy v ní byly do jisté míry obsaženy. Tradiční představitelé Československé strany lidové v Kopřivnici byli Ing. Jaroslav Šula a Alois Janek.

Třetí proud tvořili představitelé místní elity tzv. opinion leadři. Byli to lidé známí ze své profesní a zájmové činnosti, ale také činnosti veřejné. Například sem patřili někteří poslanci tehdejšího pléna národního výboru, kteří v něm hájili zájmy obvodu, za který byli zvoleni, a svou aktivitou si získali pověst schopných lidí s čistým morálním kreditem. Do tohoto třetího proudu patřili Vladislav Kryške, nejprve ještě předseda Měst.NV., po komunálních volbách první zvolený starosta Kopřivnice, a Ing. Josef Jalůvka, místopředseda Měst.NV., později místostarosta a dlouholetý starosta Kopřivnice.

---

⁴⁸ Rozhovor s Radkem Buršou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 28. 8. 2013.

⁴⁹ Rozhovor s Markem Kopelcem, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 28. 2. 2014.

Typické pro osobnosti, které se zapojily do tranzice v tzv. druhé vlně, byl soustavný zájem o politiku a její sledování v dlouhodobějším horizontu. Sílu politiků druhé vlny také potvrzuje fakt, že v podstatě drtivá většina z nich během počátků devadesátých let se etablovala nejen na komunální úrovni, ale prosadili se také v regionální a celostátní politice jako poslanci a senátoři.

K výběru politiků se takto vyjádřil Radek Burša, jeden z hlavních mluvčích OF v Kopřivnici a pozdější tajemník Měst. NV: *„Podívejte, to základní obsazení v Kopřivnici tenkrát na tom národním výboru v osmdesátém devátém byla: předseda Kryške, místopředseda Jalůvka, Šula další místopředseda. Já jsem si to nepsal, akorát mám vyhodnocené ty základní data. Kdybyste zmapoval, kolikrát tihle ti lidé byli od toho 89. vrcholně politicky činní, tak je to docela zajímavé. Tím se nedokáže pochlubit ani Nový Jičín, ani Frenštát, ani Studénka, prostě žádné město na tomto okrese.“*⁵⁰

---

⁵⁰ Rozhovor s Radkem Buršou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 28. 8. 2013.

7 Občanské fórum jako nový hráč na politické scéně

Občanské fórum vzniklo 19. listopadu jako reakce na události, k nimž došlo během pátečního večera na Národní třídě. Občanské fórum sehrálo v přechodu k demokracii v Československu klíčovou roli. Pod jeho hlavičkou se podařilo sjednotit opoziční proudy a jejich představitele do hnutí, které se nakonec stalo garantem přechodu k demokracii a parlamentnímu pluralismu. Ráno 19. listopadu 1989 se představitel Československé demokratické iniciativy (ČSDI) Emanuel Mandler spojil s předsedou Klubu za socialistickou přestavbu Obroda Milošem Hájkem, aby se pokusili sjednotit postup nezávislých struktur. V Hájkově bytě se sešli další členové Obrody společně s novinářem Janem Urbanem, který navrhl vytvořit koordinační orgán všech opozičních skupin pod názvem „Fórum“. Pak se ovšem M. Hájek dozvěděl, že E. Mandler byl zatčen přímo na ulici, a tak se spojil s dalším členem ČSDI Karlem Štindlem, a vzkázal mu, aby se dostavil do bytu Václava Havla. Tímto způsobem došlo pravděpodobně k propojení všech významných opozičních skupin (Bureš 2007: 43).

Osoba Václava Havla hrála od této chvíle ústřední roli a je možno konstatovat, že byl všemi proudy respektovanou autoritou (Suk 2003: 20).

Občanské fórum jako nejsilnější politické hnutí požívalo obrovskou společenskou prestiž. Mělo také velkou zodpovědnost za další vývoj. Většina společnosti mu přisuzovala hlavní roli v dynamickém pokračování „revoluce“ a demokratizace. Mezi tyto hlavní úkoly patřila realizace svobodných voleb, vypořádání se s komunistickou minulostí i s jejími institucionálními strukturami a transformace systému na demokratickou, ekonomicky svobodnou i sociálně spravedlivou společnost (Bureš a kol. 2012: 79).

Původní představa o struktuře a funkcích Občanského fóra byla tak stručná a lapidární, jak jen bylo možné a únosné zůstávala otevřena budoucím možnostem. OF se stalo zastřešující organizací všech stoupenců demokracie, „naprosto otevřeným společenstvím těch, kteří se cítí být odpovědni za pozitivní rozřešení neúnosné politické situace, které chce spojit síly všech poctivých a demokraticky smýšlejících občanů“ (Suk 2003: 65).

Prvním skutečným pozitivním programovým prohlášením OF bylo až svolání Co chceme z 26. listopadu 1989. Zde OF upozornilo na nespravedlnosti, jichž se po desetiletí dopouštěl nedemokratický režim. Historicky odsoudilo režim tím, že jej učinilo zodpovědným za morální, duchovní, ekologickou, sociální, ekonomickou a politickou krizi. Opozice zároveň upozornila, že se nespokojí s pouhou změnou osob v mocenských pozicích, ale že naopak bude usilovat o vytvoření právního a demokratického státu. Za nezbytný předpoklad k tomu považovalo OF uskutečnění svobodných voleb a přijetí nové ústavy, tedy základní podmínky k zakončení první fáze přechodu k demokratickému systému (Bureš a kol. 2012: 47).

První vlastní definice přijatá 28. listopadu začíná příznačnými slovy - Občanské fórum „je prostorem“ – tedy něčím ze své podstaty otevřeným, prázdným, bezobsažným, něčím, co je v přímém protikladu ke konkrétnímu, hmotnému nasměrovanému, něčím, co je třeba teprve obsadit, zabydlet. Žádná struktura, svázaná reglementy a disciplínou, projektovaná na dosažení konkrétních cílů, ale její přímý protiklad – volnost, prostor, variabilita (Suk 2003: 75).

Občanské fórum je v politologických pracích definováno jako neformální, spontánně vzniklé a do jisté míry živelně se vytvářející hnutí bez pevné organizační struktury a vertikálních vazeb (Cabada a Šanc: 2005: 109). Nicméně je patrné, že jeho založení předcházela jednání a určitá příprava, která vyvrcholila založením Občanského fóra a formulováním svolání složeného z pěti základních požadavků. Je tedy možné přesně říci kdy, kde a kým bylo Občanské fórum založeno, což na komunální úrovni vždy jednoznačně říci nelze. To platí také pro Kopřivnici. Přestože jeho struktura byla velmi volná, na jednání z pátku 24. listopadu došlo k rozhodnutí, které vymezilo cíle a kompetence jednotlivých skupin uvnitř Občanského fóra. Krizový štáb řešil nejnaléhavější úkoly, byl také nazýván „páteří“ jeho stálými členy se stali Václav Havel, Jiří Křížan a Alexandr Vondra.

Výkonnou složkou, která realizovala rozhodnutí a nápady Krizového štábu, byla Akční skupina. Ta neměla jasně vymezené kompetence, ale

prakticky přidělovala úkoly jednotlivým komisím koordinačního centra OF a připravovala pro krizový štáb podklady pro strategická rozhodnutí.

Plénium OF bylo nejširším orgánem s asi 50 členy, ovšem členství v něm nebylo zpočátku nijak formálně vymezeno. Funkce pléna byla přesněji definována až 10. 12. 1989 po skončení jednání o vzniku nové federální vlády (Bureš 2007: 68).

V tomto způsobu fungování, kdy jednotlivé orgány Občanského fóra neměly jasně vymezeny své pravomoci, se ukázalo, jak důležitou roli hrají obecně uznávané autority včele s Václavem Havlem. Poté, co byl vybrán jako de facto jediný možný kandidát OF na prezidenta, začíná se z dění v OF stahovat, což se projevilo rostoucími rozpory a nejednotností. Neblahý dopad na vedení OF měly také časté odchody jeho předních představitelů na ministerské a další významné posty. V otevřenosti Občanského fóra byla jeho síla i slabost, která je pronásledovala až do jeho zániku.

Po krátkém exkurzu, jak vypadalo fungování Občanského fóra na vrcholné či celostátní úrovni, je možné se zaměřit na to, jak fungovala Občanská fóra na místních úrovních. Založení nebo spíše zformování občanského fóra je považováno v dané obci vždy za významný milník v průběhu revoluce, protože:

1. Je jasným signálem, že obyvatelstvu nebo alespoň jeho části se donesly informace o událostech na Národní třídě v Praze.
2. Informovaná část obyvatelstva na získaná fakta zareagovala zvýšeným zájmem o další vývoj a zpravidla dochází ke ztotožnění s požadavky opozice.
3. Občané mají potřebu sdílet a participovat na dalším dění a dokončení započatých změn.
4. Ukazuje, že v dané obci se již opozice zformovala a je připravena k jednotnému postupu při vyjednávání s držiteli moci.

Za zmínku stojí fakt, že v celé řadě českých obcí OF nevznikla ani zde neměla žádný vliv a jejich vedení zůstalo beze změn až do komunálních voleb.

7.1 Vznik Občanského fóra a první manifestace v Kopřivnici

Definovat, kdy vzniklo Občanské fórum v Kopřivnici, bylo jedním z nejtěžších problémů této práce. Přesné datum nebylo doposud nikde zveřejněno. Stejně tak si ani jedna z jeho hlavních osobností nedokázala přesně vybavit, od kterého okamžiku je možné hovořit o Občanském fóru v Kopřivnici. Na základě prozkoumání archivních materiálů a porovnání výpovědí jednotlivých pamětníků listopadových změn je však možné dojít k poměrně přijatelnému závěru.

V kapitole 6.2 Formování opozičních sil na obecní úrovni jsou popsány nezávislé aktivity jednotlivých osob, které vytvořily opozici proti tehdejšímu režimu na komunální úrovni města Kopřivnice. Beseda konaná 22. listopadu, kterou přes původní zákaz v M-klubu uspořádal Luboš Sazovský, byla určena jen pro pozvané členy klubu. Další den, 23. listopadu v 15:00h, se v M-klubu již konala veřejná debata za přítomnosti představitelů národního podniku Tatra - předsedy PV KSČ RSDr. Ladislava Kühna, předsedy PV SSM Jaroslava Fojtíka, generálního ředitele podniku Tatra Ing. Stanislava Tichavského a předsedy PV ROH Mariana Magnuska. Během debaty došlo k poměrně tvrdé výměně názorů a přečtení výzev původně dovezených vysokoškolskými studenty z Prahy. Tuto besedu je tak možné označit za první výměnu názorů formující se opozice s představiteli komunistického režimu na místní úrovni. Beseda měla jednoznačný kumulační efekt, protože se díky ní podařilo do klubu přivést řadu lidí, kteří se zajímali o aktuální politickou situaci, navíc se na jejím závěru podařilo zmíněné funkcionáře přesvědčit k odchodu na manifestaci na náměstí. Zároveň je pak známo, že již večer 22. listopadu byly po městě rozvěšeny letáky, které svolávaly obyvatele města na mítink na kopřivnické náměstí 23. listopadu v 18 hodin. Přestože se přesně neví, kdo občany svolal, podstatný zůstává fakt, že vlivem sledu celé řady událostí je náměstí zaplněno a hlavní postavy, které se stanou vůdčími postavami OF v Kopřivnici, byly přítomny. Na svou cestu na kopřivnické náměstí takto vzpomíná Petr Boháč.

„To se v podstatě sedělo v "Emku" a byli tam studenti, kterým nebylo umožněno vystoupit a přečíst ty oxeroxované materiály, které dovezli. Tak holt,

to bylo spontánní. Bylo to během pár minut. „Tak víte co, sebereme se, koupíme svíčky v drogerii tady na náměstí a jdeme k Masarykovi.“ A už se ten dav zkrátka spontánně zvedl a šli jsme. Sebral jsem dvacet korun, co jsem měl v kapse, koupili jsme svíčky a šli jsme k Masarykovi. Kdo první řekl, pojďme nebo jak, to jsme se bavili už mnohokrát. Nikdy jsme se neshodli, ale to byla otázka jenom pár minut.

Bylo to vyloženě spontánní, improvizované. Na to nikdo nebyl připraven, ani proškolený. Tam jsme šli a teď se nabalilo ani ne počet, já nevím, zpočátku to asi nebylo moc, ale ti lidé to vnímali, každý v té době chodil nějak ve střehu. Tak když už jsme je nějakým způsobem dostali, tak jsme vyskočili na sokl a řekli: „Dobře, tak dneska nejsme sice připraveni, ale zítra v nějaký čas, jestli v šest nebo sedm hodin se tady sejdem, seženeme materiály a už se to nějakým způsobem začne koordinovat.“

„A když už se to řeklo, tak byl tam Gajdušek, Radek Burša. S Gajduškem jsem se znal, s Radkem jsme se viděli poprvé. Tak jsme tam chvilku zůstali, domluvili se co kde sehnat, jak co načíst, aby to trošičku mělo nějakou vyšší informativní hodnotu.“⁵¹

Podobným způsobem se na náměstí dostal také Radek Burša.

„Té manifestaci v mém případě předcházela účast na jakémsi diskusním fóru v M-klubu, které tenkrát, pokud si dobře vzpomínám, organizoval Socialistický svaz mládeže. A já jsem tam šel zkrátka tak jako x jiných mladých lidí, prostě se podívat, co se děje, že se třeba něco dozvím. Z té debaty, kdo tam vystupoval nebo nevystupoval, to skutečně vůbec už nevím. To je mlha s odstupem těch let. Ale vyznělo tam na tom setkání v tom M-klubu v suterénu, že vlastně v 17 hodin u kostela je manifestace při svíčkách. A někdo potom řekl: „Pojďme na tu manifestaci.“ A tak vlastně nevím, jestli všichni, nebo kolik, já to nepočítal, prostě ti lidé šli na manifestaci. Já jsem tam byl jakoby sám za sebe, neměl jsem tam ani žádného blízkého spolupracovníka, žádného kamaráda.“

---

⁵¹ Rozhovor s Petrem Boháčem, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice, 12. 8. 2013.

Již na první manifestaci přišlo mnoho lidí, kteří zaplnili kopřivnické náměstí v místech, kde již od první republiky stávala socha Tomáše Garigua Masaryka a kde se v té době nacházel pomník Osvobození.

Své pocity a svou cestu do centra dění takto popsal Radek Burša:

„A když jsem přišel k tomu kostelu na náměstí, tak na kopřivnické poměry tam byl ale obrovský dav lidí. A to tam zkrátka prostě hučelo, křičelo, ničemu jsem nerozuměl z toho, co se tam vlastně mluví nebo řve. A tak jsem se začal vlastně naprosto spontánně a podvědomě prodírat takhle do toho středu. A můžu vám říct, že jako mnohokrát jsem si položil otázku, proč jsem se tam vlastně prodíral do toho středu. Až s odstupem času jsem si na ni odpověděl a myslím si, že správně, že tenkrát mě tam vedlo nějaké vědomí nebo nějaká myšlenka, že se skutečně rodí něco nového, něco pěkného. A ten nekontrolovaný dav lidí, který skutečně dělal velmi výbušnou atmosféru. Tak jako kdybych měl obavu, že ten dav lidí, tohle to, co se prostě začalo rodit, že může jakýmsi způsobem lokálně prostě poškodit, že ti lidé začnou rvát dlažební kostky, začnou rozbíjet výlohy. Takže asi takové nějaké pohnutky mě vedly k tomu, že jsem se prostě naprosto spontánně bez přemýšlení, bez domluvy s kýmkoliv, jsem se začal prodírat, až jsem se prodřel. A teď jsem vnímal, že jsou tam v tom středu nějakí mladí lidé, kteří občas něco vykřikují do toho davu, že se ho snaží nějak korigovat. Teď já zkrátka nevím, už se mi to nevybaví, v těch detailech rozhodně ne. Ale nějak jsem tam taky něco zakřičel, něco umírněného, nevím přesně už co. Ale každopádně si pamatuji na jednu věc, tak jak jsme měli takové různé křiklavé vstupy do toho davu, že pak někdo, a to nevím kdo, jestli to byl Petr Boháč, jestli to byl, Libor Gajdůšek. Připouštím, že jsem to mohl být klidně i já, opravdu nevím. Ale prostě naprosto srozumitelně někdo zařval do toho davu: "Přijďte zítra v 18 hodin, náměstí bude ozvučeno." A na to konto se ten dav vlastně jakýmsi způsobem rozešel. A teď my tam v tom nějakém samozvaném, vyloženě bych to tak nazval, hloučku, protože ani s odstupem času jsem se nedozvěděl, nikdo z těch lidí, se kterými jsem se tam poznal, neorganizoval tu manifestaci, nebo nevím o tom. Takže vlastně v takovém samozvaném hloučku, až se ti lidé prostě v pohodě a v poklidu rozešli, tak nám vlastně sepnulo, co jsme to vlastně řekli. Že zítra v 18 hodin to

*bude ozvučené. A teď to někdo musí zařídit, potřebujeme aparaturu, ozvučení, co tam budeme říkat, jako kdo tam bude mluvit a tak dále. A nějak tou cestou z té první manifestace jsme se dostali zpátky do M-klubu a tam jsme se nějakým způsobem začali radit.*⁵²

Ve čtvrtek 23. listopadu tak byly položeny veškeré základy pro začátek jednání opozice s představiteli vedení města i podniku Tatra. Během odpoledne a podvečera došlo ke klíčovému setkání osob, které se staly v následujících dnech hlavními postavami přechodu k demokracii v Kopřivnici. Je možné položit si otázku, jestli za okamžik zformování Občanského fóra je možné považovat setkání na náměstí, nebo později ve večerních hodinách v M-klubu.

Takovouto odpověď poskytli Radek Burša a Dagmar Rysová: *„Občanským fórem v podstatě jsme byli my všichni tenkrát. Úplně všichni. A tenhle ten náboj tomu dali ti mluvčí kolem Václava Havla a spol. Ti tomu dali vlastně tu náplň. To rozlišení, jako tou postavou mluvčího. Já si myslím, že na tohle to není schopen v Kopřivnici fakt nikdo odpovědět. Protože já to taky nevím. Ale dokážu to dovodit. Naprosto spontánně neorganizovaně jsme se tam sešli v tom středu na náměstí při té první manifestaci. Ten zárodek. A tenkrát jako když jsme zapnuli nebo zapojili všechny možné cestičky, které nás napadly, abychom měli okamžitě, na druhý den nebo ještě v tu noc nejčerstvější informace, protože takhle jsme nikdo nežil ve vzduchoprázdnu. Myslím, že Marek Kopelec přivezl nějaké materiály z Prahy. Prostě ti Pražáci byli vepředu. Takže podle mého názoru jsme to z těchto materiálů pochytili, vůbec to názvosloví, to pojmenování, vlastně tu náplň. A přejali jsme to okamžitě, aniž bychom nad tím uvažovali. Takže mluvčí, mluvčí, mluvčí. Je nás pět, jako je nás pět. Hotovo, jedem.*⁵³

„To si právě neumím vzpomenout. Právě že my už jsme s tím přijeli z Prahy s tím Jirkou a tady už taky ty informace byly. Ale domnívám se, že to bylo možná na tom... Ono totiž, kdy vzniklo? V podstatě to je o tom, jak jsme to vnímali. Protože tenkrát ten vznik, to nebylo, že bysme sepsali listinu a něco podepsali a teď se tam jakoby nějakým oficiálním prohlášením k tomu hlásili.

---

⁵² Rozhovor s Radkem Buršou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 28. 8. 2013.

⁵³ Rozhovor s Radkem Buršou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 28. 8. 2013.

*Já se domnívám, že takový ten vznik byl při té první manifestaci, která byla někým svolaná. A myslím si, že to mohlo být asi v ten čtvrtek 23. nebo v pátek 24., to už si teď nepamatuji, na náměstí TGM, kde už jsme věděli, že ano, to je ono.*⁵⁴

Ve čtvrtek 23. listopadu 1989 v davu na kopřivnickém náměstí tak byly položeny základy kopřivnického občanského fóra, které definitivně vzniklo v pátek 24. listopadu před první ozvučenou manifestací. Při jehož založení sehrál významnou úlohu Marek Kopelec, který se na vlastní pěst vydal do Prahy již v noci z 19. na 20. listopadu a stal se postupně jedním z organizátorů demonstrací.

*„Moje cesta byla jasná. Já jsem okamžitě z Wilsoňáku šel pod koně a tam jsem se napojil na studenty, kteří to organizovali přímo na Václaváku. Od koně šly vlastně veškeré toky, protože kůň, Václavák, bylo spojení té opozice OF s lidem, takže sem byl u zdroje všech informací jako první, které přišly ze zákulisí na veřejnost. Myslím, že tam byli studenti elektrotechnické fakulty a ještě nějaké fakulty z Prahy. A já jsem se prostě mezi ně asimiloval okamžitě a oni mě vzali prakticky za svého. Spal jsem dvě až tři hodiny denně, jinak jsem byl pořád pod tím koněm a snažili jsme se to koordinovat.*⁵⁵

Své aktivity v centru dění Marek Kopelec ukončil zejména ve snaze přivést do Kopřivnice nejnovější informace i materiály a jak se ukázalo, přijel v pravou chvíli.

Dagmar Rysová měla možnost zažít dění od 20. do 22. listopadu přímo v centru Prahy, kde se náhodou pracovně pohybovala.

„Shodou okolností 20., 21. a tuším, že to mělo být do středy 22. listopadu, mělo naplánováno PKS - Pražské kulturní středisko takzvanou programovou burzu, to tenkrát byla taková nabídka všech možných kulturních programů a vystoupení. S tím, že pořadatelé z celé republiky měli možnost v Praze v Obecním domě shlédnout spoustu vystoupení, anebo se bavit s různými, tehdy se ještě neříkalo "menežery", ale těmi, kdo zastupovali ty jednotlivé umělce, anebo i se samotnými umělci a domlouvat si případně nějaká

---

⁵⁴ Rozhovor s Dagmar Rysovou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 25. 7. 2013.

⁵⁵ Rozhovor s Markem Kopelcem, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 28. 2. 2014.

vystoupení a nějaké šňůry. No a protože v té Praze, tam už to všechno vřelo, tak celá ta burza vlastně byla hlavně o tom, co se děje a jakým způsobem se k tomu budou stavět umělci. To nás, myslím si, že hodně moc oslovilo. Tenkrát jsme tam z klubu jeli s Jirkou Cachnínem. My jsme s Jirkou samozřejmě podepisovali petice na podporu studentů a umělců, a víceméně jsme byli uvnitř toho dění tam. A potom večer, teď si nejsem jistá, jestli to bylo v to pondělí anebo v úterý. Myslím si, že v úterý 21. jsme se zúčastnili obrovské manifestace na Václaváku. Takže to asi pro nás bylo takové jako i hodně důležité a určující. No a mezitím, kdy my jsme byli v Praze, tak sem do Kopřivnice už přijeli někteří ze studentů, kteří vlastně už byli na té Národní a vlastně dovezli sem domů k rodičům, ke kamarádům a k dalším informace přímo z dění. Takže už si myslím, že v tu středu 22., než my jsme se vrátili, tak proběhlo první setkání v M-klubu.“⁵⁶

Pobyt Dagmar Rysové v Praze tak také pomohl prolomit informační bariéru mezi Prahou a Kopřivnicí. Právě ona se pak stala jedním z hlavních moderátorů diskusí a besed pořádaných Občanským fórem v Kopřivnici.

Poprvé se na zasedání Občanského fóra v Praze za kopřivnické fórum vydal se svým autem Radek Burša, s ním Petr Boháč a Lubomír Sazovský. Tuto cestu pak Radek Burša se svým autem zopakuje mnohokrát, aby zajistil nejen aktuální informace o dění v centru, prohlášení, ale také propagační materiály.

Utváření Občanského fóra na lokální úrovni bylo ve své podstatě dobíháním a přizpůsobováním se situačním proměnám a změnám vyššího řádu, které vycházely z aktuální situace v koordinačním centru a krizovém štábu OF.

Přesto se však uvnitř Občanského fóra v Kopřivnici vyprofilovala skupina lidí soustředěných okolo kopřivnických politických vězňů a persekovaných osob. Tato skupina vytvořila tzv. Radu starších Občanského fóra (dále jen RS-OF), její členové byli o generaci až dvě starší než lidé z centra kopřivnického fóra. Jejich aktivity byly významné zejména pro osobní životní

---

⁵⁶ Rozhovor s Dagmar Rysovou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice, 25. 7. 2013.

zkušenosti jejich členů, ale někdy i radikální přístup k řešení problémů. Bylo by možné tuto část osob fóra brát pouze jako neformální část nebo názorové křídlo. Vydáním vlastního prohlášení rady starších OF Kopřivnice došlo k pevnému zakotvení do struktury a RS-OF se tak stala schvalovacím orgánem, který u OF v celém Československu nemá obdoby.

Dne 20. prosince 1989 byl podán návrh na ustavení Rady starších Občanského fóra. Na jejím ustavení se podílel předseda Československého svazu bojovníků za svobodu Arnold Treu.

Prohlášení bylo vydáno 6. 1. 1990 v tomto znění: Radu starších Občanského fóra tvoří bezúhonní, mravně zachovalí občané s čistýma rukama. Jde o lidi s aktivním přístupem k vyhlášení demokratického, pluralitního a svobodného československého státu T. G. Masaryka na základech křesťanské filozofie a křesťanských norem chování všedního dne a na zárukách Občanského fóra. RS-OF by se v době přípravy voleb změnila v akční volební štáb OF, který by bránil zásady OF, odhaloval „převlékače kabátů a spodního prádla“, ambiciózní kariéristy a konjunkturalisty, kteří by se drali na místa v zastupitelských sborech, odhaloval by lidi nečestné, nízkých pohnutek, exponenty režimu stagnace a totality a dále samozvance a autokraty, kteří neuznávají zásady demokracie, humanismu a plurality.

RS-OF:

- rozhoduje o svých stanoviscích a doporučeních podle zásady většiny konsensem
- nemá právo příkazovací nebo rozhodovací, ale její stanoviska a doporučení se stávají pro OF mravním závazkem opět na základě konsensu
- chce být nekonvenčním rádčem a čestným garantem skutečně svobodných a demokratických voleb
- má čtyři mluvčí, kteří jsou zároveň mluvčími OF
- zaniká současně s OF

Rada starších OF v Kopřivnici vyzývá všechna OF v České republice a VPN ve Slovenské republice k následování, případně k diskuzi této naší iniciativě.⁵⁷

Tato iniciativa v rámci kopřivnického Občanského fóra jen dokazuje, jak otevřeným uskupením nejen v Kopřivnici OF bylo a umožňovalo občanům zapojit se do demokratizačního procesu s vlastními intencemi. Rada starších se stala oficiální součástí kopřivnického OF. Mimo obec však prohlášení, které bylo mimo jiné rozesláno také na adresy KC OF v Praze, zůstalo nevyslyšeno.

7.2 Organizace demonstrací

Hned po skončení první manifestace na kopřivnickém náměstí začíná skupinka mladých lidí okamžitě pracovat na tom, aby dostála svého možná lehkomylně vypuštěného slibu, že příští den bude náměstí ozvučeno pro konání další manifestace. Skupina odchází do M-klubu, kde se začínají horlivě rozdělovat úkoly, co kdo zajistí. Problémy si však zatím nikdo nepřipouští.

Potřeba je zajistit povolení další manifestace plánované na pátek 24. listopadu v 18 hodin. Tento úkol dostává Radek Burša, který se hned druhý den vydává na národní výbor za předsedou Václavem Kunčíkem. *„Vzpomínám si, že jsem byl tenkrát na městském národním výboru s žádostí o povolení tady této demonstrace, manifestace přesně řečeno. Já jsem tohle to koupil, v uvozovkách koupil, nebo dal jsem se na tuhle tu parketu z toho důvodu, že já jsem v tom roce 1989 byl poslanec Městského národního výboru v Kopřivnici a zároveň i předseda Občanského výboru v Kopřivnici.“*

„No a tenkrát jsme se bavili mezi čtyřma očima s Kunčíkem, s předsedou městského národního výboru. Znali jsme se, díky tomu, jak jsem řekl, já byl poslanec a on předseda. A tenkrát mě korektně, seriózně přesvědčoval, abychom tohle to vzdali. Abych i já konkrétně, osobně tohle to vzdal. Nakonec jsme se rozešli s tím, že jsme se nedohodli, že ta manifestace nebyla povolena.“

---

⁵⁷ SOKA Nový Jičín, Kronika města Kopřivnice 1990, s. 30.

*Ale také s tím jasným stanoviskem z mé strany, že to teda bude, že to prostě zařídíme. Takže tak se taky stalo.*⁵⁸

Dalším úkolem bylo zajistit techniku pro ozvučení náměstí. Připomenout je zapotřebí fakt, že ozvučovací technika, stejně jako megafony, byly pečlivě střeženy a de facto k nim měl člověk přístup pouze po souhlasu příslušných orgánů.

Šance se dostat legální cestou k ozvučovací technice se stala nulovou po zasedání v místnosti sídla KSČ v Kopřivnici, kdy bylo zřejmé, že komunisté žádný dialog neumožní.

Jednání začalo v 9:30 za účasti tajemníka městského národního výboru, představitelů OF a operativky města tvořené politickým vedením města, KSČ, předsedou národního výboru a náčelníkem veřejné bezpečnosti Kopřivnice skončilo bezvýsledně. Povolení k manifestaci by bylo dáno pouze, pokud by o něj požádala organizační složka, v tomto případě PV SSM. Další jednání se uskutečnilo prostřednictvím Víta Bůžka se zástupci PV SSM. Byla předložena žádost o to, aby PV SSM vzal záštitu, dal pokyn k ozvučení náměstí a pomohl při organizaci manifestace. Pod tlakem PV KSČ a vedení podniku PV SSM žádost zamítá.⁵⁹

Před pořadateli manifestace zůstává tedy stále problém, kde aparaturu sehnat. Naštěstí se podaří zvukaři M-klubu Jiřímu Novákovi vyvést potřebnou techniku tajně přes bránu závodu Tatra.

Téhož dne přijíždějí do Kopřivnice studentky z Prahy a ve vestibulu správní budovy Tatry jsou Radkem Buršou pozvány na večerní manifestaci na náměstí. S členy rady M-klubu Pavlem Klosem, Dášou Rysovou, vedoucím klubovní rady Lubomírem Sazovským a Jiřím Cachnínem bylo dohodnuto, že manifestaci přes zákaz zastřeší. Na manifestaci za splnění požadavků studentů vystoupili Libor Gajdušek, Petr Boháč, Radek Burša, Marek Kopelec, Vladislav Helis a další z manifestujících.⁶⁰

---

⁵⁸ Rozhovor s Radkem Buršou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 28. 8. 2013.

⁵⁹ SOKA Nový Jičín, Kronika města Kopřivnice 1990, s. 8.

⁶⁰ SOKA Nový Jičín, Kronika města Kopřivnice 1990, s. 8.

Páteční manifestace přes řadu překážek proběhla bez problémů za přihlížení bezpečnostních složek.

Vystupující byli nuceni pro přípravu scénáře akce využít sakristii kostela a také si začali uvědomovat možná rizika.

„Ty různé peripetie, že třeba před tou manifestací jednou dokonce mrzlo, až praštilo, my jsme neměli čas, každý někde lítal, měli jsme prostě své plány, kdo co musí zařídit, sehnat, projednat, domluvit, zajistit. Takže tenkrát jsme se radili v sakristii, protože nebylo kde. Tak potom nás farář pustil do sakristie. Tak tam jsme si rychle urovnávali, o čem a kdo bude mluvit, co má kdo připraveno. A je to až k podivu, že v tom presu jako časovém to všechno klapalo. Ty zásadní věci klaply úplně perfektně. A viselo to mnohdy vyloženě na vlásku.“⁶¹

„Ten první den byl improvizace. Byl to „hec“. Takže tam nebyl čas se nějak cítit. Ale druhý den, protože jsem měl malé děti, dcerku, ta se narodila v září 87, tak jsem dal manželce akorát k rádiu telefonní číslo na VONS, kdybychom se nevrátili v nějakém čase, nebo kdybych se neozval, tak ať zkrátka volá, že se něco děje. A šlo se zpátky na náměstí. Ráno do práce, připravily se papíry, odvedla se práce a zpátky na náměstí.“⁶²

Hlavním mluvčím Občanského fóra v Kopřivnici se stal Petr Boháč. Přesto tato funkce nebyla tak striktně určená a mluvčím OF se mohl stát v podstatě každý, kdo se rozhodl pomoci reprezentovat OF. To ovšem přinášelo riziko předem neprojednaného postupu a šíření individuálních názorů a informací, které nemusely být v souladu s obecným míněním členů místního fóra.

7.3 Příprava a organizace generální stávky

Občanské fórum jako živelně se rozrůstající masové hnutí den ode dne získávalo stále větší podporu obyvatelstva, s níž až do takové míry zpočátku nepočítalo. Toto tvrzení potvrzuje samotné vystupování představitelů

---

⁶¹ Rozhovor s Radkem Buršou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice, 28. 8. 2013.

⁶² Rozhovor s Petrem Boháčem, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice, 12. 8. 2013.

Občanského fóra včele s Václavem Havlem, který se na tiskové konferenci 21. listopadu vyjádřil takto: „Občanské fórum se zatím necítí být způsobilé vést dialog s představiteli moci“. „Hodlá však pro něj připravit půdu“ (Suk 2003: 41). Dle Havla měl s představiteli establishmentu vést dialog „kvalifikovaný všeobčanský výbor“, který by reprezentoval široké spektrum veřejnosti.

Rychlý sled událostí listopadových dnů však vedl Občanské fórum k převzetí větší zodpovědnosti. Již druhý den ve středu 22. listopadu hovořil ve svém projevu na Václavském náměstí Václav Havel takto:

„Občanské fórum se v tuto chvíli stává reálným reprezentantem kriticky smýšlející československé veřejnosti, který začíná být brán vážně i soudobou státní mocí. V nejbližších hodinách se Občanské fórum pokusí sjednotit všechny vznesené požadavky do jednotné listiny. Tyto požadavky podpoří, jak pevně věřím, všichni, kteří chtějí demokracii v naší zemi, manifestační generální stávkou v pondělí 27. listopadu“ (Suk 2003: 42). Ve středu 22. listopadu tedy poprvé oficiálně na veřejnosti zazněl požadavek uskutečnit generální stávku jako manifestaci obyvatelstva podporující demokratizační proces.

Ve stejnou dobu se již v Kopřivnici také jednalo a probíhala beseda v místním M-klubu. Přestože první mítink proběhl na kopřivnickém náměstí 23. listopadu a nebyl ozvučen, podařilo se představitelům opozice velmi dobře zorganizovat generální stávku, která probíhala po dvou liniích. První linii tvořilo město Kopřivnice. Příprava a vyjednávání o průběhu této generální stávky probíhala na Měst.NV. Kopřivnice a místem shromáždění mělo být kopřivnické náměstí. Druhou linii tvořil podnik Tatra zaměstnávající drtivou většinu obyvatel města. Vyjednávání zde na rozdíl od města probíhala v napjaté atmosféře, kdy představitelé Tatry a podnikového výboru KSČ zkušeně kladli podmínky organizátorům, snažili se opozici co nejvíce vyvést z rovnováhy a její úsilí rozmělnit tak, aby dopad a výsledek generální stávky v podniku vyšuměl do ztracena. Problém byl také s výběrem místa a formy, jakou stávka proběhne. Občanské fórum v Kopřivnici v těchto dnech totiž nedisponovalo dostatečným počtem kvalitních mluvčích, ani vlastní ozvučovací technikou.

Radek Burša na jednání s představiteli podniku, kterého se s ním za Občanské fórum účastnil Petr Boháč, vzpomíná takto:

„Tam byl generální ředitel, všichni další ředitelé, šéfové partaje, okresní, místní, komunistické partaje. A musím říct, že s námi jednali seriózně, nemůžu říct ani půl slova. A chtěli docílit jedné věci. Když jsme rozbili anebo ustáli argumenty, že může dojít k různým jako zdravotním problémům pramenící z velké kumulace lidí. Tady jsme tohle to všechno odrazili, že to je zkrátka prostě záležitost, kterou nám nikdo nebude dávat na zodpovědnost. Tak přišli s docela dobrou fintou a ta spočívala v tom, že chtěli a docela důrazně, důrazně dbali na to, že teda ano, vedení Tatry ustoupilo, že stávka bude, že to povolí, nebo že to budou akceptovat, ale na šesti závodech budou vytýčena místa a ta stávka proběhne lokálně na těch různých šesti místech. Aby my jsme postavili šest mluvčích, vedle prostě šéfů těch závodů. To bylo docela logické a znělo to docela dobře a oni to perfektně podali. A na chvíli jsem nechal přerušit jednání a s Petrem Boháčem jsme si museli sec sakra důrazně srovnat noty. Protože já trval na jedné věci, my nemůžeme postavit 6 mluvčích, protože je prostě nemáme. A teď tihle ti vedoucí pracovníci, kteří prošili praxí těch rétorických cvičení, viz úvodník Rudého práva apod., byli většinou velmi dobří řečníci. A vedle toho postavit někoho, kdo by se klepal už jenom v okamžiku, kdyby měl někam vystoupit, to prostě nebylo možné.“⁶³

Problém s nedostatkem osobností nebyl v Kopřivnici ničím ojedinělým a tížil všechna OF v celé zemi, Prahu nevyjímaje. Najít charismatické osoby s čistým morálním kreditem a zároveň ochotné se zapojit těsně po listopadu 1989 do politického dění nebylo snadné. Pražské koordinační centrum to pocítilo zejména po kooptacích, kdy řada klíčových osobností OF získala nejrozličnější funkce. Na komunální úrovni nebylo taktéž snadné najít osobnosti schopné kompetentně hovořit často v rozbouřené atmosféře a před publikem. Bylo proto nutné, aby se v následujících dnech členové kopřivnického fóra zaměřili na vyhledávání nových osobností, které by rozšířily řady leaderů.

Díky jasnému uvědomění si vlastních limitů Občanského fóra tak generální stávka proběhla bez větších problémů, i když minimálně dva kritické okamžiky, které mohly úspěšnost celé akce zhatit, ještě nastaly.

---

⁶³ Rozhovor s Radkem Buršou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice, 28. 8. 2013.

My jsme noc před tou stávkou strávili prostě v přípravě a v promýšlení všeho možného. A teď jsme se vlastně rozešli domů a to už byl člověk tak unavený, že už pomalu i špatně viděl. A teď já jsem přišel domů, ještě jsem si nestačil lehnout, to bylo nějak nad ránem, zazvonil zvonek a někdo říká: „Máme my to prohlášení Občanského fóra? Co tam budeme vlastně zítra číst? Máme my ho?“ My ho neměli.⁶⁴

Tento problém vyřešilo opět vysoké nasazení členů fóra, kterým se podařilo zajistit prohlášení nahrané na magnetofonovém pásku od člena Občanského fóra Pavla Klose a její obsah přepsat tak, aby těsně před stávkou byl k dispozici jak na náměstí, tak v podniku.

Vybrat prostor, na který by se vešlo několik tisíc lidí, bylo poměrně značným problémem. Místem pro konání generální stávky se stalo prostranství před tatrováckou slévárnou.

„Tam nebyly stovky, tam byly tisíce lidí. To viselo, všude možně byli vylezlí, to byla hlava na hlavě. To jako bylo obrovské množství lidí na obrovsky malém prostoru, tak moc lidí. A teď někdo to tam zařval z pódia, nebo pod pódiem těsně, že někdo brání vstupu studentů, nebo studentovi z Prahy, mám dojem, že možná bylo slyšet i tím mikrofonom, nejsem si jistý, ale prostě já jsem to vnímal maximálně. A kdosi zařval: „A jdeme si pro ně!“ Pro ty studenty. A teď se ten dav začal vlnit. A teď absolutně nešlo nic dělat. A najednou prostě se ten človíček tam objevil, anebo někdo řekl: „Už je pustili.“ Jedno nebo druhé. A tím pádem se tohle to všechno jak když utne, prostě zklidnilo, a to byl asi tak z mého pohledu jeden takový nejkritičtější moment. Protože kdyby tam došlo k tomu, že by ti lidé skutečně chtěli hromadně se dostat někde k té vrátnici. To nevím, nevím. On ten dav na jednu stranu se strašně lehce ovládá, vždycky s odstupem času si to člověk uvědomil, když jinak jsem tu „atmošku“ vůbec nevnímal. Ale pokud se ten dav má zkorigovat, tak je to těžký problém.“⁶⁵

Generální stávka v daný dějinný okamžik plnila funkci jakéhosi neformálního referenda o vedoucí úloze komunistické strany ve státě a potvrzení, zda v započatých změnách pokračovat. Tento obsah byl shrnut

---

⁶⁴ Rozhovor s Radkem Buršou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 28. 8. 2013.

⁶⁵ Rozhovor s Radkem Buršou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 28. 8. 2013.

ve dvou heslech. „Konec vlády jedné strany“ a „Svobodné volby“. Občanské fórum se tak zavázalo před veřejností těchto změn dosáhnout.

V celorepublikovém měřítku vyzněla generální stávka jednoznačně a dala Občanskému fóru dostatečně silný mandát⁶⁶ k prosazení potřebných změn. Občanské fórum vyzvalo všechny občany k pokračování v práci. Pozice komunistů se ukázala být velmi slabou při generální stávce dne 27. listopadu 1989, které se zúčastnilo na 80% zaměstnanců v Československu. To znamenalo obrovský úspěch opozice. V tomto kontextu poněkud překvapivé rozhodnutí OF ukončit celostátní stávkové hnutí je vysvětleno pouze obavou z toho, že dezorientované a zstrašené vedení KSČ by v případě eskalace vývoje mohlo sáhnout k použití ozbrojených sil. Představitelé OF se nejspíš zalekli síly svého vlivu na veřejnost projevené generální stávkou a chtěli výzvou k ukončení stávek uklidnit radikály ve vedení KSČ, aby jednání mohla pokračovat. Naopak úspěchem generální stávky posílené sebevědomí opozice se projevilo v pohrůžce premiéru Adamcovi, že pokud nedojde ke vzájemné dohodě o řešení politické krize, opozice bude požadovat demisi jeho vlády a navrhne vlastního kandidáta na premiéra (Suk 2003: 33).

Datum 28. listopadu můžeme tak chápat jako moment, kdy končí období masových mítinků a jednání se přesouvá z náměstí ke kulatým stolům.

7.4 Reakce vedení města, KSČ

Vedení města, personálně zastoupené předsedou Václavem Kunčíkem a tajemníkem Miloslavem Burdou, zprvu zaujalo postoj, který byl v souladu s oficiálním postojem establishmentu. V průběhu prvního týdne po 17. listopadu se však události v Kopřivnici daly do pohybu a sílilo opoziční hnutí, na které bylo potřeba reagovat. Představitelé města byli také přítomni na prvních

---

⁶⁶ Generální stávky se podle šetření Ústavu veřejného mínění zúčastnilo přibližně osm miliónu obyvatel, polovina pracujících přestala pracovat, další čtvrtina se zúčastnila manifestačně a asi desetina občanů nebyla účast na stávce umožněna. Z vlastní vůle se do stávky nezapojila pětina občanů.

manifestacích, ovšem k nějakým rozhodným postupům se vedení města nechystalo a spíše zvolilo vyčkávací strategii. Oficiálním postojem vedení města tak bylo spíše nabádání ke klidu, práci a aby se lidé neukvapovali. Do jaké míry však byli nejvyšší představitelé města přesvědčeni o řešitelnosti situace nelze odhadnout, i když také oni měli podobné možnosti jako jejich opozice, tedy poslouchat rozhlas - zejména Svobodnou Evropu, která se dala bez problému v Kopřivnici naladit. Jistě byli informováni i o dění v okolních státech. Václav Kunčík vnímal změny spojené s hroucením socialistického bloku takto: *„Je pravda, že já jsem svého času ještě, protože jsem potřeboval zvyšovat své vzdělání pro výkon v této funkci, tak jsem dělal Vysokou školu politickou v Praze. A už tehdy bylo v Evropě živo. Němci utíkali přes Prahu. Takže jsme věděli, že se něco děje, že se to nezastaví, že se to bude dít i dále.“*⁶⁷

Jeho osobní postoj pak popisuje slovy: *„Já jsem osobně věděl, že musí k něčemu dojít. Že nějaká ta změna musí radikální nastat, což jsem, dá se říct, věděl už dávno, že není možno, protože už i v době, kdy jsem studoval. Nebo kdy se sestavovaly různé republikové rozpočty. Kdy se stal předsedou Adamec. Nebo v době, kdy nastaly v tom centru i nějaké takové skupiny. Tak se vědělo, že prostě to tak dál nejde. Že se musí něco stát ať po té ekonomické, tak po té politické stránce. Samozřejmě nikdo nemohl vědět jak. Jaký to bude mít všechno průběh. Vzpomínám, že jako starostové nebo předsedové národních výborů tehdy z našeho okresu, jsme už v té pohnuté době byli pozváni na nějaké setkání do Polska, a tam už to jelo. Bylo jasné, že u nás to musí taky přijít.“*⁶⁸

Na reakci vedení Městského národního výboru v Kopřivnici na schůzi zaměstnanců si takto vzpomíná Josef Jalůvka, který zde trávil jeden z posledních dnů jako zaměstnanec.

„Na nějaké poradě proběhla informace, že přijíždějí nějakí studenti, s nějakýma fotkama a chtějí, aby se svolalo shromáždění, aby se o tom informovali lidi a podobně. Víím, že byly vidět také změny v chování lidí, které se v řádu dnů měnily a vyvíjely. Od první, té negativní reakce, jako některé

---

⁶⁷ Rozhovor s Václavem Kunčíkem, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 2. 7. 2012.

⁶⁸ Rozhovor s Václavem Kunčíkem, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice, 2. 7. 2012.

soudružky, přestože měly taky doma dospívající děti a nebo menší děti, tak se vyjadřovaly, že by ty studenty měli pověsit a že si neváží ničeho a výdobytků a podobně, tak je odsuzovali. Víím, že tehdejší předseda to vyslechl a dokonce sám nad tím uvažoval, myslím si, že mu bylo jasné, o co jde, takže se nestavěl k tomu zcela negativně. Sám jsem si udělal vnitřní pocit, který on potvrdil následně při nějakém rozhovoru, že se narodil ve špatné době, že teď by se mu to líbilo, kdyby mohl budovat kapitalismus.“⁶⁹

Pokud bych označil postoj představitelů Měst.NV. v Kopřivnici jako zdrženlivý, tak po vypuštění čl. 4 z o vedoucí úloze KSČ za realistický a konstruktivní.

Vedení městské organizace KSČ a organizace KSČ v Tatře zaujímala jiný postoj. Snahou organizace v Tatře bylo využít všech ještě zbývajících silových pozic ke zvrácení nebo alespoň ke zbrzdění aktivit opozice. Využity byly například Lidové milice jako ozbrojení strážci socialismu, kteří byli přítomni v blízkosti pořádaných mítinků na vrátnicích do podniku Tatra atd.

Tatrovák, což byl týdeník pracujících kombinátu Tatra, informoval ve svém vydání z 24. listopadu v článku s názvem K událostem těchto dnů v podstatě stejně. Slovo k vyjádření se o 17. listopadu 1989 si vzal předseda stranického výboru kombinátu Tatra a kritizoval všechny aktivity vedoucí k narušení klidu, pořádku a plynulosti výroby. Hned pod tímto sdělením se nacházel článek informující o cvičení Lidových milicí, které se uskutečnilo v noci z 19. na 20. 11. 1989 a bylo hodnoceno jako úspěšné. Autor potvrzoval myšlenku, že Lidové milice jsou připraveny. Je patrné, že cílem tohoto vydání Tatrováku bylo dát jasně najevo, že žádné opoziční akce nebudou tolerovány.

7.5 Hrozilo nebezpečí?

Období bezprostředně po násilném potlačení demonstrace 17. listopadu bylo plné nejistoty. Režim a jeho představitelé se snažili nejprve informace utajit a poté dezinterpretovat, tak aby se občané Československa nedozvěděli nic

---

⁶⁹ Rozhovor s Josefem Jalůvkou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice, 4. 8. 2010.

podstatného mimo to, že skupina studentů vyprovokovala bezpečnostní složky na Národní třídě.

Přesto když se začaly události dávat do pohybu, tak období bezprostředně po 17. listopadu bylo plným nejistoty a nikdo nedokázal s určitostí říct, že nedojde k zásahu ze strany československého režimu či samotné i intervenci ze strany Sovětského svazu. Dnes již na základě známých materiálů a archivních dokumentů je možné říci, že SSSR neměl v úmyslu zasahovat, což dal najevo Michail Gorbačov, když se v roce 1988 zřekl tzv. Brežněvovy doktríny, a výroky, že každý národ má právo vydat se svou vlastní cestou. Nicméně přesto řada představitelů KSČ stále vzhlížela a očekávala ze strany SSSR pomoc. Když se jí nedostávalo, tak očekávali pokyny od stranických špiček, ovšem ani ty nebyly rozhodné, respektive nevěděly, co s nastalou situací dělat. Představitelé režimu si nemohli dovolit rázně zasáhnout, protože tento zásah by znamenal negativní reakci Západu. Na straně druhé však viděli sílící opoziční aktivity.

Proto docházelo ze strany režimu zejména k zastrašování. Probíhaly cvičení Lidových milicí, které tak demonstrovaly svou připravenost bránit rozpadající se režim. Také agenti STB byli v pohotovosti a účastnili se samotných demonstrací. Objevovali se také provokatéři, kteří se pokoušeli rozbourený dav dovést k násilnostem a zdiskreditovat jej. Na situaci, k níž došlo na Václavském náměstí, vzpomíná Marek Kopelec:

„Policajti se snažili vyprovokovat zásah, už byly připravené milice, že na nás budou střílet. Nicméně pak se to všechno zvrtno a zjistilo se, že už to nejde, že už je to v tak masovém měřítku, že by si „nakáleli“ do vlastního hnízda. A snažili se nás alespoň provokovat, tak tam jezdili policejní auta. A ten dav se neudržel. Já si pamatuji takový poslední vjem, že projíždělo to policejní auto pomalu, najednou se kolem toho zhrotili lidé a rukama do toho valili tak, že z toho byla prostě kulička plechu. Ti policajti byli vůbec rádi, že z toho vyjeli.“ K podobným událostem docházelo také v dalších městech.

Mimo tyto události však osobnosti, které se postavily do čela opozice a Občanského fóra, byly vystavovány psychickému tlaku, se kterým se musel každý sám vypořádat. Napětí postupem času opadalo, zejména když OF

dosáhlo vypuštění článku 4 o vedoucí úloze KSČ ve společnosti a ve státě a z článku 6 byla vypuštěna formulace o vedoucí úloze KSČ v Národní frontě, demise Ladislava Adamce, nebo volba Václava Havla prezidentem jako garanta zajišťujícího klidný přechod k demokracii.

Na první dny po 17. listopadu takto vzpomíná Lubomír Sazovský: *„No, máš určitou fázi, ve které nemůžeš ustoupit. Ne proto, že bys nechtěl. Protože už ti cvaká, protože už není kam. To máš, že jdeš dopředu, nebo si tě fakt vezmou. Což byl předseda komunistické strany podnikového výboru pak Kúhn, dneska velký podnikatel ve stavebnictví. Který mi přímo řekl, já si to s Váma osobně vyřídím. Tak to už ti jako lepší, že? No a potom přijdeš na dílnu, nebo do fabriky a to už někdo něco buď řekl a nikdo se s tebou třeba tři dny nebaví, protože má strach se s tebou vůbec bavit. Po revoluci to už byla jiná. To už všichni, ty jo, já tě znám.“*⁷⁰

Jisté napětí připouští také Radek Burša. *„To bylo i z vedení Tatry: Hoši, jste mladý, prostě jako neblbněte, situace se změní a nebudete vědět kam prostě zmizet.“ „Jako jedno s druhým. Tak tohle to absolutně jsem nebral. Pravdou je, že obavy člověk měl. Jak se to vyvine. Kdysi jsem přišel domů, otevřu dveře, slyším prostě televizor v obýváku, já na chodbě, že? Přede mnou obraz nebyl. Jako a tam bylo, že tanky se valí po Národní třídě. No, to ve mně hrklo. To bylo někdy nějak kolem toho listopadu, prosince. Možná 28., nějak takhle. No jo a už jsem přemýšlel: Ježíš Marjá, já nemám ani v autě benzín. No, kuknu a vidím záběr z 68. Takže to napětí bylo, ale že bych si připouštěl nějaké výhrůžky, to ne.“*⁷¹

Atmosféru strachu měly navodit také Lidové milice, které zejména 24. listopadu během první ozvučené demonstrace byly seskupeny za místním Osvětovým domem ležícím naproti náměstí, tedy necelých sto metrů od shromáždění. Ve stejný den také vyšel v místním tisku Tatrovák článek o úspěšném cvičném poplachu lidových milicí s konstatováním o jejich

---

⁷⁰ Rozhovor s Lubomírem Sazovským, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 6. 2. 2006.

⁷¹ Rozhovor s Radkem Buršou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 28. 8. 2013.

⁶² Rozhovor s Petrem Boháčem, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 12. 8. 2013.

připravenosti. Tento typ zastrašování veřejnosti však nebyl ničím ojedinělým a probíhal po celém Československu.

Představitelé Občanského fóra se také často zejména obávali více než o sebe, o rodinu a děti.

„Protože jsem měl malé děti, dcerku, ta se narodila v září 87, tak jsem dal manželce akorát k rádiu telefonní číslo na VONS, kdybychom se nevrátili v nějakém čase, nebo kdybych se neozval, tak ať zkrátka volá, že se něco děje. A šlo se zpátky na náměstí. Ráno do práce, připravily se papíry, odvedla se práce a zpátky na náměstí. Vždycky ráno v práci, když jsem přišel, tak ležel leták, takové jako povídání s výhrůžkami na stole a podobně⁷²

K růstu napětí ještě několikrát došlo i v období prvních kooptací jak popisuje Ing. Josef Jalůvka: *„Z hlediska osobních vjemů to bylo velice nepříjemné, protože ti lidi, kteří odcházeli pryč, na nás útočili, nadávali nám. Skoro denně chodil tehdejší předseda komunistů Míra Veselý za předsedou panem Kryškem, prvním předsedou po revoluci, a my vás budeme věšet na stromech, domů jsme chodili a měli jsme prokopnuté schránky, auto poškrábané hřebíkem a tak různě. Člověk prostě nevěděl, čeho se dočká, věděli jsme, že tajné složky ještě nějak fungují, trvalo to, než se vůbec na vnějšku udělal pořádek, jestli se vůbec udělal do dneška“.*⁷³

Prokázat, zda v období bezprostředně po 17. listopadu hrozilo lidem zapojených do opozičních aktivit – destrukce československého režimu – reálné nebezpečí, není snadné. Nicméně všeobecně přijímaným faktem, je že strany hroutícího se režimu se represe již očekávat nedaly, stejně tak vnější zásah ze strany SSSR již nebyl reálný a samotný Michail Gorbačov se této varianty dávno vzdal. V okolních státech již byly v plném proudu zahájeny procesy, které měly přivést socialistické státy střední Evropy k demokracii. Opakování událostí ze srpna 1968 také nebylo aktuální, přesto se část obyvatelstva, která měla na paměti události Pražského jara, obávala právě takovéto intervence.

---

⁷² Rozhovor s Ing. Josefem Jalůvkou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 4. 8. 2010.

8 Komparace vývoje v Praze a v Kopřivnici, centrum vs. periferie

Počátkem listopadu 1989 nabíraly události v Československu na rychlosti. Po prvních pokusech navázat dialog se stání mocí a oživení aktivit opozice se již jen čekalo na podnět, který vše uvede do pohybu. Tím se stala studentská demonstrace v pátek 17. listopadu 1989. Její brutální potlačení na Národní třídě pořádkovými silami znamenalo propuknutí otevřeného konfliktu veřejnosti se státní mocí. Jak je možné se dočíst například v pracích Jiřího Suka – Labyrintem revoluce, nebo Jana Bureše – Občanské fórum, k aktivizaci opozice došlo v Praze téměř okamžitě. Již v sobotu 18. 11. 1989 začali opoziční představitelé jednat a v dopoledních hodinách formulovali mluvčí Charty 77 Alexandr Vondra, Dana Němcová a Tomáš Hradílek stanovisko této iniciativy k zásahu proti studentům (Bureš 2007: 43). Pasivní nezůstala ani iniciativa MOST v čele s Michaelem Kocábem a Michalem Horáčkem a další opoziční iniciativy. Všichni tito aktéři si uvědomovali nutnost společného postupu. Proto 19. 11. 1989 vzniká Občanské fórum v čele s Václavem Havlem jako všemi proudy uznávanou autoritou.

Na ustavující schůzi Občanského fóra v Činoherním klubu bylo odsouhlaseno pět základních požadavků OF.

1. Odstoupení osmi konkrétních osob „*odpovědných za mnohaletou devastaci všech oblastí společenského života u nás*“ (projevem radikality prohlášení bylo konkrétní vyjmenování těchto osob: prezident ČSSR Gustáv Husák, generální tajemník ÚV KSČ Miloš Jakeš, vedoucí ideologického oddělení ÚV KSČ Jan Fojtík, předseda Ústřední rady odborů Miroslav Zavadil, člen předsednictva ÚV KSČ Karel Hoffmann, předseda Federálního shromáždění ČSSR Alois Indra, vedoucí tajemník MV KSČ Praha Miroslav Štěpán a federální ministr vnitra František Kíncl).
2. Ustavení parlamentní komise pro vyšetření brutálního zásahu bezpečnostních jednotek proti studentské demonstraci 17. 11. 1989 za účasti zástupců OF.

3. Propuštění všech politických vězňů.
4. Zveřejnění provolání OF ve sdělovacích prostředcích.
5. V posledním bodě prohlášení OF podpořilo uspořádání dvouhodinové generální stávky, vyhlášené na pondělí 27. 11. 1989.

(Bureš 2007: 45)

Stávkující studenti pražských vysokých škol doplnili prohlášení OF o požadavek na zrušení vedoucí úlohy KSČ v ústavě.

V noci na 20. 11. 1989 byl na koleji Hvězda v Praze ustaven Pražský koordinační výbor studentů vysokých škol.

Studenti v listopadových dnech vystupovali radikálněji než představitelé OF. Bylo to zejména proto, že studenti byli mladí lidé nezatížení minulostí, neměli vlastní živé vzpomínky na rok 1968 a také po založení Občanského fóra se právě ono stalo hlavním nositelem politické změny. Jak vyplývá z rozhovorů se studentskými vůdci, tak jejich radikalita postupně eskalovala. Takto na první dny po 17. listopadu vzpomíná Šimon Pánek: *„Vzpomínám si, že na počátku stávky rozhodně nebyla taková nálada jako na konci. Bylo to opravdu o vyšetření zákroku na Národní třídě, také to tak bylo formulované, a já si myslím, že se nám to povedlo, taky jistě pod vlivem Občanského fóra. Myslím si ale, že úzké studentské vedení Mejstřík, Klíma, Bendové, já bylo poměrně hodně radikální a mělo jasno v tom, že chtějí jít dál než jenom prošetřit zásah. Dávkování a eskalace požadavků, jejich přidávání, to, jak požadavky rostly v náročnosti, byl šťastný postup, protože na začátku by se hodně studentů neztotožnilo s některými požadavky, které se podařilo prosadit po třech týdnech stávkování* (Otáhal, Vaněk 1999: 644).

Studenti plnili funkci nátlakové skupiny, jejich okupační stávka vysokých škol vyvíjela souvislý tlak na režim. Je potřeba ovšem podotknout, že také mezi studenty se vyskytovala určitá nejednotnost v názoru, jak dlouho stávkovat, popřípadě kam až dojít se změnami režimu. Dále pak studenti přejali funkci distributora informací, kdy vytrvale objížděli celou zemi, diskutovali s pracujícími dělníky v továrnách, horníky, komunistickým vedením, kdy často

čelili ostrým výpadům z řad představitelů vedení podniků, popřípadě funkcionářů strany.

Vzdálenost od centra dění určovala rychlost, s jakou bylo možné získávat aktuální informace. Bezprostředně po událostech na Národní třídě sehráli roli informátorů studenti, kteří se rozjeli do měst celého Československa, aby pravdivě informovali o událostech.

Nicméně také během následujícího období, kdy vznikala jednotlivá místní Občanská fóra, byli jejich představitelé odkázáni na cesty do Prahy, během nichž pořizovali materiály potřebné pro činnost, ale také si vyměňovali zkušenosti ze situací, se kterými se setkali ve svých regionech. *„My jsme měli hlad po informacích, po čerstvých informacích z Prahy. Takže prostě co? V té první fázi, po tom 22. listopadu, ta státní moc se pořád snažila bránit takové nějaké otevřené distribuci informací, tisku s plnohodnotnými informacemi. Takže víceméně to byla otázka nějaké přímé dodávky, že? A tak my jezdili do Prahy. Já jsem prostě brával svoje, naše rodinné auto. A my jsme od toho, a to vím naprosto přesně, protože den před Silvestrem mi na motoru, protože to byla škodovka 120, tak prasknul klikový hřídel, takže od toho 22. listopadu do 31. prosince to auto nalítalo 5,5 tisíce kilometrů. Naprosto neuvěřitelné. A to jsem nepůjčoval, teda zdůrazňuju prostě to ne, to byl hodnotný výrobní prostředek, který můžu řídit jenom já.“⁷⁴*

Můžeme tedy říci, že opozice v centru dění v Praze mohla daleko rychleji a pružněji reagovat na aktuální situaci na politické scéně. Naopak opozici v ostatních městech narůstající vzdálenost znesnadňovala práci lidí zapojených do procesu demokratizace a odstranění vedoucí úlohy komunistické strany ve vládě a státní správě.

Informační bariéru, kterou tvořila vzdálenost mezi Prahou a periferiemi, se dařilo prolomit zejména díky lidem z řad opozice v jednotlivých městech, vysokoškolským studentům a umělcům navštěvujícím regiony.

Přestože by se dalo čekat, že s narůstající vzdáleností se bude zhoršovat také informovanost o událostech a rychlost uskutečňovaných změn,

---

⁷⁴ Rozhovor s Radkem Buršou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 28. 8. 2013.

patrný je spíše vliv velikosti obce, složení jejího obyvatelstva popřípadě přítomnost škol, zejména těch vysokých.

Pro srovnání zde uvádím Prahu, hlavní město, centrum dění udávající hlavní tempo a zároveň místo, kde dochází ke klíčovým jednáním majícím význam pro celé Československo, a města, která byla víceméně odkázána na iniciativu zdejších občanů. Lukáš Valeš ve svých pracích zpracoval proces tranzice v Plzni, Klatovech, Domažlicích a Tachově. Tato města se nacházejí přibližně 150 km od Prahy. Výjimku tvoří Plzeň nacházející se 90 km od Prahy s počtem obyvatel dosahující hranice 200 000 obyvatel. V Plzni se také nachází rozsáhlá síť školství zejména vysokých škol. Proto vývoj zdejších událostí téměř okamžitě kopíroval dění v Praze. Do Plzně jako jediné z uvedených měst se informace o událostech na Národní třídě dostaly ještě 17. listopadu. Klatovy, Domažlice i Tachov jsou městy menšími. Kopřivnice s počtem obyvatel dosahujícím v roce 1989 21 197 osob, včetně integrovaných obcí pak 24 501, má nejblíže svou velikostí ke Klatovům s téměř totožným počtem obyvatel 23 512⁷⁵ obyvatel. Nabízí se také otázka, proč představitelé opozice v Kopřivnici, kteří spontánně vstoupili do listopadového dění, se automaticky vydávali do vzdálené Prahy. Pokud jsem zmínil Plzeň, ta jako jedno z větších měst zachytila informace zejména díky studentům ještě 17. listopadu. Kopřivnici se nabízelo vzhledem ke své blízkosti čtvrté největší město tehdejšího Československa, kterým byla Ostrava. Jak uvádí Pavel Hamza (Hamza 2009) – Ostrava byla považována za komunistickou baštu, v níž bylo všechno trochu jinak. Důvodů zde bylo několik.

Do roku 1989 byla Ostrava považována za jednu z nejpevnějších bašt komunistického režimu. Sociální skladbu tvořilo zejména dělnictvo pracujících ve Vítkovických železárnách Klementa Gottwalda a Nové huti Klementa Gottwalda. Na hutnický průmysl byl velmi úzce napojen uhelný průmysl a další tisíce horníků, pozadu nezůstal ani chemický, či strojní průmysl. Proto pozice komunistické strany byla ve městě nebývale silná. Ve městě se nacházela

---

⁷⁵ Český statistický úřad dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/databaze-demografickych-udaju-za-obce-cr>

Vysoká škola báňská, jejíž studenti, podobně jako studenti jiných vysokých škol, zasáhli do vývoje listopadových dní. Mimo VŠB v Ostravě také působila pedagogická fakulta. Studenti obou škol se však museli poměrně dlouhou dobu vypořádávat s nejednotností. Nejednotnost byla v Ostravě patrná také u ostatních skupin občanů. Zatímco v ostatních městech Československa se stranické orgány a funkcionáři uchýlili spíše k pasivitě, v Ostravě se stavěli jasně proti požadavkům studentů a opozice.

Rovněž lokální média, zejména noviny vycházející na území Ostravy, čas od času zahrozila zásahem bezpečnostních složek, nebo úmyslně nepravdivě informovala. Stejně tak vznik Občanského fóra v Ostravě nebyl oproti jiným městům tak rychlý a živelný. Přestože jeho vznik již 22. 11. projednávali v bytě Dolores Šavrdové někteří další signatáři Charty 77, k otevřenému prohlášení OF v Ostravě došlo až v pátek 24. 11. na náměstí Lidových milicí, kdy vystoupil první mluvčí OF, který ovšem neuvedl své jméno, což je také možno chápat jako prvek nejistoty z budoucího vývoje. Činnost KC OF také ztěžoval situace, že OF nemělo své stabilní sídlo. Od svého založení 24. 11. se muselo po dvou dnech z kanceláří ČSS na nátlak jejího vedení přestěhovat. Příští azyl Občanskému fóru poskytla Československá strana lidová ve svých prostorách. Šíření informací bylo také ztíženo zamezením přístupu studentů do jednotlivých závodů.

Znám je také případ napadení studenta při vylepování prohlášení studentů VŠB na vchod do polikliniky v Ostravě Hrabůvce. Student byl hozen zaměstnancem VŽS KG na skleněné dveře a na zemi dále kopán.

Jak je patrné lokální revoluce v Ostravě měla celou řadu svých vlastních problémů, s nimiž se museli její aktéři potýkat. Vzhledem ke komplikované skladbě obyvatelstva zde průběh nebyl tak dynamický jako v jiných větších městech, například v Plzni, kde události, také díky blízkosti Prahy, téměř okamžitě kopírovaly dění v centru. Ostrava proto také nebyla typickým centrem, odkud by se dále šířily myšlenky revoluce do ostatních menších obcí regionu. Předávání informací mezi ohnisky revoluce mělo ztížit také přerušení meziměstského vlakového spojení Ostravy s Opavou či Karvinou. Oficiálně šlo o poruchu.

Cesta z Kopřivnice do Prahy je dlouhá 360km, přesto tato vzdálenost neměla zásadní vliv na rychlost probíhajících změn, jak by se dalo očekávat. Vzdálenost mezi Prahou a Kopřivnicí působila jako informační bariéra, ovšem jen v prvních dnech než se aktivizovala opozice.

Pokud se zaměříme na šíření prvních informací na veřejnosti, pak do všech čtyř měst se nejrůznějšími kanály tyto informace dostávají 20. listopadu. V Tachově a Klatovech se první představitelé opozice vydávají pro informace do Prahy či Plzně, v Domažlicích se již formují první opoziční ohniska a v Kopřivnici se v místním M-klubu koná beseda o Janem Burianem o dění v Praze. Zde je patrné, že svou úlohu sehrál víkend, během něhož informace spíše prosakovaly ze zahraničních médií. Ze strohého československého zpravodajství jen pozorný a poměrů znalý jedinec dokázal rozpoznat, že se něco děje. Pozoruhodnou shodou je fakt, že typologicky podobní lidé se vydávají na vlastní pěst do centra dění, aby si zajistili relevantní informace a mohli je poskytnout dál. Dne 20. listopadu vyjíždí z Klatov Michal Kučera do Plzně, z Tachova se vydává dvojice Jan Vácha a Jaroslav Šmíd do Prahy, kde se setkávají s Alexandrem Vondrou. Jaroslav Černý navštěvuje studenty v Mánesu, kde si vyzvedává tiskoviny.

Další mladý člověk Marek Kopelec odjíždí z Kopřivnice v noci z 19. na 20. listopadu taktéž do Prahy, aby se na několik dní naplno zapojil do revolučního dění.

K hlavním akcím dochází proto až v pondělí. Ve městech záleželo také na tom, jaký ohlas získané informace vyvolají a jak se zachovají jejich obyvatelé. Ve všech sledovaných městech šíření informací vyústilo k prvním demonstracím, jejichž průběh byl velmi podobný. Vycházely většinou z nezávislých iniciativ jednotlivců, kteří měli potřebu události sdílet a vyrazili proto ve svých městech na místa, kde očekávali, že naleznou podporu. K prvním demonstracím dochází v Domažlicích již 22. listopadu. V Klatovech, Tachově a Kopřivnici se pak lidé poprvé setkávají na náměstí 23. listopadu.

První mítinky byly spontánními akcemi bez technického zabezpečení. Mimo přečtení několika výzev jejich největší význam spočíval v zahájení kumulačního efektu a propojení často do té doby roztříštěných opozičních snah,

které se v daný okamžik sjednotily a vyústily ke společným krokům v podobě dalších již naplánovaných a technicky lépe zajištěných demonstrací. V období demonstrací se projevila aktivita a zapálenost jednotlivých představitelů opozice, jež vyústila v zakládání jednotlivých místních Občanských fór.

V Kopřivnici se základy Občanského fóra formují již po první demonstraci. Samotné fórum je pak založeno 24. listopadu podobně jako v Tachově, v Domažlicích 25. listopadu a v Klatovech vzniklo Občanské fórum až po generální stávce 27. listopadu 1989.

Až na drobné nuance lze říci, že v uvedených městech byl průběh prvního týdne po zásahu na Národní třídě velmi podobný. Stěžejní události jako získávání prvních relevantní informací, pořádání prvních demonstrací, vznik Občanských fór a příprava generální stávky se odehrávaly v podobných intervalech. Zatímco v některých městech byla opoziční aktivita soustředěna okolo úzké skupiny osob např. Kopřivnice. Někde nezávisle na sobě působila dvě centra, která se sjednotila až v založení Občanského fóra, jak tomu bylo v Domažlicích.

Generální stávka proběhla 27. listopadu ve všech zmiňovaných městech. Lidé zaplnili náměstí, bylo ji tedy možné považovat za úspěšnou. Zúčastnily se jí tisíce osob, tedy počet, který dával jasný mandát opozici pro pokračování v započatých změnách.

9 Postavení médií a distribuce informací během listopadových událostí

Československá média po událostech na Národní třídě prošla složitým vývojem, dalo by se říct, že se v nich odehrála vlastní mediální revoluce. Bezprostředně po zásahu bezpečnostních složek proti studentům zvolila nejprve vyčkávací taktiku a její sdělení kopírovala oficiální prorežimní stanovisko ČTK. Teprve postupem času se některá média odvážila prolomit cenzuru a informovat o dění zejména v Praze. Mimořádné události, o kterých prosakovaly dílčí informace zejména ze zahraničních rozhlasových stanic, které již od roku 1988 nebyly cíleně rušeny, vyvolávaly stále větší „hlad“ po zprávách z československých médií, které by události autenticky potvrdily nebo vyvrátily.

Ústřední výbor Komunistické strany Československa, který přes čtyřicet let⁷⁶ vykonával kontrolu a dohled nad médii, si uvědomoval jejich moc a také rizika, které by přineslo otevření médií opozičním silám. V tomto případě by ztráta kontroly nad médii pro režim mohla znamenat rychlý konec. ÚV KSČ se proto snažil prostřednictvím svých šéfredaktorů v jednotlivých redakcích co nejdéle kontrolovat obsah zejména tisku a i po částečných obměnách ve vedení redakcí se snažil alespoň zmařit distribuci. V Československé televizi se odehrával podobný souboj, za jehož konec můžeme chápat vystoupení Václava Havla v diskusním pořadu 23. listopadu.

Před rokem 1989 mohly vlastní tisk vydávat pouze politické strany, státní orgány, vědecké a kulturní instituce. Vedle monopolního vysílání Československého rozhlasu a Československé televize patřily k nejdůležitějším sdělovacím prostředkům celostátní deníky, z nichž některé vydávaly politické strany (Rudé právo – KSČ, Svobodné slovo – Československá strana socialistická, Lidová demokracie – Československá strana lidová), jiné státní instituce (Zemědělské noviny – Ministerstvo zemědělství, Obrana lidu – Ministerstvo obrany), nebo společenské organizace (Mladá fronta – Socialistický svaz mládeže, Práce – Ústřední rada odborů). Vydavatelem krajských deníků,

---

⁷⁶ S výjimkou období tzv. Pražského jara, kdy cenzura v podstatě neexistovala.

kteře patřily mezi ústředně registrovaná periodika, byly krajské výbory KSČ. Vydavatelem okresních novin a časopisů, registrovaných krajskými národními výbory, byly buď okresní výbory KSČ, nebo okresní národní výbory, často ve vzájemné spolupráci (Šmíd 2013: 7).

Na základě výše uvedených vazeb jednotlivých médií je možné sledovat také rozdílnost v přístupu ke změnám, které se odehrávaly ve společnosti, a ochotu či neochotu se oprostít od komunistické ideologie. Důvěru, jakou měla hlavní média zejména v období od 17. - 23. listopadu, vystihuje poměrně realistický slogan: „Československá televize lže, jak když Rudé právo tiskne“.

Právě média úzce napojená a spadající pod přímou kontrolu strany se nejdéle držela oficiálního vyjádření ČTK, které poprvé zaznělo ve večerních zprávách a stroze informovalo o „zneužití následného průvodu“ a o tom, že „pořádkové jednotky byly nuceny přijmout opatření k zajištění klidu a pořádku“. S tímto sdělením pracovaly v podstatě všechny pražské sobotní deníky. V neděli žádný tisk v Československu nevycházel, otevřel se tedy prostor pro rozhlas a televizi. Jak Československý rozhlas, tak Československá televize projevíly samostatnou aktivitu víceméně jen při pátrání po údajně mrtvém studentovi Matematicko-fyzikální fakulty UK Martinu Šmídovi, jehož smrt oznámily západní tiskové agentury AFP, AP a Reuters v sobotu 18. listopadu odpoledne a v podvečer. V průběhu neděle se tuto fámu oběma médiím podařilo vyvrátit, když oba studenti MFF UK uvedeného jména byli představeni veřejnosti živí a zdraví. Kromě neutrálně podaných vlastních informací o situaci na školách se zpravodajství rozhlasu a televize v té době víceméně omezilo na citaci oficiálních stanovisek – zprávy ČTK, prohlášení ministryně školství, stanoviska oficiálních institucí a organizací, z nichž například Městský výbor SSM se vyjádřil kriticky k zásahu pořádkových sil na Národní třídě a připojil se k požadavku studentů o jeho vyšetření 22. Večer v ČST promluvil předseda české vlády František Pitra (Šmíd 2013: 10). Od pondělí se začíná tisk profilovat, zejména podle obsazení v jednotlivých redakcích, kde již často probíhal bouřlivé debaty o v podstatě schizofrenní situaci, v jaké se redakce ocitly, kdy se reportéři účastnili dění, ale informovali o něm zcela jinak nebo neutrálně vzhledem k státní ideologii.

Na regionální úrovni byl tisk také kontrolován příslušným aparátem KSČ, navíc se zde projevovala informační bariéra způsobená jednak vzdáleností od Prahy, kdy deníky často zprávy jen přejímaly od ČTK. Dalším problémem pak byl termín uzávěrky a s tím související aktuálnost zpráv.

Jedním z nejčtenějších deníků byl na Kopřivnicku deník Nová svoboda, který vydával KV KSČ Severomoravského kraje. Ten ve svém vydání ze 17. listopadu na titulní straně informoval o oslavách Dne studentů, který se uskuteční na ostravské pedagogické fakultě, uvnitř se pak připomínal události, ke kterým došlo 17. listopadu 1939.

Vydání z 20. listopadu již obsahovalo na titulní straně otisknutý proslov Františka Pitry, předsedy vlády České socialistické republiky, který pronesl v Československé televizi předchozího dne. Na straně dvě se nacházel článek *K šíření nepravdivých zpráv*, převzatý z ČTK. Článek informoval o šíření nepravdivých informací o úmrtí dokonce čtyř studentů na páteční demonstraci. ČTK v něm obvinila zahraniční agenturu AFP za úmyslné šíření dezinformace. Na dalších řádcích bylo čtenářům vysvětleno, jak byla poklidná demonstrace zneužita a režírována ze zahraničí s cílem vyprovokovat zákrok Veřejné bezpečnosti... na výzvy k rozchodu, které byly opakovány téměř hodinu, odpovídala provoláváním hesel, vyzývajících mj. k odstranění vlády a k fyzické likvidaci komunistů. A dnes jim jde o to rozšířit „zaručené zprávy“ o obětech a vyvolat neklid⁷⁷.

V podobném stylu hájící postavení informovala Nová svoboda obyvatele Severomoravského kraje včetně Kopřivnice. Mimo již zmiňované oficiální zprávy ČTK byla jednotlivá vydání doplněna názory pracujících z Ostravska jako například v čísle z 21. listopadu. Článek nesl název Kritické ohlasy na události v hlavním městě. V něm se zaměstnanec koksovny Nové huti Klementa Gottwalda pozastavuje nad událostmi minulých dnů. „Pracující jsou ohromeni, jak dovede nějaký chartista vymyslet lživou informaci o zabití studenta a jak ji pak rychle převezmou světové agentury a od nich nepřátelský

---

⁷⁷ NOVÁ SVOBODA: *Deník severomoravského výboru KV KSČ*. Ostrava: Nová svoboda, 1989, 45(273).

tisk. Občas vytýkáme našim novinářům, že se jim něco nepovede, ale takovou nehoráznost by určitě neudělali⁷⁸.

Dne 22. listopadu Nová svoboda informovala, že došlo k setkání na mimořádné schůzi za účasti představitelů ústředního výboru Národní fronty ČSR, České odborové rady, českého výboru SSM a primátora hl. města Prahy. Na tomto jednání vláda uložila ministru vnitra a životního prostředí ČSR, aby složky Veřejné bezpečnosti při respektování ústavních práv a svobod, při udržování veřejného klidu a pořádku důsledně postupovaly v souladu se zákony a zasahovaly jen v případě, kdyby došlo k ohrožení života a zdraví občanů, jejich majetku či organizací.

Vláda v tomto čísle také vyzvala občany a mládež, aby upustili od demonstrací a stávek.

Vydání Nové svobody z 23. 11. 1989 stále hojně vydávalo stanoviska hroutícího se režimu. Předsednictvo SM KV KSČ nabádalo k zachování klidu a rozvahy, další výzvy směřovaly zejména k zachování pořádku.

Deník Nová svoboda si držel svou linii také po generální stávce, kdy se pokusil informovat o dění v centru generální stávky v Ostravě na náměstí Lidových milicí. Na první stránce se objevovaly postoje obyvatel Ostravy pod nadpisem Ne všichni máme stejný názor, které spíše podporovaly postoje Karla Urbánka (v období „Sametové revoluce“ 1989 byl zvolen posledním generálním tajemníkem Ústředního výboru Komunistické strany Československa) a nedůvěřivě se vyjadřovaly k Václavu Havlovi.

Své linie se deník Nová svoboda držel i nadále. Ve vydání z 11. prosince 1989 sice na první straně, ale ve velmi strohém článku s nadpisem Abdikace G. Husáka, na několika velmi krátkých řádcích informoval o odstoupení Gustava Husáka z funkce prezidenta republiky. Nová svoboda patřila v kopřivnickém regionu mezi dosti čtené deníky, zejména v řadách sympatizantů KSČ.

V Kopřivnici byl vydáván podnikový týdeník Tatrovák, jeho redakce spadala nejen pod kontrolu aparátu KSČ, ale také pod kontrolu vedení podniku

---

⁷⁸ NOVÁ SVOBODA: *Deník severomoravského výboru KV KSČ*. Ostrava: Nová svoboda, 1989, 45(274).

Tatra, které jeho vydávání dotovalo, takže cena Tatrováku byla 50 haléřů. Vzhledem k dominantnímu postavení podniku Tatra v okrese Nový Jičín patřil Tatrovák mezi nejvýznamnější regionální tisk, přestože okresní město vydávalo také svůj týdeník Rozkvět. Ten se ale vzhledem jistě rivalitě mezi městy v Kopřivnici neujal. První vydání Tatrováku po 17. listopadu vyšlo v pátek 24. listopadu. Na titulní straně na dění v Praze reagovaly hned tři články. První K událostem těchto dnů informoval o zasedání předních hospodářských pracovníků, stranických, odborových a svazáckých funkcionářů na aktivu, jehož cílem bylo projednat současnou celkovou politickou situaci vzhledem k aktuálním hospodářským úkolům kombinátu. Jak vyplývá z obsahu článku, nejprve hovořil předseda stranického výboru kombinátu Ladislav Khun o situaci v Praze, poté ekonomický ředitel podniku Ing. Pavel Tylich. Oba ve svých vystoupeních varovali před narušením výroby, apelovali na plynulost. V druhé části článku dokončeném na druhé straně ekonomický ředitel připomíná, že v případě udržení plynulosti výroby a plnění výrobních úkolů budou v polovině příštího měsíce pracujícím vypláceny podíly na hospodářských výsledcích. Vyplácení hospodářských podílů byl jeden z častých propagandistických kroků komunistického režimu, používaným zejména pokud docházelo k napětí ve společnosti, a který byl jedním z posledních pozůstatků již v podstatě neplatné dohody mezi státem a občany.⁷⁹ Předsednictvo ÚV KSČ již v lednu 1989 pověřilo nižší stranické složky, aby zvýšeným aktivitám opozice čelily pokud možno politickými prostředky a aby se pokoušely ukazovat veřejnosti pozitivní příklady „socialistické demokracie“. To se mělo dít zvyšováním podílu pracujících na správě a řízení podniků, ofenzivnější argumentací sdělovacích prostředků proti opozičním aktivitám apod. (Bureš a kol. 2012: 31).

Druhý článek informoval o uskutečněném cvičení Lidových milicí z neděle na pondělí 20. listopadu, podle kterého jsou milice v bojové pohotovosti. Třetí článek se týkal Prohlášení účastníků politickohospodářského

---

⁷⁹ Často se hovoří přímo o nepsané společenské smlouvě mezi občany a režimem, kdy občané zřeknutím se některých svých práv a svobod umožní nerušenou vládu jedné strany výměnou za zajištění relativně vysoké životní úrovně a sociálních jistot. Některé tranzitologické práce se s despektem vyjadřují o tomto období jako o tzv. salámovém komunismu.

aktivu kombinátu Tatra Kopřivnice k současnému vnitropolitickému vývoji v ČSSR. Všechny jmenované články jednoznačně odsuzovaly události listopadových dní jako provokace, mající za cíl rozvrátit národní hospodářství, a vysvětlovaly je jako zneužití mládeže signatáři Charty 77 a některých intelektuálů k prosazení vlastních zájmů nikoli zájmů celé společnosti.

Vydání Tatrováku z 24. listopadu tak mohlo působit hodně zastarale při porovnání se zprávami z televize, kde již ve čtvrtek 23. listopadu vystoupil Václav Havel, 24. listopadu složil svou funkci generální tajemník ÚV KSČ Milouš Jakeš a v sobotu 25. listopadu se poprvé v přímém přenosu přenášel mítink na Letné.

Tatrovák z 1. prosince na své titulní straně v článku K událostem těchto dnů stručně popisuje uplynulý vývoj den po dni od čtvrtka 23. listopadu do úterý 28. listopadu. Jedná se o strohý popis bez jakéhokoliv hodnocení. Druhý článek Slovo ke stávce je pak silně prorežimní a snaží se de facto úspěšnou generální stávku bagatelizovat.

„Mnozí z tatrováků, kteří se zúčastnili manifestační stávky, a byla mezi nimi i celá řada komunistů, šli ze svých pracovišť na nádvoří nejen proto, že je agitátoři přesvědčili, ale šli především proto, že chtějí nahromaděné problémy ve straně, společnosti a podniku řešit...“

Na dalších stránkách se pak nacházely články věnující se pondělní stávce. Otištěny byly i prohlášení některých středisek podniku, například lisovny, kde pracovníci vyjádřili podporu uskutečňovaným změnám, vždy však zazněl důraz na dodržování pracovní kázně a morálky. Otištěny byly rozhovory s dělníky, kteří kritizovali režim, zdůrazňovali, že si přejí zlepšení pracovních a platových podmínek, ale také přímo nepodporují úplné odstranění moci KSČ.

Článek Podpora manifestační stávky stručně popisoval průběh manifestace ve městě, která probíhala paralelně s manifestací v podniku Tatra. Na závěr si však autorka neodpustila poznámku, že když „přezkoušela“ přítomné studenty z místní průmyslové školy z obsahu vystoupení, proč je kritizován Tatrovák a jaké jsou požadavky OF, nedostalo se jí odpovědi. Nicméně v dalším čísle Tatrováku se proti článku ohradili, jednalo se tedy o první náznaky liberalizace a otevírání tisku veřejnosti.

Je patrné, že ani Tatrovák z prvního prosince ještě plnohodnotně neprolomil informační bariéru a na aktuální problémy Československa nazíral očima vedení podniku. Možná i cíleně se snažil odvádět pozornost k pracovním tématům, jako byla efektivita práce, zavádění nového typu TATRA 815-2 do výroby, či navyšování odměn a třináctých platů.

Tatrovák z 8. prosince se snažil informovat vyváženěji, na první straně se nacházely zprávy o počátku dialogu místního Občanského fóra s představiteli města z 1. prosince. Otištěn zde byl také předběžný program OF. Další článek se věnoval mimořádnému zasedání PV KSČ podniku, v pravém dolním rohu se pak objevil krátký odstavec o odzbrojení Lidových milicí a převezení jejich arzenálu do skladů Československé lidové armády. V dalších člancích nechyběly informace o vyplácení podílů a průběhu plenárního zasedání Národního výboru v Kopřivnici.

V Tatrováku 15. prosince již získává místní Občanské fórum prostor pro své příspěvky. Jako jeden z prvních je zde otištěn příspěvek: Kdo je Václav Havel, který již úzce souvisel s Havlovou kandidaturou na prezidenta republiky a potřebou představit ho široké veřejnosti. Hned vedle tohoto článku byla otištěna zpráva o ukončení činnosti podnikové organizace KSČ k 31. prosinci 1989.

Tatrovák číslo 48 z 15. prosince je tak možné brát jako přelom, kdy opozice představovaná Občanským fórem získává přístup k místním médiím. Na stránkách Tatrováku tak začínají být občané pravidelně informováni o dění uvnitř Občanského fóra, zároveň se jeho stránky věnují vysvětlování nejnovějších témat souvisejících s přechodem k demokratické společnosti.

10 Přechodová fáze - Administrativně správní změny od 17. listopadu do listopadových komunálních voleb

10.1 Plenární zasedání Městského národního výboru v Kopřivnici

Plenární zasedání před 17. listopadem 1989 byla zasedáním tzv. lidosprávy volené ve volbách, v nichž de facto nešlo o zvolení, ale v podstatě o potvrzení kandidáta vybraného orgánem Národní fronty (viz Valeš 2003, 2005). Poslední volby do pléna Národního výboru v Kopřivnici se uskutečnily v červnu 1986. Volby proběhly podle zákona ČNR č. 54/71 Sb. o volbách do národních výborů v ČSSR. Poslanců pléna bylo v Kopřivnici voleno 130 ve 130 volebních obvodech. Složení pléna národního výboru pak bylo vybráno dle předem daného klíče. Členové KSČ 68, dělníci 66, bezpartijní 57, mládež do 35 let 42, příslušníci inteligence 31, ostatní pracující 31, členové ČSL 4, členové JZD 2, člen ČSS 1. Podle počtu jednotlivých mandátů je patrné, že ČSL a ČSS jako strany podílející se na vládě v rámci Národní fronty měly jen marginální postavení. Volební účast dosáhla 99,6% a pro navržené kandidáty odevzdalo hlas 99,64 % voličů. Na průběh voleb takto vzpomíná Lubomír Sazovský: *„Jako když jdeš na volby a stojí ti za prdelí někdo. A řekne, jak to žes tady vyškrtl někoho? To vyškrtnout někoho neexistovalo. Tam to vem a hod' to do té krabice. To už bylo předem dané všechno. Kandidáti byli daní podnikovým výborem, okresním výborem strany. Tam máte jenom přijít, dojít a ne že tam budete něco škrtat. Co to je? Mě třeba obvinili, že jsem ukradl propisku za zástěnou. Ale ta zástěna byla tak, že všichni viděli z té komise, jestli tam něco píšeš nebo ne. Takže to bylo takové...“*⁸⁰

Nicméně plenární zasedání a činnost poslance byla jedinou možností, jak se setkat alespoň s některými principy fungování státní moci a zkušenosti, které někteří z poslanců získali, pak dokázali využít právě v listopadových dnech. Jedním z poslanců pléna byl také Radek Burša. *„A tenkrát skutečně, ať*

---

⁸⁰ Rozhovor s Lubomírem Sazovským, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 6. 2. 2006.

*si říká, kdo chce, co chce, ty páky opravdu byly. Poslanec, který vystoupil v takzvané interpelaci, tak tomu byla dávána skutečně velká vážnost. Vyřízení interpelace, to znamená v překladu připomínek, námětů, návrhů, případně i stížností, to se sledovalo a tak dále.*⁸¹

Po 17. listopadu 1989 se plenárních zasedání, která byla veřejná, začalo účastnit podstatně více občanů, což také poukazovalo na jejich zájem o probíhající změny. Je potřeba zdůraznit, že i po generální stávce 27. listopadu, která je chápána jako masové vyslovení podpory představitelům opozice, byly stále hlavním držitelem moci představitelé národních výborů na jednotlivých úrovních a stranického aparátu. Přestože v plénu Měst.NV. v Kopřivnici již před listopadem 1989 působila řada pozdějších představitelů opozice, jasnou převahu v něm měli komunisté, kteří se zejména v období před kooptacemi snažili demokratizační proces zablokovat.

„Přijeli jsme rovnou z Prahy, plenární zasedání už začalo, já jsem se přihlásil lístečkem do diskuze. Myslím, že jsme tam byli s Petrem Boháčem na tom pódiu tenkrát, anebo s Liborem Gajdůškem? To teď nevím, opravdu to nevím. Předsedající pan Kunčík nás uvedl: „A nyní přijeli zástupci Občanského fóra a podají informace, co je v Praze.“ Nějak takhle. My jsme tam vylezli na to pódium před poslance, z nichž část tvořila to ortodoxní komunistické jádro. Pochopitelně my jsme tam jeli pomalu v noci, špinaví, zpocení, vlasy prostě mastné, neupravené. A ještě myslím hodinu před Kopřivnicí jsem musel někde zastavit, protože už jsem únavou nemohl řídit. No a teď jsme přišli na to pódium a teď tam ti poslanci takhle spontánně z toho davu: „My nic nechceme slyšet.“ „A co vy tady máte co mluvit vůbec!“ „Vy tady nemáte co mluvit.“ Nikdo nic neříkal, jako kdyby neakceptovali, jako kdyby nás ta agresivita nějakým způsobem prostě ztlumila, nebo na chvíli jako eliminovala. Já jsem vzal pomalu ten mikrofon a povídám: „Prosím vás, uvědomte si, že já jsem pořád ještě poslanec Městského národního výboru v Kopřivnici a jako takový mám plné právo tady promluvit kdykoliv a cokoliv.“⁸² Citovaná vzpomínka dokazuje, že před účastníky byla ještě složitá a komplikovaná jednání.

---

⁸¹ Rozhovor s Radkem Buršou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 28. 8. 2013.

⁸² Rozhovor s Radkem Buršou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 28. 8. 2013.

10.2 Kooptace v Kopřivnici

Metoda kooptací byla v OF prosazena jako relativně nejjednodušší a nejrychlejší způsob, jak dosáhnout alespoň nějakého zastoupení nových demokratických hnutí v parlamentech a zároveň jak učinit reálně platnou změnu Ústavy z 29. listopadu 1989, která odstranila vedoucí roli komunistické strany, jež však v podobě absolutní většiny poslanců FS nadále prakticky trvala. Platný volební zákon vyžadoval, aby se pro odvolání poslance FS vyslovili voliči v jeho (jednomandátovém) volebním obvodu a následně, aby byly v takovém obvodu vypsány doplňovací volby. OF požadovalo, aby KSČ odvolala alespoň třetinu svých poslanců ve FS, národních radách i v národních výborech všech stupňů. Realizaci všech zákonem požadovaných procesů však většina politiků OF považovala za nereálnou a v rozjitřené „revoluční“ situaci za nevhodnou (Bureš a kol. 2012: 79).

Přistoupení ke kooptacím jednotlivých členů městského národního výboru v Kopřivnici se ukázalo jako nezbytné, pokud se má připravit bezproblémový přechod k pluralitnímu demokratickému systému a k prvním demokratickým komunálním volbám.

Na parlamentní úrovni byl podstatou návrhu OF princip, že zkompromitovaní poslanci, kteří „žádali vstup vojsk, zpronevěřili se svému poslaneckému slibu sloužit lidu, nebo jsou případně podezřelí z korupce“, mají buď sami rezignovat, anebo být odvoláni svou politickou stranou (v případě bezpartijních) orgány NF.⁸³ Na takto uvolněná místa měli být bez konání doplňovacích voleb dosazeni noví poslanci, doporučení orgány NF společně s OF a VPN. Prof. Zdeněk Jičínský, jenž byl hlavním autorem takto přijatého postupu, otevřeně přiznával v dokumentech OF, že zvolený postup je inspirován obdobnou metodou z roku 1969, kdy se normalizační moc potřebovala zbavit neposlušných poslanců. Vzorem pro přípravu legislativy umožňující v letech 1989 a 1990 provést kooptace byl ústavní zákon č. 117/1969 Sb. (Bureš a kol. 2012: 80).

---

⁸³ „Požadavky OF a VPN při jednání o novou federální vládu na začátku prosince 1989“ (srv. Jičínský 1993: 168).

Na komunální úrovni v Kopřivnici by bylo odvážné hovořit o kompromitaci, tak jak byla považována na parlamentní úrovni, ale i tak bylo potřeba vyvážit rozložení politických sil tak, aby odpovídalo aktuální situaci v zemi. Kooptace tedy spočívaly na komunální úrovni ve výměně poslanců Měst.NV, kteří byli nejvíce „zkompromitováni“, neodlučně spojeni s KSČ, nebo zastávali ve straně významné funkce. Nahrazovali je lidé, které vynesla do popředí „revoluce“, nebo ti, kteří byli již známí svými postoji z veřejného života a často ani vstup do politiky neplánovali.

*„Většinou to probíhalo tak, že se lidi vzájemně znali. A říkalo se, ten má čistej kredit. Tím způsobem kooptace probíhala. Situace ani nic jiného neumožňovala. Neexistovaly žádné politické struktury kromě lidovců a socialistů. Ale těch bylo v Kopřivnici možná pět. Strany, který vedle komunistické strany existovaly, tak neměly potenciál. Největší energii a největší schopnost mělo Občanské fórum, které v danou chvíli shromáždilo relativně hodně lidí, kteří byli ochotni jít do rizika a sunout věci dopředu“.*⁸⁴

Podobný přístup při rozšiřování řad Občanského fóra a kooptacích popisuje také Petr Boháč.

*„Kopřivnice je strašně malé město. Tím, že 80 % pracovních schopných lidí dělalo v Tatře, tak se tady každý znal tenkrát s každým. Takže ta reference vždycky odněkud přišla. Ten je takový, ten zase takový, bylo třeba to trochu odselektovat, jestli je ta informace pravdivá nebo ne. Ale zhruba za těch 14 dnů, 3 týdny se ten člověk sám projevil, jestli je přínosem, jestli je aktivní, jestli dokáže nějakým způsobem pracovat na plno nebo ne. Nebyl čas složitě uvažovat. Takže to se dělalo vždycky nějak bokem a ti lidé byli zváni na schůzky.“*⁸⁵

Bylo ovšem nutné počkat na změnu ústavy a zákon, který kooptace umožní, aby se výměny nekonaly zcela divoce a bez pravidel. Snahou bylo zabránit, aby se činnost OF ani v nejmenším nepodobala činnosti Akčních výborů v roce 1948, nebo metodě použité v roce 1969, kdy byli poslaneckých mandátů zbavováni proreformní komunisté.

---

⁸⁴ Rozhovor s Oldřichem Rysem, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 27. 8. 2012.

⁸⁵ Rozhovor s Petrem Boháčem, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 12. 8. 2013.

Prvním zákonem, který znamenal začátek přechodu k demokracii v oblasti místní správy, byl ústavní zákon č. 14/1990 Sb. o odvolávání poslanců zastupitelských sborů a volbě nových poslanců národních výborů. Podle jeho prvního článku mj. poslanci národních výborů všech stupňů, „kteří v zájmu vyrovnaní rozložení politických sil nebo vzhledem k svému dosavadnímu působení neskýtají záruky rozvoje politické demokracie, mohou být ze své funkce odvoláni politickou stranou, jejímiž jsou členy“.

Poslance bez politické příslušnosti mohl odvolat příslušný orgán Národní fronty po dohodě s Občanským fórem. Národní výbory mohly doplnit počet svých členů kooptacemi nových členů. Toto výjimečné a nestandardní opatření bylo časově omezeno – mohlo být uplatňováno pouze do 31. března 1990. (Ústavní zákon č. 14/1990 Sb.) Prostřednictvím tohoto systému byli z národních výborů odvoláni nejvíce zkompromitováni poslanci a kooptováni představitelé nekomunistické opozice (Balík 2009: 58).

Termín stanovený ústavním zákonem do 31. března 1990 měl zcela jistě za cíl na jedné straně dynamizaci procesu prováděných změn, to je patrné, když si uvědomíme, že byl přijat Federálním shromážděním Československé socialistické republiky 23. 1. 1990 a téhož dne nabýval účinnosti, ale na druhé straně zároveň zabraňoval jeho pozdějšímu zneužití například v předvolebním období.

Kooptace probíhaly v ČSR ve dvou vlnách. První vlna měla za cíl v co nejkratší době odstranit z významných státních postů právě ty nejvíce zkompromitované poslance. Tato první vlna byla založena zatím jen na ústavním zákonu č. 183/1989 Sb., který předpokládal pouze jedinou situaci, za níž může být kooptace provedena, totiž že stávající poslanec sám rezignuje na svůj mandát. Od začátku ledna 1990 pracovala skupina právníků v OF na legislativní podobě druhé vlny kooptací, která se měla nově týkat také poslanců národních výborů všech stupňů a jednak měla být založena na možnosti, že politická strana sama dostane právo poslance odvolat de facto i proti jeho vůli (Bureš a kol. 2012: 82). Druhá vlna se totiž týkala velkého počtu poslanců na všech úrovních a velká část z nich dobrovolně rezignovat nehodlala a doufala, že ve svých funkcích „přežijí“ až do voleb.

V Kopřivnici byla situace odlišná, neboť poslanci Měst.NV. ani nečekali na legislativní změnu a již před přijetím zmíněného ústavního zákona na mimořádném plenárním zasedání 16. 1. 1990 rezignovala celá rada Měst.NV. ve složení: předseda Měst.NV. Václav Kunčík, místopředsedové Měst.NV.: Milan Kapica, Ladislav Coufal, tajemník Měst.NV. Miloslav Burda a další členové rady: Danuše Lyčková, Otakar Heuer, Ing. Josef Pavelka, Jaromír Gumulec, Robert Kostelník, Anna Halmová, Ing. Milouš Šlupina, Milan Šmíd, Ing. Bohdan Bartoš, Eva Kvitová a Ing. Pavel Raška. Na personální změny na Měst.NV. takto vzpomíná tehdejší předseda Měst.NV. Václav Kunčík: *My jako zvolení poslanci jsme uvažovali a přemýšleli, jak dál, protože to oživení těch mas, prostě těch lidí vedlo i k tomu, že se začalo na různých místech, nejenom teda ve městě přeměňovat složení různých orgánů. Což se projevilo taky tady, kde Občanské fórum přišlo na naše zasedání a žádalo vyměnit poslance, aby bylo to složení jiné. Takže k tomu postupně docházelo a nakonec i jako městská rada jsme zvážili, že by bylo moudré, abychom odstoupili z funkcí a dali prostor novým, mladým lidem, kteří, prostě i do toho města vnesou něco nového. Protože jsme si říkali, přece jenom jsme poznamenáni dobou, ať už po té stránce, že jsme se starali o zabezpečení města, ale vůbec politickou dobou, která tehdy byla. Takže naše městská rada na plenárním zasedání podala demisi, byla zvolena nová rada.*⁸⁶

Plenární zasedání pověřilo radu Měst.NV. dále plnit svou funkci ve stávajícím složení do doby zvolení nového orgánu. Plenární zasedání schválilo volební komisi pro přípravu návrhu nové rady Měst.NV. ve složení: předseda Zdeněk Šulák, členové Jan Socha, Eva Strnadlová, Petr Mencl, Ladislav Kostelník, všichni zmínění poslanci byli z řad stávajícího Měst.NV.⁸⁷ Termín, do kterého měli členové představit své návrhy členů nové rady Měst.NV., byl stanoven na 29. ledna 1990.⁸⁸ Plenární zasedání a také další politická jednání probíhala formou „kulatých stolů“ podobně jako na celostátní

---

⁸⁶ Rozhovor s Václavem Kunčíkem, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 2. 7. 2012.

⁸⁷ SOKA Nový Jičín, Kronika města Kopřivnice 1990.

⁸⁸ Za připomenutí zde stojí již výše uvedená skutečnost, že všechny tyto změny se odehrávaly, přestože stále ještě neexistovala platná legislativa, myšleno tím Ústavní zákon č. 14/1990 Sb.

úrovni. „Kulaté stoly“ byly formou setkání zástupců všech politických sil ve městě.⁸⁹

10.3 Kulaté stoly

Pojem „kulatý stůl“ se vžil do paměti zejména po reformních snahách v Polsku a Maďarsku. Před 17. listopadem k němu komunistický režim opozice naléhavě vybízela, ten však o zasednutí k jednání, které by tento formát jen připomínal, naprosto odmítal. Paradoxní obrat však přichází po 3. prosinci a zavrnutí Adamcovy vlády „15:5“, kdy KSČ pod tlakem ustoupila v obavě, aby se nedostala do úplné izolace. Jak uvádí Jiří Suk, KSČ potřebovala „kulatý stůl“, aby se udržela v politické soutěži jako její plnoprávná složka. Navíc nový federální premiér Marián Čalfa založil svou politiku na kompromisu mezi zájmy nových prodemokratických politických hnutí – českého OF a slovenské Veřejnosti proti násilí VPN – a zástupci politických stran odcházející moci starého režimu KSČ, Československé strany lidové (ČSL), a Československé strany socialistické (ČSS). Všechny hlavní transformační kroky, jež měly být v politické a ekonomické oblasti učiněny v období politického provizoria do prvních svobodných voleb (jejichž termín byl stanoven na začátek června 1990), měly být realizovány na základě všeobecného konsenzu, dojednaného tzv. „rozhodujícími politickými silami“ u kulatých stolů.

Občanské fórum však v této fázi zasednout s KSČ a dalšími složkami Národní fronty⁹⁰ ke „kulatému stolu“ již odmítalo. Ochotno bylo jednat bilaterálně s vedením KSČ. Předpokládalo se dále, že Československá strana lidová a Československá strana socialistická, jejichž ústřední tajemníci se zpravidla účastnili jednání rozhodujícího grémia KC OF, budou po přechodnou dobu, nejdéle však do parlamentních voleb, součástí demokratického hnutí

---

⁸⁹ Vedení KSČ, politické strany působící v Kopřivnici a samozřejmě nejživelněji se rozrůstající občanské hnutí Občanské fórum.

⁹⁰ Revoluční odborové hnutí, Klub za socialistickou přestavbu Obroda, Československý svaz žen, atd.

reprezentovaného Občanským fórem. Na schůzce 8. prosince v sídle Koordinačního centra však původní představa o OF jako dominantním politickém subjektu, který po určitou dobu do sebe zahrne všechny demokraticky orientované síly, vzala za své. Občanské fórum svou benevolencí, možná neochotou autoritativně vnutit jasné postavení stranám ČSL, ČSS a Socialistickému svazu mládeže v novém systému, tedy buď na straně pozic KSČ, nebo v rámci bloku představovaného OF. Umožnila ČSL a ČSS vystupovat jako samostatným politickým hráčům (Bureš a kol. 2012:42).

Představitelé Ulčák (Socialistický svaz mládeže), Škoda (Československá strana socialistická) a Sacher (Československá strana lidová) se shodli na nezávislosti svých organizací. Zřetelně dali najevo, že jejich strany (organizace) budou vystupovat jako emancipovaná složka nového politického systému; tím se de facto přihlásili ke „kulatému stolu“, který Občanské fórum vylučovalo (Suk 2003: 159).

„Kulatý stůl“ se stal na centrální úrovni až do počátku února 1990 dominantním mechanismem politického rozhodování. Tyto kulaté stoly se pak skutečně konaly pravidelně a byly u nich projednávány všechna zásadní rozhodnutí, například podoba nového zákona o politických stranách, či volebních zákonů a nového volebního systému. Na komunální úrovni v Kopřivnici byl „kulatý stůl“ spíše logickým, pragmatickým vyústěním postupného předání správy města představitelům Občanského fóra.

Na mimořádném plenárním zasedání 8. února 1990 v Osvětovém domě byl v souladu s Ústavním zákonem Federálního shromáždění schváleným dne 23. ledna 1990 definitivně odvolán předseda a další členové předlistopadové rady Měst.NV. Novým předsedou na návrh volební komise byl zvolen Vladislav Kryške, místopředsedy se stali Ing. Josef Jalůvka a Ing. Jaroslav Šula. V dalším kroku byli zvoleni další členové rady: Ing. Jindřich Arabasz, PhDr. Milan Burget, Ing. Bohdan Bartoš, Jaroslava Buzková, Milan Kapica, Robert Kostelník, Eva Kvitová, Jana Steinerová, Ing. Jiří Tichavský, Ing. Alois Raška a Jan Socha. Plenární zasedání uložilo také radě Měst.NV, aby ve spolupráci se zástupci politických stran, organizací NF a Občanským fórem připravila na základě nově vzniklé politické situace návrh na rekonstrukci poslaneckého sboru, který by

odpovídal rozložení politických sil ve městě. Následující plenární zasedání Měst.NV se uskutečnilo 22. února 1990. V souladu s Ústavním zákonem Federálního shromáždění ze dne 23. ledna 1990 vzalo na vědomí informaci o odvolání stávajících poslanců Měst.NV a informaci o rezignaci poslanců ke dni 22. února 1990. Do nových funkcí bylo zvoleno 33 poslanců z řad Občanského fóra a politických stran⁹¹. Novým tajemníkem Měst.NV. se stal Radek Burša. Během měsíce března pak byly prováděny další kooptace poslanců Měst.NV. a personální změny ve složení komisí majících vliv na chod a kontrolu města.

V Kopřivnici kooptace proběhly ve třech vlnách a to 8. února 1990, kdy byla restaurována rada Měst.NV., 22. února 1990 byla kooptována první část nových poslanců a 22. března 1990, kdy proběhla doplňující volba dalších 11 poslanců Měst.NV.

Kooptace jednotlivých skupin se projednávala u kulatých stolů, jejich závěry mohly mít zásadní vliv na rozložení sil ve městě. Představitelé OF v Kopřivnici se již od samého počátku příprav kooptací snažili, aby noví poslanci měli podporu od veřejnosti. Rozhodli se proto o zcela nestandardní a ojedinělý krok, který poté kritizovalo také okresní koordinační centrum OF.

„Prostě velmi nerozumně a nerozvázně, když to řeknu slušně, jsme dali seznam členů městské rady včetně návrhu na jednotlivé funkce, tak my jsme využili tenkrát tehdejší stávající struktury občanských výborů, využili jsme i poslaneckého pléna, i toho komunistického a nechali jsme tu kandidátku, byť teda v krátkém čase, prostě normálně veřejně prodiskutovat mezi lidmi na domovních schůzích prostřednictvím těch občanských výborů a poslanců.“⁹²

Tento krok měl za následek, že z předložené skupiny ke kooptaci nebyl zvolen právě hlavní představitel a mluvčí Občanského fóra Radek Burša, který se do politického dění vrací až poté, kdy je zvolen tajemníkem Měst.NV.

Kulaté stoly také umožnily de facto představitelům KSČ jednat o budoucích pozicích, nebo spíše vymezeném politickém prostoru, ve kterém

---

⁹¹ SOKA Nový Jičín, Kronika města Kopřivnice 1990.

⁹² Rozhovor s Radkem Buršou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 28. 8. 2013.

se budou pohybovat v rámci města. Je proto vcelku logické, že komunisté usilovali o co nejsilnější zastoupení v radě Měst.NV. i po kooptacích.

„Komunisté prostě měli velmi ambiciózní požadavky, že chtějí mít jako minimálně tři lidi apod. I v tom novém složení. S tím, že když jsme řekli, jakože absolutně nemají šanci, prostě za koho vlastně mluví, jako jaká je členská základna, oni nás okamžitě označili za samozvance při tom vyjednávání, za koho že mluvíme my, samozvanci. Tak okamžitě jsem kontroval tím, říkám: „Pozor, vy jste zapomněli na ty tisíce lidí na tom náměstí a tak, v Tatře apod.“ „Takže pozor!“ Říkám: „Jedem.“ A ještě jsme docílili, že jsme si dokonce řekli i jméno toho člověka. Protože říkám, já jsem se vždycky snažil rozlišovat - člověk slušný, člověk parchant. A tady jsme si prosadili člena komunistické strany, konkrétní osobu.“⁹³

Tímto procesem probíhajícím od 8. února do 22. března 1990 byly přeskupeny politické síly na Městském národním výboru v Kopřivnici a jeho plénu, který v tomto složení měl přivést město k prvním demokratickým volbám.⁹⁴

Formát, v jakém došlo k předání moci na Měst.NV. v Kopřivnici, je charakteristický spíše pro větší města, popřípadě města střední velikosti, kam také Kopřivnice spadá. Jak uvádí Stanislav Balík, právě ve velkých městech došlo k navázání dialogu opozice s veřejnou mocí téměř okamžitě, popřípadě během prosince 1989.

V menších obcích začínají jednání až v roce 1990. Nicméně v řadě obcí takové jednáním vůbec neproběhlo a až do podzimních voleb 1990 v nich nedošlo k žádné změně. Nejčastější změnou byla rekonstrukce rady, doplnění či rozšíření pléna národního výboru, jen výjimečně výměna předsedy či tajemníka Měst.NV. (Balík 2009: 58).

---

⁹³ Rozhovor s Radkem Buršou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 28. 8. 2013.

⁹⁴ Rychlost uskutečňovaných změn pravděpodobně urychlila také demise podaná již 16. ledna 1990 předlistopadového Měst.NV.

10.4 První prosazené změny v Kopřivnici

S postupným prosazováním demokratizačních změn vyvstávaly další požadavky z řad občanské společnosti, které ji po léta, kdy neměla možnost se prosadit, tížily. Představitelé místního Občanského fóra v Kopřivnici se nezabývali jen transformací autoritativního byrokratického režimu v otevřenou a prosperující společnost s pluralitním demokratickým systémem a přípravou na volby, od kterých se očekávalo potvrzení změny kurzu. Součástí jejich práce byla také jistá očista od indoktrinace veřejného života a prostoru od komunistické ideologie. Právě řadoví občané často viděli například návrat sochy T. G. Masaryka, přejmenování náměstí, ulic, zastavení nebo změnu komunistických projektů jako důležitější, než často pro ně vzdálené politikaření a dohadování.

10.4.1 Hledání sochy Masaryka

První československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk se těšil v regionu Kopřivnicka velké oblibě. Již v roce 1907 se zde ve volbách do říšské rady ucházel o post poslance a ve volbách také uspěl. Ve volebním období 1907 - 1911 by tak Masaryk poslancem říšského parlamentu za volební okrsek složený z Kopřivnice a dalších 12 měst.⁹⁵ Přestože tento region se nacházel 350km od Masarykova bydliště, svou prací a častými návštěvami si zde získal zdejší obyvatelstvo. Toto tvrzení potvrzuje výsledek voleb z roku 1911, kdy Masaryk oproti volbám v roce 1907 s přehledem zvítězil. Právě volby v roce 1911 byly v našich dějinách nakonec významnější, než se čekalo, protože se staly až do konce 1. světové války taky volbami posledními a právě podle výsledků z roku 1911 bylo sestaveno tzv. Revoluční národní shromáždění⁹⁶,

---

⁹⁵ Složení volebního okresu byla následující: Vsetín, Valašské Meziříčí, Krásno, Rožnov, Bystřice pod Hostýnem, Zlín, Vizovice, Valašské Klobouky, Bojkovice, Příbor, Nový Jičín, Kopřivnice, Štramberk.

⁹⁶ Mandáty byly rozděleny podle výsledků z roku 1911 a přidáno bylo dalších 40 mandátů pro poslance ze Slovenska.

které plnilo funkci parlamentu Československé republiky až do prvních parlamentních voleb, které se konaly 18. dubna 1920.

Občané Kopřivnice svou úctu Masarykovi vyjádřili v roce 1928, kdy byl k desátému výročí vzniku Československa vztyčen také pomník 1. prezidenta ČSR. Od svého prvního postavení v roce 1928 byl Masarykův pomník třikrát odstraněn. Poprvé nacisty v roce 1938 a dvakrát komunisty: v letech 1962 a 1975. V roce 1990 se pomník stavěl po čtvrté (Adamec 2002: 66).

Již na první demonstraci 23. listopadu 1989 zazněly z davu otázky: „Kde je socha Masaryka?“ „Kdy bude znovu postavena“? Odpovědi na ni se účastníci nedočkali, což se vzhledem k bouřlivé atmosféře dalo čekat. Postupně však návrat Masarykova pomníku získával na aktuálnosti zejména s blížícím se výročím 140 let od narození prvního československého prezidenta.

Podpisovou akci za postavení pomníku vedli Bohuslav Ficek a Ing. Arnold Budík. Už v lednu 1990 se v Kopřivnici ustavila Společnost T.G.M., která organizovala nejen postavení pomníku na původním místě, ale usilovala i o umístění pamětní desky T.G.M. na budově bývalého hotelu u Nováků (realizováno 23. 2. 1990). Aktivita členů společnosti T.G.M. vyvrcholila 4. března 1990 na kopřivnickém náměstí čtvrtým odhalením pomníku T.G.M., nitranského daru, díla Otakara Španiela (Adamec 2002: 68).

Umístění sochy bylo stále ještě provizorní, neboť původní místo Masarykova pomníku v roce 1973 zabral megalomanský pomník Osvobození, o jehož odstranění ještě nebylo definitivně rozhodnuto a byl proto v den znovuožehání Masarykovy sochy zahalen v pozadí plachtou. Návratu na své původní důstojné místo se pomník Masaryka dočkal v roce 1991 v souvislosti s dalšími změnami názvů ulic i samotného náměstí.

Celou petiční akci za návrat pomníku T. G. M. je možné považovat za první probuzení občanské společnosti v Kopřivnici, která se tak rozhodla obnovit násilně přerušenu kontinuitu.

10.4.2 Přejmenování ulic

Stejně jako v celém Československu, tak také v Kopřivnici byla patrná indoktrinace společnosti a veřejného prostoru komunistickou ideologií. Jedním ze symbolů nadvlády komunistické ideologie byly názvy ulic pojmenovaných po předních postavách komunistického režimu, popřípadě významných událostech režimu, kterých bylo po celé republice stovky. V Kopřivnici se nacházela ulice Gottwaldova, Dimitrovova, Makarenkova, Marxova, Zdeňka Nejedlého, Julia Fučíka a další, které se po listopadových událostech staly pro některé občany města trnem v oku. Změny názvu ulic ale neprobíhaly nijak závratnou rychlostí. Odehrály se v podstatě ve dvou etapách. V první etapě bylo na zasedání mimořádné schůze rady Měst.NV. z 22. března 1990 schváleno prvních pět změn názvů týkajících se politicky exponovaných ulic.

Gottwaldova, Únorová, Dimitrivova, Makarenkova a Říjnové revoluce dostaly nový název: Štramberská, Polní, Zdeňka Buriana, Komenského a Pod zahradami. V druhé etapě bylo na základě návrhu pověřené komise na zasedání městského zastupitelstva dne 30. dubna 1991 schváleny změny názvu dalších 16 ulic⁹⁷ a také přejmenování náměstí Osvobození na Masarykovo náměstí.

Schválena například nebyla změna názvu ulice Pionýrské na ulici Johna Lennona, resp. Dětskou.⁹⁸ K podobným procesům změn názvů ulic a veřejných prostranstvích docházelo po celé republice. V Kopřivnici situaci ztěžovala skutečnost, že většina ulic byla vybudována, nebo se dočkala přestavby právě v období 70. a 80. let. Hledány proto byly názvy, které by byly přijaty zejména obyvateli ulic, aby jejich název nebyl jen demonstrací politické změny.

---

⁹⁷ Názvy ulic: Rudé armády, Ivana Olbrachta, Zdeňka Nejedlého, Hakenova, Julia Fučíka, Engelsova, Švermova, Zápotockého, Marxova, Eduarda Urxe a Leningradská, Gustava Klimenta, Odboje, S.K. Neumana, Ludvíka Svobody byly změněny na: Štefánikova, Ignáce Šustaly, Sadová, Jarní, Karla Čapka, Pod Bílou Horou, Ke Koryčce, Školní, Javorová, Francouzská, Česká, Záhumenní, Sportovní, 17. listopadu. Nově také vznikla ulice Bratří Vašků.

⁹⁸ SOkA Nový Jičín, Kronika města Kopřivnice 1991, s. 6.

10.4.3 Komplexní bytová výstavba

Koncepce výstavby města Kopřivnice byla dána Směrným územním plánem, který byl zpracován Stavoprojektem v Ostravě v prvních letech 5. pětiletky. Byla v něm řešena výstavba v návaznosti na předpokládaný růst města a závodu n. p. Tatra Kopřivnice do roku 1985, kdy se předpokládal nárůst obyvatel na 22 000 a další postupný rozvoj města.

Komplexní bytová výstavba se týkala nejen výstavby samotných bytových jednotek a občanské vybavenosti, ale i technické vybavenosti. Budovány byly vodovody, kanalizace, plynovody, komunikace. Řada dalších stavebních projektů zejména zařízení občanské vybavenosti se budovala v akcích „Z“, na kterých brigádníci odpracovali tisíce hodin. Mezi nejrozsáhlejší akce „Z“ na konci roku 1989 patřila stavba polikliniky, krytého bazénu a kulturního domu.

Po změnách ve vedení města a celého kurzu vedení města bylo potřeba přehodnotit význam zejména těch staveb, které se týkaly rozšiřování panelových sídlišť. Mnohdy se tak dělo za pochodu jak, vzpomíná Ing. Josef Jalůvka: *„...tehdy byly předpisy, že se může stavět tak, aby se zastavilo co nejméně zemědělské půdy, proto vzniklo sídliště Sever a další plán, který se už nerealizoval. Kdy se počítalo s dostavbou jednotlivých domů a občanské vybavenosti do zástavby, nic ven, ale všechno nahustit na co nejmenší prostor. Aut tehdy tolik nebylo, takže podle tehdejších norem to vyhovovalo. Na sídlišti Sever tam, jak je prodejna Jednota, tak tam mezi ní a těmi vysokými baráky, které už se stavěly, měla ještě vzniknout nějaká nová budova. Bylo to úplně nacpané, vím, že asi náhodou jsem tam šel a zrovna tam přijel bagr a začal rozkopávat chodník, když jednou do něho hrábnul, šel jsem za bagristou a říkal jsem mu, ať toho nechá, že to se stejně stavět nebude, a on mi říkal, že to není pravda, že má tady ten úkol, a já na něj, že to tak nebude, že mu to garantuji. Samozřejmě, že to byla taková hra nervů, on měl plnit svoje. Skončilo to tak, že tu lžíci zvednul a já jsem stál pod ní a bránil jsem mu vlastním tělem. Jsme o tom debatovali, že je to komplexní bytová výstavba, která je nereálná, zruďná,*

*že to jenom nutí lidi bydlet v králíkárnách. Je to takové úsměvné, ale je fakt, že on pak odjel a už se tam nic nepostavilo.*⁹⁹

*„Samostatnost obce, samostatné hospodaření, tak to se muselo celé koncepčně změnit a já vím, že my jsme třeba organizační řád několikrát překopávali. To bylo fakt náročné. Několikrát, několikrát. Nebyly zkušenosti, „mustr“ vám nikdo nedal, jak to má vypadat, že? Tak to se víceméně dělalo podle svého vědomí a citu.*¹⁰⁰

Některé další stavby jako dostavba kulturního domu byly na další roky zakonzervovány. Tato opatření přinesly zejména změny ve způsobu hospodaření měst, pro který byl charakteristický nárůst majetku města, ale zároveň nedostatek financí na jeho správu a popřípadě dostavbu započatých projektů.

10.4.4 Malá privatizace

Vleklé spory o koncepci ekonomické reformy ukončilo Federální shromáždění v září 1990, kdy byl schválen scénář ekonomické reformy, v níž převažovaly představy Václava Klause.

Na komunální úrovni však větší pozornost upoutávala připravovaná tzv. Malá privatizace, která měla za cíl převést do soukromého vlastnictví četné provozovny, otevřít prostor pro soukromé podnikání, rozvoj tradičních řemesel a obchodů a tím vytvořit konkurenční prostředí. Podmínky pro zahájení této privatizace upravoval zákon č. 427/90 Sb. o převodech vlastnictví státu na jiné právnické nebo fyzické osoby. Aukcí se mohli zúčastnit pouze českoslovenští občané žijící v ČSFR, a to po složení tzv. dražební jistiny, která se musela rovnat alespoň 10% vyvolávací ceny, nejméně však 10 000,- Kč.

Malá privatizace probíhající v letech 1991-1993 vcelku bezproblémově umožnila převedení drobného hospodářství (dílny, restaurace, obchody, služby)

---

⁹⁹ Rozhovor s Ing. Josefem Jalůvkou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 4. 8. 2010.

¹⁰⁰ Rozhovor s Ladislavem Kryške, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 13. 2013.

do soukromých rukou a pokusila se tak obnovit střední vrstvu, která byla v ČSR po roce 1948 zlikvidována. Nejčastěji používanou metodou prodeje majetku byly veřejné aukce, jež byly relativně průhledné a férové, i když ani tento proces se nevyhnul podezřením z využívání tzv. špinavých peněz a jinak podezřelého kapitálu (peníze bývalých veksláků a dalších podnikavců, kteří zbohatli na nelegálních ekonomických praktikách ještě před rokem 1989 a formou malé privatizace mohli své zisky zlegalizovat). V rámci malé privatizace bylo prodáno celkem 24 359 provozních jednotek v hodnotě přes 33 miliard Kč. (Měchýř 1999: 246).

V Kopřivnici se aukce pravidelně konaly v tzv. Anexu (zasedací místnosti bývalého národního výboru) a upoutávaly pozornost obyvatel Kopřivnice, kteří se jich mohli po zaplacení vstupného 5 Kčs účastnit také jako diváci. Diváků, často z řad zaměstnanců provozoven, přišlo na první dražbu 114. Výsledky aukcí byly jen stěží odhadnutelné, některé objekty byly prodány za vyvolávací cenu, o jiné se sváděl boj a jejich konečná cena výrazně převyšovala tu vyvolávací. První aukce se konala 30. března 1991. Přihlášeno do ní bylo pět objektů. Jako první na řadu přišel pavilón služeb, jehož vyvolávací cena z 1 776 000 Kčs vystoupala až na 3 milióny. Následoval další pavilón služeb a prodejny potravin. Celkový výnos z první aukce činil 9 554 000 Kčs, což svědčí o velkém zájmu privatizovat drobné provozovny. Na první dražbu navazovaly další a postupně se tak převáděla řada provozoven do soukromých rukou. Cílem bylo navázat na stav před rokem 1948, kdy v Kopřivnici žilo 4 700 obyvatel a nacházelo se zde 99 živnostníků, provozujících restaurace, hotely, obchody a řemesla.

10.5 Formování politických elit

V celém procesu tranzice zahájeném v listopadu 1989 sehráli jedinci, kteří s postupem času vytvořili novou politickou elitu, důležitou roli. Představitelé nové, prodemokratické elity byli často nahlíženi jako garanti

zodpovídající za klidný přechod k demokracii. Jejich osobní vystupování často utvářelo názor na celé demokratické hnutí a probíhající změny.

Pojem elita v této práci neomezují na příliš zjednodušující model Vilfreda Pareta, kdy je společnost rozdělena na vládnoucí elitu a ovládanou masu. Elita je zde chápána jako uskupení jedinců s vysokým multidimenzionálně pojatým sociálním statusem zahrnující mocenskou, popřípadě organizační pozici, společenský a politicko-mocenský vliv, úroveň vzdělání a sociální kapitál – prestiž. Právě lidé sdílející tyto kvality nebo alespoň jejich část měli ideální podmínky stát se novou politickou elitou.

Politická elita zahrnuje jako svou podskupinu i elitu správní (státní a politickou byrokracii). Jejím hlavním vnitřním dělením je však rozlišení na jedné straně elity mocenské, která je schopna na základě svého postavení v zákonodárství zabezpečit přijímání jejímu názoru odpovídajících zákonů a prostřednictvím vládnutí a postavení v systému výkonu vlády, popř. v systému soudním, realizovat svou autoritu v případě potřeby i donucením (Machonin, Tuček 2002: 16). Přestože legitimita komunistického režimu na konci osmdesátých let byla velmi nízká, svou moc si komunistická strana a zejména pak celá řada komunistických funkcionářů udrželi, popřípadě získali intervencí armád Varšavské smlouvy a léty probíhající normalizace. Do politické elity je možné začlenit také část, která mocenskou autoritou nedisponuje, ale zpravidla usiluje o její získání v bližší či vzdálenější budoucnosti. Tato druhá část bývá soustředěna kolem opozičních politických sil, může však stát i mimo centrum mocenských střetů a politicky ovlivňovat obyvatelstvo v jiných, mocensky spíše neutrálních směrech. Příkladem tu budiž skutečné odborně orientované hnutí ekologické, popř. činnost odborářská, působení odborných komor různého druhu, apod. (Machonin, Tuček 2002: 16).

Otázkou zůstává, zda se uvnitř československého komunistického režimu nacházely skupiny, popřípadě osoby z řad opozice, které by bylo možné při troše dobré vůle nazvat politickou elitou tohoto typu.

Elity jsou významnými aktéry postsocialistických změn, nikoli však aktéry monopolními. Naopak aktivity ostatních složek společnosti – jinak tomu ani v postupně se demokratizujících společnostech nemůže být – významně

ovlivňují jednání elit, a je-li třeba, korigují i jejich složení, např. v důsledku jak řádných, tak mimořádných volebních aktů, popř. do jisté míry i tlakem tzv. občanských aktivit (Machonin; Tuček 2002: 11, Pecka 2010: 149).

Československo bylo poznamenáno dlouholetou nadvládou totalitních režimů, podobnou zkušenost ovšem zažily také ostatní socialistické státy střední Evropy. Na rozdíl od klasických demokratických revolucí se postsocialistické politické, ekonomické a sociální změny nemohly opírat o aktivity výrazně utvářených a dostatečně připravených sociálních tříd vzniklých již „v lůně“ staré společnosti před politickými převraty. Důvodem byl silný tlak totalitního systému, který omezoval rozsah a rozvoj, někdy pak dokonce i samu existenci byť i jen drobného legálního soukromého hospodaření a samozřejmě i svobody projevu a politické aktivity. To platí zejména o Československu, kde před rokem 1989 prakticky neexistovaly oficiálně povolené pouze soukromé ekonomické aktivity, kde majetek domácností i jednotlivců byl podstatně omezen celou řadou předchozích vyvlastnění pouze na tzv. osobní vlastnictví a kde nivelizace oficiálních příjmů byla jednou z nejsilnějších v Evropě. To znamená, že ve státním socialismu neexistovala (s výjimkou hrstky skutečně výrazně úspěšných osobností, části nomenklatury a další skupiny „úspěšných“ osob působících v tzv. šedé ekonomice) žádná početnější skupina lidí s vysokou kvalifikací a současně značnými, ba ani středně vysokými ekonomickými zdroji (tedy ani „horní“, ani „vyšší střední vrstva či třída a vůbec ne tzv. „stará“ a jen ve velmi omezené míře tzv. „nová střední třída“, pokud za ni nechceme považovat mzdově nadhodnocované kvalifikované dělnictvo) (Machonin; Tuček 2002: 13). Před rokem 1989 se tedy v Československu elity v pravém slova smyslu v podstatě nevyskytovaly, hovořit ovšem můžeme o jejich zárodcích, popřípadě jednotlivcích, kteří disponovali předpoklady získanými ať již svou kvalifikací nebo popřípadě rodinnou tradicí.

10.5.1 Vznik nových politických elit v Kopřivnici

V kapitole 6.2. Formování opozičních sil na obecní úrovni byli na základě svého přístupu k listopadovým událostem vygenerovány dvě skupiny osobností, které měly hlavní význam pro destrukci režimu. Rozdělení na „revolucionáře“ a „politiky“ můžeme považovat za platné pro celá 90. léta, neboť i z řad osobností, které zprvu zapadaly svým profilem do skupiny „revolucionářů“, se někteří jistým obloukem k politice vrátili.

Kopřivnice již před Druhou světovou válkou disponovala poměrně jasně vykrytalizovanou politickou scénou. Své zastoupení zde měla u dělníků sociální demokracie, tradičně silně zakotvenou byla na politické scéně také strana lidová. Její postavení bylo dáno poměrně velkým počtem věřících nejen v Kopřivnici, ale také širokém okolí (Štramberk, Nový Jičín, Odry, Fulnek), ze kterého přicházeli lidé do Kopřivnice za prací. Postavením lidové strany podstatně neotřásl ani odsun německého obyvatelstva po Druhé světové válce, protože křesťanské politické myšlení zde zapustilo v mnohých rodinách hluboké kořeny.

Co tedy měly nové politické elity po roce 1989 společné?

Zakotvenost a vztah k místu. Je pozoruhodné, že v podstatě všechny osobnosti označené jako politici žili a vyrůstali často již po generace v Kopřivnici nebo blízkém okolí a byli s ní spjati. Naproti tomu osobnosti označené jako revolucionáři byly z větší části lidé, kteří se do Kopřivnice přistěhovali za prací nebo bydlením. Další společným ukazatelem byl fakt, že politika, popřípadě zkušenost s politikou, byla součástí rodinné tradice a rodinného prostředí, v níž žili a byli vychováváni v určitém světonázorovém kontextu.

Ing. Jaroslav Šula: *„Bydleli jsme naproti kostela, v takovém rodinném domě, který byl v sedmdesátých letech zbourán při výstavbě města Kopřivnice a tam tatínek měl obchod. Bylo to smíšené zboží, ještě s babičkou tam prodávali svého času. V roce padesát sedm přišli komunisté, že manželé, jako rodiče moji, maminka a tatínek, nemohou prodávat v jednom obchodě, takže museli je rozdělit. Otec šel na vedoucího prodejny někam úplně jinam a maminka tam dostala nového vedoucího. Tak to asi bylo rok a půl, dva roky maximálně. Pak je vyhodili oba dva, tak rodičové šli pracovat do Tatry. Takže*

obchod byl zabaven. My jsme v tom domku nahoře bydleli. No ale, jak říkám, v těch sedmdesátých letech potom stejně došlo k modernizaci města a domov můj, dům byl zabrán a zbourán včetně zahrady bez náhrady.“ Takto popisuje svůj vztah k rodnému městu Jaroslav Šula a dále vzpomíná na vstup do Československé strany lidové.

„V roce osmdesát čtyři jsem vstoupil do lidové strany, tehdy otec mě tam nějak nalákal. On byl tehdy ještě předsedou místní organizace v Kopřivnici. A tak jsem se tam příležitostně vždycky podíval na tu jejich schůzi. No a v tom květnu osmdesát čtyři jsem skutečně vstoupil do lidové strany. Byl jsem poslán na týdenní školení, kde jsem se seznámil už s lidmi, kteří ať už byli v té lidové straně delší dobu, nebo byli tam krátce a měl jsem možnost se trošičku podívat i na ekonomiku státu a tak dále. A to bylo v roce osmdesát čtyři, kdy ještě vůbec nebyla nějaká snaha něco v této republice změnit.“¹⁰¹

Alois Janek, byl dalším z polistopadových politiků, který navazoval na tradici Lidové strany v Kopřivnici: *„Celý život, celý svůj mladý život, mládectví, dětství a jinošství jsem prožil ve Štamberku, kde otec se svým bratrem postavili dům. V roce 1971 se rodiče odstěhovali do Kopřivnice do bytu a já jsem školní docházku dochodil osmou a devátou třídu v Kopřivnici. V Kopřivnici jsem začal také sportovat, hrál jsem fotbal za žáky, za dorost, posléze za muže. Před vojnou jsem ještě začal chodit se svojí nynější ženou a začal jsem pracovat v tehdejší národním podniku Tatra na údržbě jako zámečník. Můj dědeček byl někdy v těch dvacátých letech zakládajícím členem lidové strany ve Štamberku a byla to taková nějaká křesťansko, spíš pravicová strana. Vliv rodiny byl velký a to asi spousta lidí ví, že lidová strana díky velké osobnosti Šrámka vznikla v zásadě zejména na Moravě. Čili otec byl taky lidovec, a když ho v jedenasedmdesátém vyhazovali z učitelování, tak chtěl, protože ministr školství byl shodou okolností předseda lidové strany, tuším to byl tehdy Plojhar, tak chtěl, ať se ho lidová strana zastane. Oni tak neučinili.“¹⁰²*

Dalším z nově nastupujících politiků byl Ing. Josef Jalůvka:

---

¹⁰¹ Rozhovor s Ing. Jaroslavem Šulou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 16. 7. 2012.

¹⁰² Rozhovor s Aloisem Jankem, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 9. 5. 2011.

„Narodil jsem se 21. října 1955 v Novém Jičíně. Trvalé bydliště spolu s rodiči jsme měli v Lubině, což byla tehdy ještě samostatná obec, která nespadala pod Kopřivnici.“¹⁰³

„Já myslím, že moje dětství a dospívání mi pomohlo k tomu, abych si uvědomil základní lidské hodnoty, které trvají pro nás, pro naše generace vlastně od nepaměti. Hodnotu vztahu mezi lidmi, hodnotu pravdy, čestnosti. Rodiče byli sokolové, dělali hodně pro veřejnost. Svým povoláním byli učitelé, takže poznali po republice, když byli nasazováni do různých míst, hodně lidí, a vlastně celý život nás vedli - mě i bratra - k tomu, že se nemáme zpronevěřit vlastnímu přesvědčení, vlastním zásadám. I oni byli několikrát verbováni do komunistické strany a vždycky ta přihláška skončila doma v koši, takže jsem v nich měl zářný vzor a uvědomoval jsem si, že kdybych tento krok udělal já, takže by s tím asi měli problém.“¹⁰⁴

Blízký vztah ke Kopřivnici a vliv rodinného prostředí také potvrdil Vladislav Kryške, první polistopadový starosta Kopřivnice: *„Narodil jsem se tenkrát v Drnholci nad Lubinou 55 a po vystudování průmyslové školy jsem nastoupil v Tatře, kde jsem vlastně dělal až do toho roku 90 technika na pracovišti technického vývoje na zkušebně naftových motorů. Můj otec, jestli to můžu takhle uvést, za první republiky byl velký sokol a tady v Drnholci dělal starostu Sokolu. Maminka zase dělala starostku Sokola a po osvobození dělal předsedu národního výboru. Tenkrát byly založeny národní výbory po osvobození až do toho 46. roku, kdy byly ty řádné volby, jestli se nepletu. No a pak už samozřejmě byl jako starý sokol na takové černé listině. Ale dělal ten rok předsedu národního výboru. A dokonce i můj děda Jalůvka, tak ten vlastně dělal kdysi za první republiky starostu Drnholce¹⁰⁵. To byl vlastně tatínek z matčiny strany“¹⁰⁶*

Na republikové úrovni trvala výměna politických elit v podstatě až do roku 1993 a vzniku samostatné České republiky. Na komunální úrovni

---

¹⁰³ Rozhovor s Ing. Josefem Jalůvkou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 28. 6. 2010.

¹⁰⁴ Rozhovor s Ing. Josefem Jalůvkou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 4. 8. 2010.

¹⁰⁵ Drnholec nad Lubinou je dnes jako místní část Lubina součástí Kopřivnice.

¹⁰⁶ Rozhovor s Ladislavem Kryške, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 13. 8. 2013.

v Kopřivnici byla výměna poměrně rychlá a hlavní jádro kopřivnických politiků, kteří na politickou scénu přišli na sklonku roku 1989, popřípadě počátkem roku 1990, se dokázalo prosadit také na úrovni regionální jako zastupitelé kraje, později jako poslanci a senátoři.

11 Parlamentní volby

Parlamentní volby v roce 1990 jako celek jsou tématem velmi rozsáhlým, proto se jim tato kapitola věnuje z pohledu vlivu na politické spektrum Kopřivnice.

11.1 Období před volbami

V prosinci 1989 existovaly dva možné scénáře konání voleb. Podle první varianty se svobodné volby měly konat v květnu 1990 a politická aktivita měla probíhat v rámci OF. Druhý návrh předpokládal nejprve krystalizaci politických stran a následné volby na podzim 1990. Již v prosinci 1989 politická rada OF rozhodla o společné kandidatuře politických subjektů sdružených v OF. Volby byly vypsané na 8. a 9. červen 1990. Rovněž byly uzákoněny právní normy upravující činnost politických stran. V lednu 1990 byl přijat tzv. malý zákon o politických stranách. Zákon zavedl – aniž by ji definoval – novou kategorii politické hnutí. Politickým stranám i hnutím přiznal statut právnické osoby (Cabada a Šanc 2005: 115).

V červnových volbách se volili poslanci do Sněmovny lidu, Sněmovny národů a České národní rady na základě obecného, rovného a přímého volebního práva. Volby probíhaly podle zákona 47/1990 Sb. o volbách do Federálního shromáždění a zákona č. 54/ 1990 Sb. o volbách do České národní rady.

Období před volbami, kdy byly v podstatě o začátku kladeny základy pluralitního stranického systému, bylo velmi hektické a složité. Hlavní hráč na politické scéně – Občanské fórum, po odchodu Václava Havla na post prezidenta a také dalších jeho představitelů do vládních funkcí ztrácelo dynamiku. Přesto jeho postavení bylo dominantní.

Politické spektrum se svým tradičním dělením na pravici, střed a levici se utvářelo a politické strany se v něm teprve hledaly a jen odhadovaly, jakou podporu u voličů získají. Jejich očekávání byla často přehnaná a nereálná jako například u Československé strany socialistické.

V Kopřivnici se stranický systém konstituoval podobně jako na celorepublikové úrovni.

- a) formovalo se občanské fórum
- b) vznikaly nové politické subjekty
- c) strany existující v minulosti obnovovaly svou činnost
- d) strany bývalé Národní fronty se transformovaly

(Cabada, Šanc 2005: 109)

Politické spektrum tak kopírovalo rozložení sil na celorepublikové politické scéně.

Činnost mnoha stran se nesla v duchu „očistné kádrové fáze“. Politické spektrum bylo zcela nevídaně pluralitní. Do voleb vstupovaly nejen politické strany, ale i hnutí. Všichni se však teprve učili to, jak má politická strana vypadat, co má dělat a jak vystupovat. Také voliči nebyli příliš zkušení. Demokratické volby se na našem území konaly po více než čtyřech desetiletích. Většina voličů tedy v demokratických volbách volila poprvé. Někteří jen stěží překonávali nedůvěru, že hlasování je opravdu tajné, nikdo je nesleduje a nekontroluje, kterému subjektu byl dán hlas. Volební kampaně byly často málo vynalézavé. Stavěly na kritice starého režimu a jediným výhledem do budoucnosti bylo to, aby již nikdy nenastala totalitní nadvláda jedné strany. Všechny strany prosazovaly demokratický právní stát. Pravá část spektra kladla důraz na autoritativnost politického řádu, levá pak na jeho sociálnost - tedy „lidskost“ (Valeš 2003: 158).

Programy politických stran byly velmi podobné, v mnoha základních otázkách společenského vývoje shodné. Programové cíle většiny stran se víceméně překrývaly, což jenom dále znepřehledňovalo situaci voličů. Vysoce zobecňující rovina programů jednotlivých stran ukazovala spíše na nevyzrálost občanské společnosti a politického stranictví. Základní teze programů se koncentrovaly do podoby několika jednoduchých hesel. Šlo vesměs o sliby rozvoje demokracie, sociálně a ekologicky orientované tržní ekonomiky, vytvoření právního státu, vizi ekonomického rozvoje, ochranu životního

prostředí, zajištění národní bezpečnosti. Často se rovněž opakovala i koncepce návratu Československa do Evropy a myšlenka privatizace státního majetku. Zmínky o majetkových restitucích chyběly úplně. Sociální politika byla také u všech stran na předních místech, ale byla vesměs formulována velmi vágně (Bureš a kol. 2012: 109). Možná také proto, že sociální jistoty byly citlivým tématem. Právě ony dokázaly zejména v osmdesátých letech tlumit nespokojenost občanů. Přestože se režim dostával do ekonomických potíží a některé zboží se stávalo nedostatkových, stále fungoval systém poměrně levného bydlení a „práce pro všechny“.

Před volbami se žádná ze stran ani nezmiňovala o nutnosti restrukturalizace celého systému hospodářství, zejména přeorientování se z těžkého průmyslu a navazujících odvětví, u kterých se dal očekávat prudký nárůst nezaměstnanosti.

Z úst politiků zaznívaly víceméně optimistické představy a úvahy, za kolik let Československo dostihne životní úroveň Švýcarska.

Vzhledem k tomu, že k parlamentním volbám došlo poměrně brzy po pádu komunistického režimu, dříve než se dostatečně vykrystalizoval stranický systém, byl hlavní konfliktní linií střet ideologií komunismus – demokracie. První demokratické volby v červnu 1990 měly charakter plebiscitu o vztahu ke komunistickému režimu (KSČ) a demokratickým změnám, reprezentovaným OF (Cabada, Šanc 2005: 115). Jan Bureš dokonce hovoří o retrospektivních volbách, ve kterých se podle jeho mínění voliči rozhodovali spíše podle svého vztahu k minulosti a vztahu ke KSČ jako představitelce předlistopadového režimu.

11.2 Průběh a výsledky voleb v Kopřivnici

Volby se konaly v prostředí nehotového stranického systému, politické strany vznikaly zcela nově narychlo, stávající strany se snažily odpoutat od své prokomunistické minulosti. Politické preference voličů vykazovaly značnou nestálost. Voliči měli jen minimální šanci posoudit skutečné schopnosti

jednotlivých lídrů a kandidátů (Bureš a kol. 2012: 108). Před volbami v červnu roku 1990 bylo v Československu zaregistrováno 66 politických stran a hnutí, do Federálního shromáždění kandidovalo 23 stran, hnutí a koalic, z toho 16 v České republice (Cabada, Šanc 2005: 115). V Kopřivnici měli voliči možnost vybrat si taktéž ze 16 politických subjektů. Jak se ve výsledcích ovšem ukázalo, hned 9 z nich se nacházelo hluboce pod prahem volitelnosti, když získaly od 0-1% hlasů. V Kopřivnici a okolí nedopadla o mnoho lépe ani Československá strana socialistická se ziskem 1,26% hlasů. Podobných výsledků ve volbách dosáhla Československá sociální demokracie 2,59% a Strana zelených s 2,63% hlasů.

Vítězem voleb se stalo Občanské fórum se ziskem 51,55% hlasů. U Občanského fóra byla patrná snaha zjednodušit politický boj tak, aby volič de facto volil mezi předlistopadovým režimem reprezentovaným KSČ a nově se rodícím demokratickým režimem reprezentovaným OF. Toto tvrzení potvrzuje volební slogan: „Kdo nevolí OF, volí komunisty“, který se snažil zřetelně upozornit, že pouze OF je zárukou pokojného přechodu k demokracii. Další volební slogan útočil v podstatě na samotnou podstatu demokratického pluralitního demokratického systému: „Strany jsou pro straníky, OF je pro všechny.“ Vycházel z pejorativně míněného označení straník, tedy člen KSČ. Tento výraz byl před listopadem 1989 ve společnosti natolik zakotven a automaticky spojen s komunistickou stranou, že se nikdo příliš nepozastavoval nad tím, že označení straník platí na člena jakékoliv politické strany a že v moderních a vyspělých demokraciích jsou politické strany základním kamenem celého stranického systému. V prvních demokratických volbách však byla stále patrna nedůvěra k politickým stranám a stranictví, proto nad detailnějším výkladem tohoto sloganu se nikdo nepozastavoval. Občanské fórum v okrese Nový Jičín postavilo velmi silnou kandidátku složenou z osobností známých od listopadových dní, z disentu i vrcholné politiky, kteří Kopřivnici a okolí několikrát navštívili a které úspěch ve volbách vynesl až do poslaneckých či ministerských funkcí.

Do Sněmovny lidu kandidovali a byli zvoleni: Václav Klaus (31 566 hlasů), Ivan Mynář (15 430), Miroslava Němcová (8 232).

Do Sněmovny národů kandidovali a byli zvoleni: Tomáš Hradílek (12 727), Šimon Pánek (12 244), Miroslav Macek (4 181), Miroslav Ševčík (1 909).

Do České národní rady kandidovali a byli zvoleni: Dagmar Burešová (19 106), Karel Biňovec (7 294), Petr Boháč (3 546).

Na druhém místě se umístilo Hnutí za samosprávnou demokracii – Společnost pro Moravu a Slezsko, které v Kopřivnici získalo 20,65% a dokázalo předstihnout i komunistickou stranu, která na republikové úrovni skončila na druhém místě. Hnutí se svým sloganem „Alespoň jeden hlas Moravě“ překvapilo ve volbách a i na celostátní úrovni se dokázalo dostat přes pětiprocentní uzavírací klauzuli.

Třetí místo v Kopřivnici obsadila Komunistická strana Československa. Zisk 11,20% ukázal, že strana má stále své skalní příznivce, ale v porovnání s ostatními obcemi okresu je její podpora podprůměrná.

Posledním subjektem, kterému se podařilo překonat práh 5%, byla koalice Křesťanská a demokratická unie se ziskem 7,46%. Tato koalice byla tvořena Československou stranou lidovou, Křesťanskodemokratickou stranou a slovenským Křesťanským hnutím. Nejsilnější částí této koalice byla strana lidová, která měla na Kopřivnicku stálou základnu. V listopadových komunálních volbách, kdy se lidovci rozhodli kandidovat jako samostatný subjekt, získali ještě více hlasů.

Výsledky voleb při bližším srovnání s celostátními výsledky v podstatě korelují. Jedinou výraznou změnou je zisk 20,65% hlasů HSD – SMS, které logicky na Moravě dosahovalo lepších výsledků než v Čechách a bylo ukázkou toho, že v novém stranickém systému se za určitých okolností nachází prostor pro regionální strany. Úspěch HSD – SMS byl skutečně překvapením, neboť v jeho čele se na rozdíl od ostatních stran nenacházely žádné výrazné osobnosti. Úspěch tohoto uskupení si lze tedy vysvětlit jako jakýsi experiment voličů, kteří se v rodícím stranickém systému hledali a byli otevření novým výzvám politických subjektů. Červnové volby potvrdily legitimitu probíhajících politických a společenských změn, zároveň poprvé prověřily podporu politických stran a připravenost jejich kandidátů na politickou kariéru.

Pro Kopřivnici jako město střední velikosti byly zpětnou vazbou na uplynulý půlrok, kdy docházelo na místní politické scéně k řadě personálních a institucionálních změn. Volební účast dosáhla 95,35%, což se už v žádných dalších volbách neopakovalo, v okrese Nový Jičín pak volební účast dosáhla dokonce 97,2%, tedy nad republikovým průměrem, neboť účast v českých zemích dosáhla 96,8% a na Slovensku 95,4%. Vysoká volební účast byla ale typickým jevem právě pro první demokratické volby. Červnové volby potvrdily přání společnosti pokračovat v započatých změnách a legitimizovaly nové držitele politické moci v Československu. Uskutečnění demokratických voleb je z pohledu tranzitologie chápáno jako završení procesu přechodu k demokracii. Nicméně ty nejdůležitější úkoly pro úspěšné završení tranzice novou politickou reprezentaci teprve čekaly. Období po červnových volbách v roce 1990 do rozpadu Občanského fóra v únoru 1991 tak po právu Jan Bureš nazývá druhou revolucí.

12 Komunální volby

Hladkým průběhem červnových parlamentních voleb byla naplněna jejich podstata plebiscitu o vyjádření souhlasu či nesouhlasu s probíhajícími politickými změnami. Často se také hovoří, že v červnových volbách lidé hlasovali o svém vztahu ke komunistické straně, vztahu k minulosti, názoru na další směřování Československa jako demokracie vracející se zpět mezi západní vyspělé země. Interpretací významu prvních demokratických voleb od roku 1946 je možné nalézt celou řadu. Parlamentní volby také završily první fázi přechodu k demokracii, kdy od počátku revoluce v listopadu 1989, veškeré úsilí opozice směřovalo k vyhlášení demokratických voleb. Volby byly důkazem, že demokratický politický systém v Československu funguje, že se jeho rekonstrukce podařila. Přesto ještě neprobíhaly podle „standardních kritérií“. Nešlo o klasický souboj politických stran, které by občané volili na základě jejich programových zásad. (a předchozí zkušenosti). Hlavním politicko-mocenským cílem voleb byla porážka KSČ jako symbolu minulého režimu. To byl hlavní klíč určující volební chování občanů. Z tohoto pohledu byly téměř plnohodnotnými demokratickými volbami právě až komunální volby na podzim 1990 (Valeš 2007: 99).

Přestože parlamentní a komunální volby od sebe dělilo jen pět měsíců, politická scéna v Československu se rychle vyvíjela. Stranický systém už nebyl jen pluralitní, ale začínal být také soutěživý, tak jak je tomu ve vyspělých demokraciích. Začínaly se vyskytovat názorové střety již také mezi novými demokratickými subjekty, které si začínaly navzájem konkurovat. Nicméně stále ještě platila nezpochybnitelná autorita Občanského fóra jako hlavního představitele a nositele demokratických změn, kterou nové subjekty stále ještě respektovaly. Proto také první komunální volby proběhly v optimistickém duchu, neboť také v jednotlivých obcích se s napětím očekávalo, zda se také na obecní úrovni potvrdí převaha OF a nově demokraticky smýšlejících subjektů, které tak získají reálnou představu o své podpoře v obci.

12.1 Příprava voleb

Komunální volby do městského zastupitelstva města Kopřivnice byly stanoveny na sobotu 24. listopadu 1990 od 7.00 do 20.00 hodin. Zabezpečení bezproblémového a nezpochybnitelného průběhu voleb si kladli za cíl všichni představitelé opozice. Z pohledu institucionálního zabezpečení pak spadaly do kompetencí tajemníka Měst.NV. Radka Burši, který na jejich přípravu vzpomíná takto: *„Není bez zajímavosti, že tenkrát jsme měli docela velkou obavu, aby nedošlo k narušení těch voleb. My jsme dokonce měli nonstop službu, hlídaly se volební místnosti, vevnitř nikdo nesměl být, ze zákona, že? Takže jenom zvenčí. Dokonce, nevím, jestli to byl kopřivnický oddíl anebo novojičínský s kopřivnickými členy, ale prostě oddíl karate nám dělal ostrahu. Městská policie tenkrát nebyla. Státní nám pochopitelně vyšla vstříc, ale nám se to zdálo jaksi málo. Takže fakt to byla velká opatření. Možná byla přehnaná, těžko říct, ale asi tenkrát na tu dobu byla optimální.“*¹⁰⁷

Volby proběhly podle zákona České národní rady o volbách do zastupitelstev v obcích č. 368/1990 Sb. ze dne 5. září 1990. Tento zákon nahrazoval zákon č. 54/1971 Sb. o volbách do národních výborů v České socialistické republice.

Zákon č. 368/1990 Sb. měl zajistit bezproblémový průběh voleb v českých obcích. Stanovil, že podobně jako v parlamentních volbách se bude volit na základě obecného, rovného a přímého volebního práva tajným hlasováním. Funkční období zastupitelstva stanovil na čtyři roky.

Zákon dále určil hranici věku aktivního i pasivního volebního práva na 18 let, omezoval volební právo u osob nemocných, které by mohly ohrozit zdraví ostatních voličů, vězňů, osob ve vazbě, osob vykonávajících základní nebo náhradní vojenskou službu a civilní službu mimo své bydliště. Pasivní volební právo neměli soudci, prokurátoři, příslušníci bezpečnostních sborů a úředníci zastupitelstev. V souladu se zákonem č. 368/1990 Sb. byl v Kopřivnici určen počet budoucích zastupitelů na 30, tedy při horní hranici, neboť pokud by

---

¹⁰⁷ Rozhovor s Radkem Buršou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 28. 8. 2013.

byl tento počet překročen, musely by vzniknout dva volební obvody. Počet volebních okrsků byl stanoven na 19.

Ministryně obchodu svým dopisem čj. 5549/90 z 31. 10. 1990 s odvoláním na plán organizačně technického zabezpečení voleb přijala opatření, které zakazovalo prodej alkoholických nápojů ve všech provozovnách v den konání voleb a to od 4.00 do 20.00 hodin. Výjimkou bylo 7,8 a 10 stupňové pivo¹⁰⁸.

Celkem se o přízeň voličů ucházelo 137 kandidátů v rámci pěti politických subjektů a dva nezávislí kandidáti.

12.2 Kandidující subjekty

V komunálních volbách v roce 1990 mohly kandidovat politické strany a hnutí, které byly registrovány, jejich koalice a nezávislí kandidáti, či jejich sdružení. Nezávislí kandidáti však museli připojit ke svým kandidátním listinám petici s požadovaným počtem podpisů oprávněných voličů, kteří je podporují. V Kopřivnici, spadající do kategorie měst do 50 000 obyvatel, musel nezávislý kandidát předložit podpisů 200. Nezávislí kandidáti nakonec kandidovali dva a pět dalších politických subjektů, z nichž největší ambice mělo Občanské fórum, jehož členové věřili, že bude zopakován přesvědčivý výsledek z červnových voleb a bude tak potvrzena legitimita probíhajících změn.

Politická scéna v Kopřivnici se poměrně rychle přizpůsobila pluralitnímu soutěživému stranickému systému a pružně reagovala na vývoj stranického rozložení politických sil v České republice. Již před komunálními volbami zde bylo patrné nalézt všechny hlavní proudy české politiky.

V komunálních volbách kandidovalo Občanské fórum jako fenomén polistopadové politiky a hlavní nositel společenských změn. Stále se v něm vyskytovala celá řada osobností, které do politiky, nebo v tomto období spíše do veřejného dění, vstoupily z osobního přesvědčení.

---

¹⁰⁸Opatření ministryně obchodu ČR: Volby bez alkoholu. *Nová svoboda*. 16. 11. 1990, roč. 1, č. 264, s. 4.

„Určitě, pořád to první období bylo typické tím, že se v rámci toho Občanského fóra jakoby všichni stmelili a kladli pořád odpor tomu minulému režimu, šlo o poražení komunismu. Ti srdcaři tam byli, protože prostě chtěli fakt něco udělat z přesvědčení, bez ohledu na osobní výhody nevýhody a podobně.“¹⁰⁹

Na jeho kandidátku čítající třicet členů se dostaly nejen již známé tváře polistopadové politiky, ale o místo na kandidátce měla zájem také celá řada osob pohybujících se v šedé zóně, popřípadě právě „převlékajících kabát“. U těchto osob bylo nebezpečné, že i přes problematickou minulost měly šanci získat podporu voličů.

„No a teď, když jsem to viděl, jak před těmi volbami zase vyskakují jména, které se tlačily, jak jsem to pojmenoval, že „vylézají krysy z děr“. No, to snad ne. To bylo poslední jednání, než se ty kandidátky měly odevzdat, bylo nějaké širší jednání Občanského fóra. A teď já jsem se tam natvrdo obul do dvou kandidátů, a konkrétně a proč, a proto, a proto. A říkám, já stahuju zpět to, co je tady známo už několik týdnů, že já se odmítám nechat uvést na kandidátku. To stahuju zpět. Takže já chci kandidovat, ale za podmínky, že tihle ti dva tam nebudou. Buď já, nebo oni. Naprosto natvrdo. Tak, jak mě slyšíte. Tak moc demokratické to nebylo, no a také kdyby to člověk řešil tenkrát hodně demokraticky, tak by asi nikam daleko nedošel. No a bylo to o fous. A podařilo se.“¹¹⁰ Na této ukázce je patrná osobní zainteresovanost na zdárném dovršení přechodu k demokracii představované demokratickými volbami také na nejnižší úrovni politiky. Radek Burša, který profilově zapadal do kategorie „revolucionářů“, tedy osob, které po zdárném průběhu revoluce se plánovali z politiky stáhnout, tak tímto krokem prodloužil své působení v ní.

Z nových politických stran zde své zastoupení měl jeden z moravistických subjektů Hnutí za samosprávnou demokracii – Společnost pro Moravu a Slezsko, který vytvořil společnou Demokratickou koalici spolu s Československou stranou socialistickou, Nezávislými kandidáty a Hnutím za rovnoprávné postavení žen v Čechách a na Moravě. Z politických stran, které

---

¹⁰⁹ Rozhovor s Ing. Josefem Jalůvkou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 4. 8. 2010.

¹¹⁰ Rozhovor s Radkem Buršou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 28. 8. 2013.

obnovily svou činnost, byla v Kopřivnici zastoupena Československá sociální demokracie, která nenaplnila svou kandidátku a vstupovala do voleb pouze se 17 kandidáty, přestože jich mohla mít až 30. Československá strana lidová, která byla v letech 1948-1989 součástí Národní fronty, se transformovala do podoby samostatné a nezávislé politické strany. Na rozdíl od parlamentních voleb, kdy Československá strana lidová vstupovala do voleb v koalici Křesťanská a demokratická unie, kterou vytvořila s Křesťanskodemokratickou stranou a slovenským Křesťanským hnutím, tak do komunálních voleb v Kopřivnici kandidovala samostatně, vědoma si tradičně silného postavení ve městě. Komunistická strana Československa se v demokratických volbách pokoušela ověřit si svou podporu na místní úrovni. Za KSČ nekandidoval předlistopadový předseda Měst.NV. Václav Kunčík, ani tajemník Měst.NV. Miloslav Burda. Na prvním místě kandidátky figuroval předseda městského výboru strany Miroslav Veselý. Komunistická strana tedy do komunálních voleb vstupovala bez větších personálních změn a vnitřních reforem. V prvních komunálních volbách kandidovali také dva kandidáti jako zcela nezávislé subjekty.

- Občanské fórum
- Demokratická koalice¹¹¹
- Československá sociální demokracie
- Československá strana lidová
- Komunistická strana Československa
- Miroslav Pajonk - nezávislý kandidát
- Libor Svoboda - nezávislý kandidát

---

¹¹¹ Demokratickou koalici tvořily Hnutí za samosprávnou demokracii – Společnost pro Moravu a Slezsko, Československá strana socialistická, Hnutí za rovnoprávné postavení žen v Čechách a na Moravě a Nezávislí kandidáti.

12.3 Volební kampaň a programy

Volební kampaň začínala 25 dnů před volbami a končila 48 hodin před otevřením volebních místností. Během kampaně měla mít každá politická strana rovný přístup ke státním i místním sdělovacím prostředkům, což na úrovni středně velkého města a tehdy omezených technických možností znamenalo de facto využití rozhlasu a rozšíření plakátovacích ploch. Ve srovnání s parlamentními volbami již kampaň nebyla zdaleka tak rozsáhlá jako před volbami do poslanecké sněmovny. V Kopřivnici neexistovalo, mimo Tatrovák, žádné pravidelné periodikum, ani kabelová televize natož internet se sociálními sítěmi, které již dnes mají ve volebních kampaních neodmyslitelné místo. Státní podnik Tatra proto přislíbil poskytnout prostor v týdeníku Tatrovák politickým stranám, hnutím, a nezávislým kandidátům před volbami do obecního zastupitelstva. Městský rozhlas informoval o plánovaných mítincích, na kterých se mohli voliči setkat s kandidáty.

V období před komunálními volbami se opět objevuje pojem Kulatý stůl, označující předvolební debaty představitelů jednotlivých politických subjektů. Diskuze byly moderovány Lubošem Sazovským a Dagmar Rysovou, postavami dobře známými z listopadových událostí, které se však politického boje již dále neúčastnily. Volební programy jednotlivých subjektů uveřejnil Tatrovák 9. listopadu 1990.

Pro politické strany je vždy podstatné, aby definovaly a vyjádřily cíle a potřeby pokud možno velké části obyvatelstva. Tento proces bývá označován jako agregace zájmů¹¹². Je však otázkou, jak významnou roli v roce 1990 hrály volební programy a nakolik voliči sledovali jednotlivé osobnosti, které se objevily na politické scéně během uplynulého roku.

---

¹¹² Zde se nabízí konfrontace této základní teze s marketingovými technikami segmentace trhu a profilace politického subjektu, jež budou vysvětleny v kapitole věnované volební kampani.

Vzhledem k vývoji českého stranického systému, jak jej popsal Pavel Pšeja¹¹³, v roce 1990 docházelo teprve ke kladením základů stranického systému. Politické strany se neopíraly o dlouhodobější základní programy, často příprava volebního programu znamenala první ujasnění si orientace strany a stranických zájmů. Proto volební programy stran, tím spíše na komunální úrovni, si byly tématy velmi podobné. V úvodu každého programu se strany věnovaly svému představení a představení svých priorit, neboť kromě komunistické strany byly všechny politické subjekty v podstatě nováčky a voliči často o nich nevěděli vůbec nic. V politických programech se logicky nenacházelo ani bilancování, co se již v uplynulých letech stranám podařilo prosadit, jak tomu bývá u současných volebních programů. Následující program stran pak byl sestaven do jednotlivých bodů, které se zaměřovaly na konkrétní oblasti a byly dále podrobněji rozebírány. Nejrozsáhlejší program v kopřivnických volbách představilo Občanské fórum, naopak nejkratší a nejstručnější shrnutý jen do čtyř oblastí pak představili komunisté. Můžeme říci, že pro volební programy z voleb 1990 je typická podrobnost, od které se v pozdějších volbách již upouštělo. Společné pro všechny programy bylo vymezení se vůči předlistopadové politice. V následujících bodech se pak jednotlivé subjekty věnovaly více či méně oblastem, ve kterých Kopřivnice logicky jako nově budované město měla největší rezervy. Středem pozornosti se stal rozvoj města a nedostatečná infrastruktura týkající se malé nabídky prodejen, dopravní obslužnosti, zdravotních a sociálních služeb. Pozornost byla také často věnována školství a společenskému životu obce.

Odlišné byly programy nezávislých kandidátů, které se v porovnání s ostatními jevily značně monotematicky. Nezávislý kandidát Libor Svoboda postavil svůj program na dění v podniku Tatra a vyzdvížení jeho klíčové úlohy a hospodářského významu pro další rozvoj města. Miroslav Pajonk představil

---

¹¹³ Pavel Pšeja rozdělil vývoj českého stranického systému do těchto čtyř základních etap:

Kladení základů (listopad 1989 – parlamentní volby 1990)

Formování systému (parlamentní volby 1990 – parlamentní volby 1992)

Stabilizace systému (parlamentní volby 1992 – volby do PS PČR 1996)

Vyvažování sil v systému (po volbách do PS PČR 1996)

program založený na volnočasovém vyžití obyvatel a na principu obce sloužící občanům. Komunistická strana Čech a Moravy se v úvodu svého programu zdržela jakéhokoliv představování či charakteristiky. Jak jsem již uvedl, její program byl nejstručnější a věnoval se tématům s politikou souvisejících jen okrajově ekologii, oblasti sociálních jistot, kultury a vzdělanosti. Listopadové komunální volby měly podobně jako červnové parlamentní volby zejména potvrdit legitimitu nového rozložení politických sil ve městě, které se začínaly před volbami vůči sobě vymezovat.

12.3.1 Hlavní body programu Občanského fóra

Růst města a jeho rozvoj

Chceme dosáhnout podstatného rozvoje sociálních a zdravotních služeb, budeme hledat nové řešení sociálních problémů

Uvědomujeme si význam školství pro výchovu a rozvoj vzdělanosti mládeže. Tato oblast se musí stát důležitou prioritou obecního rozpočtu.

Budeme usilovat o úzkou spolupráci s podniky a podnikateli na území obce. Radnice bude vždy svých pravomocí využívat tak, aby rozvoj podniků nebyl na úkor životního prostředí a dalších zájmů občanů.

Přehodnotíme územní plán tak, aby odpovídal představám o humanizaci životního stylu a bydlení.

Budeme usilovat o vytvoření účinnějšího systému ochrany bezpečnosti osob a majetku na území obce.

12.3.2 Hlavní body programu Demokratické koalice

Program Demokratické koalice byl poměrně stručným, upozorňoval na témata, kterým chce koalice věnovat pozornost. Témata byla seřazena takto:

Rozvoj obce

Oblast sociální

Oblast občanských práv

Oblast mravní

Oblast činnosti obecního úřadu

12.3.3 Hlavní body programu Československé sociální demokracie

Obchod, služby, doprava

Bezpečnost

Ekologie

Školství

Zdravotnictví

Výstavba

Společenský život

12.3.4 Hlavní body programu Československé strany lidové

Vrátit principy morálky do denního života

Dát lidem víru v základní jistoty, důsledně bránit pravdu a právo

Navrátit rodině význam základního článku lidské společnosti

Dát lidem bezpečný a hodnotný domov

Přehodnotit co nám ve městě schází

Podporovat vzdělanost a zájem o poznání

Mít vždy snahu řešit problémy potřebných a sociálně slabých

Vytvářet podmínky k zakládání rodinných živností jako předpoklad generačního soužití a sociálních jistot

12.3.5 Hlavní body programu Komunistické strany Československa

Oblast životního prostředí a péče o zdraví lidu

Oblast sociálních jistot obyvatel a moderního hospodářství

Oblast kultury a vzdělávání obyvatel

12.3.6 Hlavní body programu nezávislých kandidátů

L. Svobody a M. Pajonka

Ve volebních programech obou nezávislých kandidátů se hned v úvodu nacházelo vysvětlení, proč se rozhodli pro tuto formu kandidatury ve volbách, která jim vzhledem k volebnímu systému nedávala příliš mnoho šancí na úspěch.

Libor Svoboda uvedl, že tím hlavním důvodem samostatné kandidatury byla nespokojenost se situací v národním podniku Tatra, kterou se politické strany ve svých programech nezabývaly mimo rámec vzájemné komunikace a spolupráce. (Z dnešního pohledu je v podstatě jasné, že žádné obecní zastupitelstvo nemůže ovlivňovat vývoj v podnicích na území měst.)

Miroslav Pajonk jako důvody své kandidatury uvedl jako důvod přesvědčení, že mu na městě Kopřivnici záleží a domnívá se, že on bude hájit zájmy občanů lépe a také bude schopen rychle řešit problémy města.

12.4 Volební výsledky

Voleb se v Kopřivnici zúčastnilo 68,6%¹¹⁴ voličů, toto číslo korespondovalo s celorepublikovým průměrem. V městském zastupitelstvu zasedlo 5 politických uskupení. Vítězem se stalo dle očekávání Občanské fórum se ziskem 93 231 hlasů, což znamenalo 11 mandátů.

Zastupiteli se stali¹¹⁵

za Občanské fórum:

---

¹¹⁴Z výsledků. *TATROVÁK: Noviny pracujících kombinátu TATRA*. 30. 11.1990, roč. 44, č. 42, s. 4.

¹¹⁵SOKA Nový Jičín, Kronika města Kopřivnice 1991

Vladislav Kryške (6 159), Ing. Josef Jalůvka (5 456), Eliška Ptáčková (4 829), Oldřich Rys (4 640), Radomír Burša (4 104), Ing. Jaroslav Ponec (3 817), Ing. Hynek Rulíšek (3 603), Petr Boháč (3 550), Ing. Rostislav Tvarog (3 524), Gabriela Vrbová (3 515), Ing. Josef Jiřík (3 435).

za Československou stranu lidovou:

Ing. Jaroslav Šula (4 275), PharmDr. Marie Pešlová (2 654), Karel Kylhof (2 609), Pavel Altrichter (2 498), Jaromír Maroň (2 473), Alois Janek (2 405).

za Demokratickou koalici:

Emílie Šulová (2 440), Ing. Miloslav Kunčar (2 344), Ing. Karel Černý (2 259), Karel Polach (2 111), Ing. Jiří Hykel (1 978), Jaroslava Buzková (1 888).

za Komunistickou stranu Československa:

JUDr. Libor Vojtek (2 126), Miroslav Veselý (1 830), RNDr. Pavel Malčík (1793), Ing. Josef Pavelka (1 686), Ing. Jiří Novotný (1 679).

za Československou sociální demokracii:

Antonie Mocková (2 601), Rudolf Vašek (2 232).

V prvních komunálních volbách dle očekávání zvítězilo Občanské fórum se ziskem 11 mandátů. Své silné postavení v Kopřivnici potvrdila také Československá strana lidová, která získala 6 mandátů shodně jako Demokratická koalice, nové politické uskupení potvrzující demokratické smýšlení voličů v Kopřivnici. Nelze říci, zda zisk 2 mandátů pro Československou sociální demokracii byl úspěch, či neúspěch. Jak se pak v dalších letech ukázalo, tato obnovená strana si své sympatizanty později našla. Komunistická strana Československa získala 5 mandátů.

Komunální volby v roce 1990 potvrdily nejen v Kopřivnici, že cesta, na niž se občané Československa po listopadu 1989 vydali, bude tou správnou.

12.5 Povolební vyjednávání, možné koalice a tvorba rady města Kopřivnice

Na základě volebních výsledků a rozložení sil v zastupitelstvu města Kopřivnice, kde k nadpoloviční většině bylo potřeba 16 hlasů, mohly vzniknout tyto koalice:

$$\text{OF} + \text{ČSL} = 11 + 6 = 17$$

$$\text{OF} + \text{KSČ} = 11 + 5 = 16$$

$$\text{OF} + \text{DK} = 11 + 6 = 17$$

$$\text{ČSL} + \text{DK} + \text{KSČ} = 6 + 6 + 5 = 17$$

$$\text{OF} + \text{KSČ} + \text{ČSSD} = 11 + 5 + 2 = 18$$

$$\text{ČSL} + \text{DK} + \text{KSČ} + \text{ČSSD} = 6 + 6 + 5 + 2 = 19$$

$$\text{OF} + \text{ČSL} + \text{DK} = 11 + 6 + 6 = 23$$

$$\text{OF} + \text{DK} + \text{KSČ} = 11 + 6 + 5 = 23$$

$$\text{OF} + \text{DK} + \text{KSČ} + \text{ČSSD} = 11 + 6 + 5 + 2 = 24$$

$$\text{OF} + \text{ČSL} + \text{DK} + \text{KSČ} = 11 + 6 + 6 + 5 = 28$$

$$\text{OF} + \text{ČSL} + \text{DK} + \text{KSČ} + \text{ČSSD} = 11 + 6 + 6 + 5 + 2 = 30$$

Jak je patrné, variant existovalo několik, ovšem je nutno podotknout, že zejména varianty, kde se počítá s účastí Komunistické strany Československa, jsou na úrovni ryze teoretické vzhledem k době a atmosféře, ve které volby probíhaly. Občanské fórum však zároveň nedisponovalo nadpoloviční většinou. Jako přirozený koaliční partner se OF nabízela ČSL, s jejímž programem také existovala názorová shoda, i když je nutno dodat, jak již bylo uvedeno, programy se vůči sobě před komunálními volbami ještě příliš nevymezovaly. Zvítězila první varianta, která vycházela ze spolupráce Občanského fóra s Československou stranou lidovou.

Tvorba rady města

Zastupitelstvo se shodlo na vytvoření 9-ti členné rady.

Starostou byl zvolen: Vladislav Kryške

1. místostarostou se stal: Ing. Josef Jalůvka

2. místostarostou se stal: Ing. Jaroslav Šula

3. místostarostou se stal: Ing. Josef Jiřík

Dalšími členy rady se stali: Alois Janek

Jaroslava Buzková

Petr Boháč

Jaromír Maroň

Ing. Jaroslav Ponec

Za zmínku stojí, že se do městské rady dostala také Jaroslava Buzková jako členka Demokratické koalice, což mělo vést k posílení vlivu demokratických stran.

13 Období po volbách

Komunální volby završily přechod k demokracii, volby proběhly úspěšně na všech úrovních. Jednoznačným vítězem se stalo Občanské fórum jako hlavní garant přechodu k demokracii. V nadcházejícím období však bylo nutné provést řadu důležitých změn a opatření, na které panovaly rozdílné představy. Pozvolna se také vytrácely ideály „Sametové revoluce“, opadalo všeobecné nadšení pro vše nové a také obětavost některých politiků. Na republikové úrovni to přineslo rozštěpení OF do dvou proudů:

- 1) Pravicový, postupně se profilující spíše směrem k politické ideologii klasického liberalismu s jemně zastoupenými prvky konzervativního programu. Tento proud se rodil zejména na základě impulsů regionálních a místních občanských fór a politici v centru, kteří se k němu postupně přidávali, mu vtiskli program zcela liberalizované tržní ekonomiky a důraz na ochranu hodnoty individualismu jako klasicky liberálního tématu.
- 2) Centristický, postupně tendující k sociálně orientovanému liberalismu. Tento proud měl své hlavní zastánce zejména mezi původními zakladateli OF, v nastávající konfrontaci výrazně podporované prezidentem Havlem a jeho poradci. Zastánci centristické politiky ve vedení OF byli přesvědčeni o možnosti uchování původního pluralistického charakteru hnutí při současné potřebě uchování jednoty OF a obhajovali zejména jeho nepolitický a občanský profil. (Bureš 2006: 285)

Toto štěpení vyvrcholilo rozpadem Občanského fóra, jehož pozici mělo na politické scéně nahradit Občanské hnutí, což se ovšem nestalo. Nově se etablovala na politické scéně Občanská demokratická strana založená Václavem Klausem vycházející z neoliberalismu.

V Kopřivnici se proud tendující k sociálně orientovanému liberalismu neprosadil a v podstatě dochází k plynulému přechodu členů OF do řad ODS.

Občanská demokratická strana si ihned po svém vzniku vybuodovala v Kopřivnici silnou základnu, což vyústilo pořádatelstvím čtvrtého kongresu

ODS 27. - 28. listopadu 1993 ve městě.¹¹⁶ Před blížícími se komunálními volbami v roce 1994 to bylo bráno jako jednoznačný úspěch místní organizace. ODS od roku 1990 vyhrála také všechny komunální volby v Kopřivnici, ovšem ne vždy se jí podařilo najít vhodného koaličního partnera. Během prvního volebního období narůstaly rozpory mezi KDU-ČSL a ODS, což vedlo po volbách v roce 1994 k ukončení spolupráce na několik dalších let a k uzavření koalice mezi ODS a ČSSD. Zejména v letech 1998 a 2002 znamenala ztráta přirozeného koaličního partnera v podobě KDU-ČSL odchod do opozice. Politika na komunální úrovni se „vyostřovala a politizovala“, a to i přes všeobecně známý fakt, kdy na komunální úrovni ustupuje (nebo by měla) politická ideologie věcnému řešení problémů.

„Určitě v tom prvopočátku tam nebylo až tolik politikaření a nějakých osobních zájmů. Takže, ta práce byla konstruktivní, vyloženě přebudovat ten úřad, personálně, strukturálně. Myslím, že to období po revoluci, ty dva, tři, čtyři roky. To bylo ještě na jedné lodi, ti lidé celkem ještě pořád táhli za jeden provaz. Takové ty partikulární zájmy, to nastoupilo až po tom. To už jsem šel raději pryč.“¹¹⁷

Vladislav Kryške, ve volbách historicky nejúspěšnější politik, který pokud by kandidoval také v roce 1994, pravděpodobně by získal mandát stát se starostou, přesto raději zvolil odchod z politiky, než aby přistoupil na přísnou stranickou vymezenost ODS. Na důvody odchodu z politiky vzpomíná Vladislav Kryške takto: *„...že už to není prostě takové semknutí, že dochází ke zbytečným výpadům, napadání atd. Měl jsem toho potom už plné zuby, dokonce jsem to poznal i na své osobě. Ty schválnosti se kolikrát dělaly i ze strany mých kolegů. A pak už jsem toho fakt měl plné kecky, a i když mě pořád lanařil Jarda Ponec, tak ten za mnou byl několikrát, abych kandidoval. Ale mě tenkrát na tom štválo, že oni mi nevěřili jako člověku, oni by mi věřili jako členovi ODS. To mne fakt hrozně štválo.“¹¹⁸*

---

¹¹⁶ Prozatím uskutečněných 27 kongresů ODS se konalo ve 13 městech. Kopřivnice patří k těm nejmenším.

¹¹⁷ Rozhovor s Petrem Boháčem, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice, 12. 8. 2013.

¹¹⁸ Rozhovor s Ladislavem Kryške, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 13. 8. 2013.

Přes všechny zmíněné politické události je však v dlouhodobějším časovém horizontu možné vidět, že během volebního období 1990 – 1994 se v Kopřivnici formovala politická scéna, která od návratu České strany sociálnědemokratické ve volbách 1994 působí velmi stabilizovaně, což se projevuje poměrně vyrovnanými výsledky v komunálních volbách.

Mimo budování nového systému však bylo první volební období po „sametové revoluci“ pro všechny městské zastupitele obdobím hektickým. Bylo potřeba provést nespočetné množství změn a reagovat velmi rychle na nové tendence ve společnosti, s nimiž většina zastupitelů neměla zkušenosti.

Obec se stávala samostatnou, byl na ni převáděn jednak bývalý státní majetek, ale též majetek podniku Tatra¹¹⁹. Odpovědí na růst nezaměstnanosti, zapříčiněné zejména restrukturalizací v podniku Tatra, bylo zřízení Úřadu práce¹²⁰.

Byla odstartována malá privatizace, následovala „velká“ kupónová privatizace, rozbíhala se restituční řízení.

Nedostatek policistů se projevil jako akutní, zejména vlivem narůstající trestné činnosti. Situaci měla zlepšit nově vzniklá městská policie¹²¹.

O nových změnách bylo potřeba občany informovat, vznikají proto Kopřivnické noviny. Jednalo se zprvu o čtrnáctideník, jehož cílem bylo odstranit informační bariéru mezi radnicí a občany. Je také rozhodnuto o zřízení kabelové televize.

Na počátku 90. let tak v Kopřivnici začíná další etapa její historie, kdy noví představitelé města museli provést restrukturalizaci nejen majetku a hospodaření města, ale také celkové strategie a směřování města v budoucnosti.

---

¹¹⁹ n.p. TATRA ve městě Kopřivnici zasahoval opravdu do všech sfér. Ještě na počátku roku 1992 zde pracovalo, jak uvádí Kronika města Kopřivnice 1992, na 13 500 zaměstnanců. K majetku TATRY patřil také bytový fond čítající na 3 100 bytů.

¹²⁰ Činnost zahájil 5. 8. 1991.

¹²¹ Činnost zahájila v září 1992.

13.1 Definitivní výměna politických elit v Kopřivnici

Po 17. listopadu se do vedení města dostali lidé, kteří byli kooptováni. Teprve komunální volby však potvrdily mandát nových politiků pokračovat v dalších změnách.

V nově nastolené situaci a období změn viděla početná skupina osob příležitost pro vstup do politiky. Řada občanů kandidovala ve volbách, aniž by znali principy fungování demokratického pluralitního, soutěživého stranického systému, proto jejich pobyt v politice často nepřesahoval volební období. Jako definitivní výměnu elit je možné považovat etablování nových politiků reprezentující město a jejichž funkční období přesáhlo délku volebního období a v současné době můžeme hovořit o politicích, kteří i po dvou dekadách po listopadu 1989 jsou na vedoucích pozicích ve městě. Takto o nich mluví zakladatel OF v Kopřivnici Radek Burša.

„Podívejte, ta základní obsada v Kopřivnici tenkrát na tom národním výboru v 89. byla: předseda Kryške, místopředseda Jalůvka, Šula další místopředseda. A já jsem si to nepsal, akorát mám vyhodnocené ty základní data. Jaká data a co mám na mysli? Kdybyste zmapoval, kolikrát tihle ti lidé byli od toho 89. vrcholně politicky činní, tak je to docela zajímavé. Docela zajímavé. Tím se nedokáže pochlubit ani Nový Jičín, ani Frenštát, ani Studénka, prostě žádné město na tomto okrese.“¹²²

Radek Burša hovoří o politicích, kteří vstoupili do politického dění těsně po listopadu 1989, většinou v lednu a únoru 1990. Právě oni si ale uchovali vysoký kredit také pro další léta a zastávali významné pozice nejen ve státní správě, ale také na významných stranických postech. Mimo zmíněného Ladislava Kryškeho, Ing. Josefa Jalůvku, Ing. Jaroslava Šulu je možné jmenovat také Aloise Janka.

---

¹²² Rozhovor s Radkem Buršou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice, 28. 8. 2013.

13.2 Profily politických elit v Kopřivnici po roce 1989

Během necelých 25 let uplynulých od listopadu 1989 si každý z představitelů politických elit vybral období, kdy se politice věnoval více, či méně. Přesto uskupení politické elity vykazuje nebývalou konzistenci, která vzhledem k zastávaným postům a střední velikosti města nemá na úrovni komunální politiky v České republice obdobu.

13.2.1 Vladislav Kryške

Narozen 5. listopadu 1946 v Drnholci nad Lubinou. Vyrůstal v rodině, která vyznávala Masarykovy demokratické principy. Obecnou školu absolvoval v Drnholci, poté školní docházku dokončil v nedalekém Příboře. V roce 1961 začal studovat Strojní průmyslovou školu v Kopřivnici, kterou ukončil maturitou v roce 1965. Po maturitě nastoupil základní vojenskou službu v Prostějově.

V roce 1967 nastoupil do národního podniku Tatra na oddělení technického vývoje, zkušebnu naftových motorů, kde pracoval jako samostatný technik až do roku 1990.

Po okupaci v roce 1968 vystoupil v roce 1969 na vlastní žádost z KSČ. V témže roce začal studovat Lidovou konzervatoř, kde roku 1973 absolvoval obor zpěv.

Na počátku roku 1990 se zapojuje do politického dění, stává se předsedou dosluhujícího Měst.NV. a 24. listopadu 1990 nejúspěšnějším kopřivnickým politikem, když v komunálních volbách získává 6 159 hlasů. Na základě volebních výsledků je zvolen prvním polistopadovým starostou. V roce 1994 se pro nesouhlas s politikou ODS rozhodl již nekandidovat a vrací se do podniku Tatra. V roce 1995 začíná pracovat na Okresním úřadu Nový Jičín. V roce 2001 začal pracovat u firmy Mediatel jako akvizitor a v roce 2002 kandiduje v komunálních volbách jako člen ODS. Volby opět drtivě vyhrává a stává se místostarostou města Kopřivnice.

V roce 2006 odchází z postu místostarosty do penze.

13.2.2 Ing. Josef Jalůvka

Narozen 21. října 1955 v Novém Jičíně. Pochází z Lubiny, místní části Kopřivnice, kde také bydlel. Patří mezi zakladatele ODS.

Vyrůstal v učitelské rodině. Do základní školy nastoupil v Příboře a po jejím ukončení odešel studovat Střední školu automobilní v Bruntále. Po skončení studia v Bruntále chtěl zahájit studium na vysoké škole v Bratislavě, obor sociologie, kam nebyl přijat z důvodu špatného kádrového profilu. Nadále se neúspěšně pokoušel o přijetí na obor knihovnictví - němčina, ekonomický obor na Vysoké škole Báňské v Ostravě.

Po neúspěšných pokusech o přijetí na vysokou školu začal pracovat u Vítkovických staveb jako řidič nákladního vozidla Tatra s cílem vylepšit si kádrový profil. Po roce odchází od Vítkovických staveb a začíná v roce 1975 studovat Národohospodářské plánování na Vysoké škole báňské v Ostravě. Po ukončení vojenské služby nastupuje na konci roku 1980 na MěstNV. v Kopřivnici jako vedoucí finančního odboru, kde působil do podzimu 1989. Po nátlaku dává výpověď a odchází pracovat do JZD Lubina, krátce poté je kooptován na pozici tajemníka Měst.NV. v Kopřivnici.

Po komunálních volbách v roce 1990 se stává 1. místostarostou. V roce 1994 starostou města Kopřivnice.

Ve volbách v roce 1998 byl zvolen do Poslanecké sněmovny za ODS. Byl členem sněmovního výboru pro evropskou integraci. Na poslanecký mandát rezignoval v únoru 2001, neboť v krajských volbách v roce 2000 byl zvolen zastupitelem a získal post náměstka hejtmana Severomoravského kraje.

V krajských volbách v roce 2004 obhájí svůj mandát, avšak opouští post náměstka hejtmana a do roku 2006 působí jako OSVČ.

Po komunálních volbách v roce 2006 se stává opět starostou a svůj post starosty obhájí také pro období 2010-2014.

V říjnových volbách v roce 2014 je ve volbách opět nejúspěšnějším politikem se ziskem 1 681 hlasů. Ze zdravotních důvodů se už však o post starosty neuchází a zůstává pouze zastupitelem.

V červnu 2015 v důsledku nemoci umírá jako historicky nejúspěšnější politik města Kopřivnice.

13.2.3   Ing. Jaroslav Šula

Narozen 7. července 1948. Vyrůstal v rodinném domě v Kopřivnici, kde měla rodina prodejnu se smíšeným zbožím. Po znárodnění prodejny odcházejí rodiče Jaroslava Šuly pracovat do Tatry a následně v sedmdesátých letech je dům v rámci rozvojového plánu města zbourán. Přes problémy z důvodu katolického vyznání celé rodiny je nakonec po ukončení základní školy přijat na kopřivnickou průmyslovou školu. V letech 1967-1973 vystudoval obor dopravní stroje a manipulační zařízení na Fakultě strojní Vysokého učení technického v Brně. Po ukončení studia nastoupil do technického vývoje na konstrukci naftových motorů. Poté nastupuje v roce 1977 na pozici projektanta v závodě autoopraven. V roce 1984 vstupuje do Československé strany lidové a roku 1987 se vrací do Tatry Kopřivnice. V únoru 1990 byl kooptován na pozici místopředsedy Národního výboru v Kopřivnici. Po prvních komunálních volbách v roce 1990 se stal druhým místostarostou. Komunální volby 1994 znamenaly pro KDU- ČSL odchod do opozice a Jaroslav Šula je městským zastupitelem a pracuje jako vedoucí odboru sociálních věcí v Novém Jičíně. V letech 1998-2004 působí jako senátor. V letech 1998-2000 zastával funkci místopředsedy senátorského klubu KDU-ČSL. V období 2002-2004 působil jako místopředseda Ústavně-právního výboru.

Po neúspěšné obhajobě senátorského křesla se stává ředitelem Domova pro seniory ve Frenštátě pod Radhoštěm. S výjimkou roku 1998, kdy v komunálních volbách nekandidoval, dokázal ve volbách 2002, 2006 a 2010 vždy obhájit místo zastupitele. Po smrti Aloise Janka v roce 2011 se stává opět místostarostou Kopřivnice a v této funkci působil do roku 2014.

13.2.4 Alois Janek

Narozen 1957 ve Frýdku-Místku. Vyrůstal ve Štramberku, kde také navštěvoval základní školu. Základní školu dokončuje v Kopřivnici, kam se rodiče přestěhovali. Otec byl učitelem a dlouholetým členem Československé strany lidové. Po vpádu vojsk Varšavské smlouvy je ze školství propuštěn a pracuje ve slévárně n.p. Tatra. Po ukončení základní školy je na kopřivnickém učilišti vyučen zámečnickem a dodělává si maturitní zkoušku na kopřivnické průmyslové škole. Po vojně v roce 1981 nastupuje do Tatry Kopřivnice, kde postupně pracoval na údržbě jako revizní technik zvedacích zařízení, jeřábů, směnový mistr a vedoucí dílny až do roku 1996, kdy se stává tajemníkem Městského úřadu v Brušperku.

Do ČSL vstoupil na popud Jaroslava Šuly v roce 1990 a stává se členem a později také předsedou městského výboru strany. V KDU-ČSL pak nadále zastával pozice předsedy okresního a místopředsedy krajského výboru strany. Působil také jako poradce ministra zemědělství Ambrozka. Po volbách v roce 1998 se stává místostarostou Kopřivnice. Po roce 2002 pracuje jako OSVČ.

Ve volbách v roce 2010 Alois Janek již po šesté obhájil místo zastupitele za KDU-ČSL, navíc se stal opět místostarostou, avšak v roce 2011, právě při přípravě této práce, náhle zemřel.

Závěr

Proces politické změny, neboli přechod od posttotalitního autoritářského režimu k demokracii, který se odehrál na přelomu roku 1989/90 na komunální úrovni, patří mezi podstatně méně známé a méně probádané oblasti listopadové revoluce v Československu. Mapování průběhu v jednotlivých československých městech a regionech stejně jako formování a činnost místních opozičních struktur zůstávalo opodál. Primární zájem o dění ve velkých městech, především v Praze, je pochopitelný. Právě zde, v mocenském centru země, se odehrávaly klíčové procesy – od událostí na Národní třídě po vyjednávání mezi představiteli komunistické moci a opozice v čele s nově vzniklým Občanským fórem.

Kopřivnice žila až do roku 1989 poklidným životem rozvíjejícího se města těsně propojeného s místním národním podnikem Tatra, který vzhledem k masivnímu rozšiřování výroby měnil zásadně jeho tvář.

Městský národní výbor v Kopřivnici před rokem 1989 se zabýval zejména výstavbou města a řešením palčivých problémů s nedostatečnou infrastrukturou. Přesto čas od času bylo potřeba reagovat na dění a nálady v procházející Československem, jako byla potřeba odsoudit petiční akci Několik vět, při níž se objevují první nesouhlasné postoje zejména z řad zaměstnanců národního výboru.

Úzké provázání města s podnikem Tatra v praxi znamenalo také fakt, že mimo městský výbor komunistické strany působil v Kopřivnici také podnikový výbor komunistické strany a vzhledem k celkovému počtu zaměstnanců podniku, čítajícího 15 000 pracujících z celkového počtu 23 000 obyvatel, měl tento podnikový výbor často větší vliv a zároveň během listopadových dní postupoval razantněji než městská organizace. Tatra jako klíčový podnik národního hospodářství zasahoval do řady oblastí. Disponoval vlastními byty, učilištěm, střední průmyslovou školou. Financoval veškerý sport a budování sportovišť ve městě, prostřednictvím Závodního klubu plánoval kulturní vyžití, podílel se se svými zaměstnanci na stavbách občanské vybavenosti. Existence

podniku zásadním způsobem změnila tvář města. Právem se proto hovořilo o Kopřivnici jako o městě v Tatře.

První informace o masakru na Národní třídě měli možnost obyvatelé Kopřivnice zachytit zejména z rozhlasových stanic Svobodná Evropa či Hlas Ameriky, které patřily u osob zajímavících se o politické dění mezi hlavní zdroje informací. Řada občanů již před listopadem 89 měla vybudován despekt k československým médiím, neboť si v předchozích letech měli možnost ověřit jejich manipulaci s informacemi.

Důležitou roli sehrál místní téměř undergroundový M-klub, který se stal informačním centrem a místem setkávání opozičních proudů.

Již během prvního týdne od pondělí 20. listopadu se začíná postupně formovat opozice z řad osob kolem M-klubu, ale také jedinců, kteří nezávisle na sobě se scházejí na prvních besedách a demonstracích na kopřivnickém náměstí.

Přestože se jedná o osoby odlišných typů, společně plánují další demonstrace, 24. listopadu zakládají Občanské fórum v Kopřivnici a podílejí se tak na destrukci komunistického režimu.

Významným milníkem listopadové revoluce v Kopřivnici byl úspěšný průběh generální stávky, která proběhla 27. listopadu za účasti několika tisíc lidí v podniku Tatra a také zároveň v centru města. Před generální stávkou spoléhali představitelé místní KSČ na nízký věk a malé zkušenosti představitelů OF s pořádáním takových akcí. Jejich aktivity se snažili rozmělnit, neboť si byli vědomi stále poměrně úzké základny tvořící páteř místního fóra. Generální stávka však ukázala jednoznačnou podporu pracujících probíhajícím změnám. Představitelé místního Občanského fóra odolali na ně vyvíjeného nátlaku a dospěli tak k jednáním s držiteli moci ve městě i jednáním typu kulatého stolu.

Na základě provedení komparace s městy podobné velikosti je možné během prvních deseti dnů po událostech na Národní třídě nalézt řadu paralel, týkajících se posloupnosti událostí či profilování opozice a návaznostech v jednání s držiteli moci. Přestože by se vzhledem ke vzdálenosti od Prahy, centra dění, dal očekávat časový odstup jednotlivých akcí, popřípadě informační bariéra, toto očekávání se nenaplnilo zejména díky vytrvalému úsilí

členů místního OF, vyjíždějícím pro informace do Prahy. Médii v Československu trvalo určitou dobu, než se oprostily od prorežimního tónu. Hovoří se také o tzv. druhé revoluci, která musela proběhnout v médiích, aby se očistily od prorežimních redaktorů.

Během přechodové fáze, kdy dochází k postupné destrukci režimu a předávání moci, bylo zapotřebí zabezpečit chod města. Pro rozbití monolitní struktury Měst.NV. bylo potřeba do orgánu národního výboru kooptovat nové demokraticky smýšlející poslance. Situaci do jisté míry usnadnila samotná městská rada, která k 16. lednu podala en bloc demisi.

Tento krok formující se opozici nejprve zaskočil, zároveň si členové Občanského fóra uvědomili své limity, které pro ně znamenal nedostatek osobností. Oslovovány jsou proto osoby známé z veřejného života, u kterých se očekával politický potenciál.

Kulaté stoly v Kopřivnici měly odlišný formát oproti stolům na centrální úrovni. Nešlo o jednání za přítomnosti představitelů režimu jako držitelů moci, opozice a relevantních politických sil, které tvrdě vyjednávaly, ale o formu zapojení aktivních občanů do řešení problémů.

Kulaté stoly v Kopřivnici tedy byla jednání, kterých se účastnili představitelé prodemokratických sil města, kde se projednával další postup a následné kroky.

Pojem kulatý stůl jako forma otevřeného setkávání zůstává na kopřivnické politické scéně až do listopadových komunálních voleb.

Nově získaná demokracie aktivizovala občanskou společnost, razantně se zapojující do prvních změn, které občané města považovali za nejvíce palčivé. Hledal se dávný symbol prvorepublikové Kopřivnice socha T. G. Masaryka. Navrhovaly se nové názvy pro ulice, které nesly názvy oslavující komunistickou ideologii, bylo potřeba korigovat naplánovanou komplexní bytovou výstavbu i vytvořit možnost svobodně podnikat a umožnit rozjíždějící se tzv. malou privatizaci.

V období před volbami se utvářejí nové politické elity. Jedná se o osoby, které na politickou scénu přicházejí počátkem ledna, nejedná se tedy přímo o osoby zapojené do dění bezprostředně po 17. listopadu. Tyto osoby spojoval

vztah k městu Kopřivnici a jeho okolí, neboť v něm vyrůstaly. Přestože se jednalo o představitele z různých politických proudů, dokázali si svůj vliv na komunální politiku udržet do současnosti, tedy i pětadvacet let po 17. listopadu.

Parlamentní volby byly očekávány v celé zemi. Měly de facto formu plebiscitu, který měl definitivně rozhodnout, kam se bude česká společnost ubírat. občanské fórum jako garant demokratizačního procesu postavil na Ostravsku silnou kandidátku složenou z významných osobností jako například: Václav Klaus, Miroslava Němcová, Dagmar Burešová, Ivan Mynář, Tomáš Hradílek, Šimon Pánek, Miroslav Macek či Miroslav Ševčík. Nebylo tedy překvapením jeho vítězství.

V období před komunálními volbami pokračuje krystalizace místního stranického systému, kdy si svou svébytnost uvědomují také další subjekty. Občanské fórum zůstává hlavním favoritem, své ambice má ale také obnovená Československá strana lidová s dlouholetou tradicí. Novým subjektem se stala Demokratická koalice tvořená Hnutím za samosprávnou demokracii – Společnost pro Moravu a Slezsko, Československou stranou socialistickou, Hnutím za rovnoprávné postavení žen v Čechách a na Moravě a Nezávislými kandidáty. Co nejsilnější pozice chtěli uhájit také místní komunisté. Zcela novými hráči bez zkušeností pak byli dva nezávislí kandidáti. V Kopřivnici se tak již poměrně před prvními komunálními volbami úspěšně vykrytalizovaly základy pluralitního soutěživého systému, který s drobnými úpravami na těchto základech stojí dodnes. Výsledky komunálních voleb potvrdily dominantní postavení OF a jeho představitelů se ziskem 11 mandátů, společně na druhém místě se umístila ČSL a Demokratická koalice se shodným počtem 6 mandátů. Komunistická strana získala 5 mandátů a poslední úspěšnou stranou byla Československá sociální demokracie se 2 mandáty.

V povolebních vyjednáváních se na společné spolupráci a složení městské rady dohodlo OF s ČSL a DK jako uskupení demokratických sil ve městě. Starostou se stal představitel OF Vladislav Kryške, který doposud působil jako kooptovaný předseda národního výboru.

Komunální volby zakončily přechod k demokracii také na místní úrovni. Podobně jako parlamentní volby potvrdily mandát Občanskému fóru a koaličním

partnerům k novému směřování města. Zároveň prověřily nové lídry politických subjektů a naznačily, jakým směrem se bude politika ubírat. V období po volbách opadá všeobecné nadšení a euforie pro vše nové, je potřeba učinit řadu opatření a to i těch nepopulárních, vyvstávají první problémy zejména se zaměstnaností, neboť uvolnění a liberalizace trhu přináší odbytové problémy podniku Tatra. V politické oblasti je pak největší změnou v místním stranickém systému zánik Občanského fóra, jehož členové a aktéři plynule přecházejí do řad nově vzniklé Občanské demokratické strany, která od svého vzniku vybudovala ve městě, také s přispěním jejího zakladatele Václava Klause, velmi silnou základnu.

Nejnovější výsledky bádání jasně ukazují, že pro celkový úspěch „Sametové revoluce“ a rychlost jejího postupu byla neméně důležitá i situace v mimopražských regionech. Právě propojení opozičních aktivit v Praze i mimo ni bylo zásadní pro celkový úspěch demokratických změn.

Politická stabilita v Kopřivnici 25 let po revolučních událostech ukazuje, že změny byly žádoucí a stále mají většinovou podporu občanů. Je zřejmé, že vlivem zahraničních událostí a následného domácího vývoje budou nastávat nové situace k řešení, ale už v rámci demokratického systému.

Význam předložené práce spočívá také v tom, že ukazuje význam aktivní participace občanů i občanské společnosti. Zároveň se stává cenným svědectvím aktérů důležitých událostí, kteří postupem času odcházejí a jejich informace navždy, nenávratně mizí.

14 Seznam zkratek

AFP – Tisková agentura Francie, Agence France Presse
AP – Americká tisková agentura Associated Press
CZV – Celozávodní výbor
ČNR – Česká národní rada
ČSDI – Československá demokratická iniciativa
ČSL – Československá strana lidová
ČSR – Česká socialistická republika
ČSS – Československá strana socialistická
ČSSD – Československá strana sociálně demokracie
ČSSR – Československá socialistická republika
ČST – Československá televize
ČSTK – Československá tisková kancelář
CZV – Celozávodní výbor
DI – Demokratická iniciativa
DS – Demokratická strana
DTJ – Dělnická tělovýchovná jednota
FS – Federální shromáždění
HDP – Hrubý domácí produkt
HSD – SMS – Hnutí za samosprávnou demokracii – Společnost pro Moravu a Slezsko
JZD – Jednotné zemědělské družstvo
KC OF – Koordinační centrum Občanského fóra
KDH – Křesťanskodemokratické hnutí
KDS – Křesťanskodemokratická strana
KDU – Křesťanská a demokratická unie
KDU - ČSL – Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
KSČ – Komunistická strana Československa
KSS – Komunistická strana Slovenska
KSSS – Komunistická strana Sovětského svazu
KV KSČ – Krajský výbor Komunistické strany Československa

Měst.NV. – Městský národní výbor
MFF UK – Matematicko-fyzikální fakulta Univerzity Karlovy
MNV – Místní národní výbor
MV KSČ – Městský výbor Komunistické strany Československa
NDR – Německá demokratická republika
NF – Národní fronta
NHKG – Nová huť Klementa Gottwalda
n. p. – Národní podnik
NV – Národní výbor
ODA – Občanská demokratická aliance
ODS – Občanská demokratická strana
OF – Občanské fórum
OPEC – Společenství zemí vyvážející ropu
OSVČ – osoba samostatně výdělečně činná
PKS – Pražské kulturní středisko
PV SSM – Podnikový výbor Socialistického svazu mládeže
PV KSČ – Podnikový výbor Komunistické strany Československa
ROH – Revoluční odborové hnutí
RVHP – Rada vzájemné hospodářské pomoci
RS-OF – Rada starších Občanského fóra
SL FS – Sněmovna lidu Federálního shromáždění
SN FS – Sněmovna národů Federálního shromáždění
SRN – Spolková republika Německo
SSM – Socialistický svaz mládeže
SSSR – Sovětský svaz
SSR – Slovenská socialistická republika
STB – Státní bezpečnost
TJ – Tělovýchovná jednota
USA – Spojené státy americké
ÚV KSČ – Ústřední výbor Komunistické strany Československa
ÚV SSM – Ústřední výbor Socialistického svazu mládeže
VŽSKG – Vítkovické železářny a strojířny Klementa Gottwalda

VB – Veřejná bezpečnost

VONS – Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných

VPN – Veřejnost proti násilí

ZK – Závodní klub

ZK ROH – Závodní klub Revolučního odborového hnutí

ZO SSM – Základní organizace Socialistického svazu mládeže

15 Seznam literatury:

ADAMEC, J.: *Stále na nás hledí: Masaryk tady byl a zanechal u nás stopu*. Kopřivnice: Deviro Kopřivnice, 2002. 66 s.

ARENDTOVÁ, H.: *O revoluci*. Praha: Oikoymenh, 2011, 293 s. ISBN 978-807-2984-039.

ASH, T., G.: *Rok zázraků: Svědectví o revoluci roku 1989 ve Varšavě, Budapešti, Berlíně a Praze*. Praha: Paseka, 2009, 140 s. ISBN: 978-80-7432-009-5

BALÍK, H., KUČÍREK, J.: *Československá státní správa v současném období*. 1.vyd. Praha: Svoboda, 1985. 354 s.

BALÍK, H.: *Národní výbory*. Praha : [s.n.], 1983. 241 s.

BALÍK, S., KUBÁT, M.: *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2004. 167 s. ISBN 80-86569-89-6.

BALÍK, S.: *Komunální politika: Obce, aktéři, a cíle místní politiky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. 55 s. ISBN 978-80-247-2908-4.

BINAR, A.; PLAČEK, R.: *Opava 1989 ve vzpomínkách*. 1. vyd. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Ústav historických věd, 2009. 153 s. ISBN 978-80-7248-550-5.

BLEHOVÁ, B.; KUNC.: *Der Fall des Kommunismus in der Tschechoslowakei*. Vyd. 1. Wien: Lit, 2006, vii, 259 s. Europa Orientalis. ISBN 38-258-8664-6.

BOBÁK, F.: *Moje svědectví o listopadových událostech ve Zlíně*, Zlín, 2009. 155 s. ISBN 978-80-87130-06-3.

BOŠTÍK, M.: *Sametová revoluce v Litomyšli: příspěvek k politickým dějinám okresu Svitavy v letech 1989-1991*. Vyd. 1. V Litomyšli: RML, 2009, 295 s.

ISBN 978-80-904064-1-4.

BRINTON, C.: *Anatomy of Revolution*. New York: Vintage, 1965.

BROWN, A.: *Vzestup a pád komunismu*. 1. vyd. Brno: Jota, 2011. 590 s.

ISBN 978-80-7217-812-4.

BUREŠ, J.; CHARVÁT J.; JUST P.; ŠTEFEK M.: *Česká demokracie po roce 1989: Institucionální základy českého politického systému*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012. 526 s. ISBN 978-80-247-4283-0.

BUREŠ, J.: *Občanské fórum v procesu tvorby českého stranického systému*. Praha, 2006. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/140034319>.
Disertační práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce Milan Znoj.

BUREŠ, J.: *Občanské fórum*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 303 s.

ISBN 978-80-7380-087-1.

CABADA, L.; ŠANC D.: *Český stranický systém ve 20. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. 223s.

ISBN 80-86898-50-4.

ČERMÁK, V.: *Otázka demokracie*. Praha: Academia, 1992-1999, 248 s. ISBN 807-18-2088-15.

ČERMÁKOVÁ, B. a kol.: *Občanská odvaha vstupuje do politiky: 1989/90 Občanské fórum v Chebu, Nové fórum v Plavně*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i., 2009. 175 s. ISBN 978-80-7285-118-8.

DURMAN, K.: *Útěk od praporů*. Praha, Karolinum nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998. 531 s. ISBN 80-7184-672-4.

DVOŘÁKOVÁ, V.; KUNC J.: *O přechodech k demokracii*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakl., 1994, 156 s. ISBN 80-901-4248-6.

EDWARDS, L, P.: *The Natural History of Revolution*. Chicago: Chicago University Press, 1970.

HAMZA, P.: *Padání komunistické bašty aneb Ostrava mezi 17. listopadem 1989 a 3. lednem 1990*. In: Ostrava: příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska. Šenov u Ostravy: Tilia, 2009, ISBN 978-80-86904-33-7.

HOLUBOVÁ, S.; HOLUB V.: *Z historie tělovýchovné jednoty TATRA Kopřivnice*. Nový Jičín: Moravské tiskařské závody, 1977. 15 s.

HROCH, M.: *Buržoazní revoluce v Evropě*. Praha: Svoboda, 1981, 472 s.

JODL, M.: *Teorie elity a problém elity: příspěvek k dějinám a problematice politické sociologie*. Praha: Victoria Publishing, 1994. 156 s.
ISBN 80-85605-94-5

JIČÍNSKÝ, Z.: *Československý parlament v polistopadovém vývoji*. Praha: Nakladatelství dopravy a spojení, 1993. 176 s. 80-7030-186-4.

KABERLE, J.: *Z kapitalismu do socialismu a zpět: teoretické vyšetřování přerodů Československa a České republiky*. Praha: Karolinum, 2005. 582 s.
ISBN 80-246-1127-9.

KLÍMA, M.: *Kvalita demokracie v České republice a volební inženýrství*. Praha: Marshall s.r.o., Radix spol. s.r.o., 2001, 179 s. ISBN 80-86031-29-2.

KOPEČEK, M.; WCIŠLIK, P.: *Thinking through transition: Liberal Democracy, Authoritarian Pasts, and Intellectual History in East Europe After 1989*. Budapest-New York, CEU PRESS, 2015, 608 s., ISBN 978 963 3860 85

KRAMPFL, J.: *Revolution with a Human Face: Politics, Culture, and Community in Czechoslovakia, 1989-1992*. Ithaca, London: Cornell University Press, 2013. 260 s.

KRAMPFL, J.: *Revolution with a human face: politics, culture, and community in Czechoslovakia, 1989-1992*. Berkeley, 2007. Disertační práce. University of California.

KREJČÍ, J.: *Dějiny a revoluce*. Praha: Naše vojsko, 1992, 223 s. ISBN 80-206-0168-6.

KREJČÍ, O.: *Sametová revoluce*. Praha: Professional Publishing, 2014. 160 s. ISBN 978-80-7431-138-3

MALIA, M. E.: *Lokomotivy dějin: revoluce a utváření moderního světa*. 1. vyd. Překlad Marek Pavka. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2009, 427 s. ISBN 978-807-3251-949.

MAREK, P.: *Prostějovská „sametová revoluce“: příspěvek k počátkům demokratizace české společnosti v letech 1989-1990*. Prostějov: Muzeum Prostějovska v Prostějově, 1999. 303 s. ISBN 978-80-86276-32-8

MACHONIN, P.; TUČEK M.: *Zrod a další vývoj nových elit v České republice: (od konce osmdesátých let 20. století do jara 2002)*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2002. 60 s. ISBN 80-7330-011-7.

MAYER, F.: *Češi a jejich komunismus: Paměť a politická identita*. Praha: Argo, 2009. 273 s. ISBN 78-80-257-0151-5.

MĚCHÝŘ, J.: *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?: Několik informací, poznámek a komentářů o naší takřčené něžné revoluci a jejích osudech 1989-1992*. 1. vyd. Praha: Progetto, 1999. 359 s. ISBN 80-86366-00-6.

MLYNÁŘ, Z.; GORBAČOV, M.: *Reformátoři nebývají šťastni: Dialog o „perestrojce“, Pražském jaru a socialismu*. Praha: Victoria Publishing, 1995. 207 s. ISBN 80-85865-98-X

MÜLER, K.: *Češi a občanská společnost: Pojem, problémy, východiska*. Praha: TRITON, 2002. 190 s. 80-7254-232-X.

NEBESKÝ J, J.: *Listopad 89 v Hranicích*. 1. Hranice: Tichý typ, 2009. 24 s. ISBN 978-80-903768-2-3.

OTÁHAL, M.: *K některým otázkám dějin "normalizace"* in: Soudobé dějiny roč. 2, č. 1, 1995. Komunisté a "ti druzí", "O bourání bohů"

OTÁHAL, M.: *Opozice, moc, společnost 1969-1989: příspěvek k dějinám normalizace*. Praha Maxdorf , 1994. 124 s. ISBN 80-85800-12-8 .

OTÁHAL, M.: *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. 649 s. ISBN 978-80-7285-137-9.

OTÁHAL, M.: *Podíl tvůrčí inteligence na pádu komunismu*. Brno: Doplněk, 1999. 162 s. ISBN 80-7239-050-3.

OTÁHAL, M.; VANĚK, M.: *Sto studentských revolucí: Studenti v období pádu komunismu - životopisná vyprávění*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999. 859 s. ISBN 80-7106-337-1.

OTÁHAL, M.: *Studenti a komunistická moc v českých zemích 1968-1989*. Praha, 2003. 230 s. ISBN 80-86569-52-7 .

PECKA, E.: *Sociologie politiky*. Praha: Grada, 2010. 240 s. ISBN 978-80-247-2793-6

PULLMANN, M.: Konec Experimentu: Přestavba a pád komunismu v Československu. 1. vyd. Praha: Scriptorium, 2011. 243 s. ISBN 978-80-87271-31-5.

PŠEJA, P.: *Stranický systém České republiky: Politické strany a jejich vývoj 1989-1998*. Centrum pro studium demokracie. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2005, 203 s. ISBN 80-7325-069-1.

RATAJ, J.; HOUDA P.: *Československo v proměnách komunistického režimu*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2010. ISBN 978-80-245-1696-7.

ROKOSKY, J.: (Ed.): *Sametová revoluce v Ústí nad Labem: svědectví studentů po dvaceti letech*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2009, 152 s. ISBN 978-80-7414-170-6.

RYCHLÍK, J.: *Devizové přísliby a cestování do zahraničí v období normalizace*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v.v.i, 2012. 178 s. ISBN 978-80-7285-149-2.

SUK, J.: *Labyrintem revoluce: Aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize*. Praha: PROSTOR, 2003. OBZOR. 507 s. ISBN 80-7260-099-0.

SUK, J.; JANIŠOVÁ, M.; PREČAN, V.: *Hlasy občanské společnosti, 1987-1989: výběr z textů a dokumentů*. 1. vyd. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1999, 110 s. ISBN 80-852-7091-9.

ŠARADÍN, P.: *Moravský venkov: politika a společnost*. Olomouc: Univerzita Palackého c Olomouci, 2012. 83 s. ISBN 978-80-244-3208-3

ŠARADÍN, P.: *Společnost a politika: Vztahy, pochybnosti a jiná realita*. Olomouc: Univerzita Palackého c Olomouci, 2014. 119 s. ISBN 978-80-244-4460-4

ŠARADÍN, P.: *Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. 161 s. ISBN 978-80-244-1876-6

ŠARADÍN, P., Bradová, E.: *Visegrad Votes: Parliamentary Election 2005-2006*. Olomouc: Palacky University, 2007 246 s. ISBN 978-80-244-1625-0

ŠARADÍN, P.; OUTLÝ, J.: *Studie o volbách do zastupitelstev v obcích*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. 232 s. ISBN 80-244-0798-1.

ŠÍMÍČEK, V.: *Volby v demokracii*. Brno: Mezinárodní politologický ústav Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 1995, s. 154.

THOMPSON, P.: *The Voice of the Past: Oral History*. 1. Oxford : Oxford University Press, 2000. ISBN 0192893173, 382 S

TICHÁNEK, J.: *Stará Kopřivnice v dokumentech a fotografiích*. Kopřivnice: Město Kopřivnice, 1998. s. 250.

TOCQUEVILLE, A.: *Starý režim a revoluce*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2003, 272 s.

VALEŠ, L.: *Proces politické změny 1989/1990 v Klatovech*. Praha, 2003a. Disertační práce. Karlova univerzita. Vedoucí práce PaedDr. Miroslav Vaněk, PhD.

VALEŠ, L.: *Rok 1989 v Plzni a západních Čechách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2003. 261 s. ISBN 80-86473-55-4.

VALEŠ, L.: *Zrod demokratických politických systémů: okresů Klatovy, Domažlice a Tachov a jejich vývoj v 90. letech 20. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2007. 287 s. ISBN 978-80-7380-082-6.

VALEŠ, L.: *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2006, s. 246, ISBN 80-7380-010-1.

VALEŠ, L.: *Listopad'89 v Klatovech: Klatovy v přelomových letech 1989 - 1990*. Zavlekov 56 : AgAkcent, s.r.o., 2005. 110 s. ISBN 80-903093-9-9.

VALEŠ, L., PETRÁŠ, J. a kol.: *Komunální a parlamentní volby v Československu a jižních Čechách v roce 1990*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 2015, 235 s.

VALEŠ, L., PETRÁŠ, J. a kol.: *Sametová revoluce v českých obcích, městech a regionech aneb 25 let poté*. 1. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 2014. 237 s. ISBN 978-80-87472-75-0

VALEŠ, L.: *Význam výzkumu Sametové revoluce na místní úrovni*, In: VALEŠ, L., PETRÁŠ, J. a kol.: *Sametová revoluce v českých obcích, městech a regionech aneb 25 let poté*. 1. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 2014. 237 s. ISBN 978-80-87472-75-0

VANĚK, M.: *Veřejné mínění o socialismu před 17. listopadem 1989: Analýza výsledků výzkumů veřejného mínění prováděných ÚVVM od roku 1972 do roku 1989*. 1. vyd. Praha: MAXDORF, 1994. 59 s. ISBN 80-85800-10-1.

VANĚK, M.: *Orální historie: metodické a "technické" postupy*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. 78 s. ISBN 80-244-0718-3 .

VANĚK, M.: *Ostrůvky svobody: Kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech, v Československu*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002. 350 s. 80-7285-016-4.

VANĚK, M.; MÜCKE, P.: *Velvet Revolution An Oral History of Czech Society*. Oxford University Press, 2016. 264 s. ISBN 9780199342723.

VANĚK, M.; MÜCKE, P.; PELIKÁNOVÁ, H.: *Naslouchat hlasům paměti: Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. 224 s. ISBN 978-80-7285-089-1.

VANĚK, M.: *Nedalo se tady dýchat: Ekologie v českých zemích v letech 1968-1989*. Praha: Maxdorf, 1996. 170 s. ISBN 80-85800-58-6

VANĚK, M.: *Obyčejní lidé?!: Pohled do života tzv. mlčící většiny: životopisná vyprávění příslušníků dělnických profesí a intelligence*. 1. vyd. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1791-8.

VANĚK, M.; MÜCKE: *Třetí strana trojúhelníku*. Praha: Karolinum, 2015, 328 s. 9788024629315.

SHEPHERD, R. H.; KUNC J.: *Czechoslovakia: the velvet revolution and beyond*. Vyd. 1. New York: St. Martin's Press, 2000, ix, 204 s. Europa Orientalis. ISBN 03-122-3068-0.

ŠMÍD, M.: Česká média a jejich role v procesu politické změny roku 1989. *Louč* [online]. 2013, 2013-04-30 [cit. 2014-04-27]. Dostupné z: <http://www.louc.cz/pril01/listopad.pdf>

ŽENÍŠEK, M.: *Přechody k demokracii v teorii a praxi*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, 222 s. ISBN 80-738-0008-X.

Příspěvky ve sborníku:

K dějinám TATRY Kopřivnice: Sborník příspěvků I. Miroslav Klos. 1. vyd.
Ostrava : [s.n.], 1967. 224 s.

K dějinám TATRY Kopřivnice : Sborník příspěvků II.. Miroslav Klos. 1. vyd.
Ostrava : [s.n.], 1970. 275 s.

K dějinám TATRY Kopřivnice : Sborník příspěvků IV.. Jan Kozlovský, Karel
Rosenkranz. 1. vyd. Praha : Nadas, 1990. 243 s.

16 Seznam pramenů:

Archív města Ostravy

Nová svoboda

Nová svoboda, 1989, roč. 45., č. 271

Nová Svoboda, 1989, roč. 45., č. 273

Nová Svoboda, 1989, roč. 45., č. 274

Nová Svoboda, 1989, roč. 45., č. 275

Nová Svoboda, 1989, roč. 45., č. 276

Nová Svoboda, 1989, roč. 45., č. 291

Nová Svoboda, 1990, roč. 46., č. 264

Státní okresní archiv Nový Jičín

Tatrovák

Tatrovák: Noviny pracujících kombinátu Tatra. Kopřivnice, 1989, roč. 43, č. 45.

Tatrovák: Noviny pracujících kombinátu Tatra. Kopřivnice, 1989, roč. 43, č. 46.

Tatrovák: Noviny pracujících kombinátu Tatra. Kopřivnice, 1989, roč. 43, č. 47.

Tatrovák: Noviny pracujících kombinátu Tatra. Kopřivnice, 1989, roč. 43, č. 48.

Kronika města Kopřivnice

SOkA Nový Jičín, Kronika města Kopřivnice 1987

SOkA Nový Jičín, Kronika města Kopřivnice 1989

SOkA Nový Jičín, Kronika města Kopřivnice 1990

SOkA Nový Jičín, Kronika města Kopřivnice 1991

SOkA Nový Jičín, Ročenka města Kopřivnice 2014

Elektronické zdroje:

Český statistický úřad dostupné z: www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112015

Soukromé archivy

Ing. Jaroslav Šula

- zápisy z porad Měst. NV. r. 1990
- volební materiály ČSL
- volební lístek pro komunální volby 1990

Lubomíra Sazovského

- osobní poznámky z listopadových dnů
- prohlášení OF, RS-OF
- volební materiály OF

Václava Kunčíka

- programové materiály KSČ před rokem 1989
- volební program národní fronty pro rok 1986

Rozhovory

Všechny uvedené rozhovory vedl autor práce Stanislav Peš a jejich nahrávky a písemné záznamy jsou uloženy v jeho archivu.

Rozhovor s Aloisem Jankem, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 9. 5. 2011.

Rozhovor s Dagmar Rysovou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 25. 7. 2013.

Rozhovor s Ing. Jaroslavem Šulou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 16. 7. 2012.

Rozhovor s Ing. Josefem Jalůvkou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 28. 6. 2010.

Rozhovor s Ing. Josefem Jalůvkou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 4. 8. 2010.

Rozhovor s Jiřím Cachnínem, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 28. 8. 2013.

Rozhovor s Ladislavem Kryške, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 13. 8. 2013.

Rozhovor s Lubomírem Sazovským, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 6. 2. 2006.

Rozhovor s Lubomírem Sazovským, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 18. 7. 2012.

Rozhovor s Oldřichem Rysem, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 27. 8. 2012.

Rozhovor s Petrem Boháčem, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 12. 8. 2013.

Rozhovor s Radkem Buršou, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 28. 8. 2013.

Rozhovor s Václavem Kunčíkem, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 1. 8. 2012.

Rozhovor s Václavem Kunčíkem, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 2. 7. 2012.

Rozhovor s Markem Kopelcem, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 28. 2. 2014.

Rozhovor s Hynkem Hanákem, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 12. 8. 2013.

Rozhovor s Hynkem Hanákem, vedl Stanislav Peš, Kopřivnice 19. 8. 2013.

Legislativa

Zákon č. 99/1969 Sb. Zákonné opatření předsednictva Federálního shromáždění o některých přechodných opatřeních nutných k upevnění a ochraně veřejného pořádku

Ústavní zákon č. 117/1969 Sb. Ústavní zákon o prodloužení volebního období národních výborů, národních rad a Federálního shromáždění, Nejvyššího soudu, krajských, okresních a vojenských soudů

Zákon č. 54/1971 Sb. Zákon České národní rady o volbách do národních výborů v České socialistické republice

Zákon č. 54/1971 Sb. Zákon České národní rady o volbách do národních výborů v České socialistické republice

Zákon č. 31/1983 Sb. Zákon o národních výborech

Ústavní zákon č. 183/1989 Sb. Ústavní zákon o volbě nových poslanců zákonodárných sborů

Zákon č. 427/1990 Sb. Zákon o převodech vlastnictví státu k některým věcem na jiné právnické nebo fyzické osoby

Zákon č. 47/1990 Sb. Zákon o volbách do federálního shromáždění

Zákon č. 368/1990 Sb. Zákon České národní rady o volbách do zastupitelstev v obcích

Ústavní zákon č. 14/1990 Sb. Ústavní zákon o odvolávání poslanců zastupitelských sborů a volbě nových poslanců národních výborů

Zákon č. 367/1990 Sb. Zákon České národní rady o obcích

17 Přílohy

15.1. Volební výsledky jednotlivých subjektů v komunálních volbách

Pořadí	Strana	Počet hlasů
1.	Občanské fórum	93 231
2.	Československá strana lidová	53 063
3.	Demokratická koalice	48 781
4.	Komunistická strana Československa	43 685
5.	Československá sociální demokracie	20 341
Celkem		259 101

Tabulka č. 1 Počet získaných hlasů pro jednotlivé strany (SOKA Nový Jičín, Kronika města Kopřivnice 1991)

15.2 Průběh listopadového událostí v Praze

Praha	
Datum	Událost
17. listopad 1989	„Výbuch“ – násilné potlačení studentské demonstrace na Národní třídě, následuje medializace tohoto aktu násilí v zahraničních i čs. médiích.
19. listopad 1989	Vznik nového aktéra událostí – opozičního uskupení v podobě OF.
21. listopad 1989	Státní orgány akceptují požadavek opozice na jednání (premiér Adamec poprvé přijímá zástupce OF).
22. listopad 1989	Řady opozice (OF) rozšiřují ekonomové z Prognostického ústavu ČSAV, kteří opozici nabízejí vytvoření programu ekonomických reforem.
24. listopad 1989	První vítězství opozice – demise nejužšího vedení ÚV KSČ.
26. listopad 1989	Posun v pozici OF – první oficiální jednání mezi zástupci OF a týmem premiéra Ladislava Adamce.
27. listopad 1989	Veřejnost vyjadřuje v generální stávce masově a veřejně svou nedůvěru vládě komunistické strany.
29. listopad 1989	Federální shromáždění schvaluje změnu ústavy, která znamená ukončení vlády jedné strany de iure.

Tabulka č. 2: Průběh listopadového událostí v Praze
(Bureš a kol. 2012: 44)

15. 3 Průběh listopadového událostí v Plzni

Plzeň	
Datum	Událost
17. listopad 1989	Proběhlo shromáždění v Kopeckého sadech naproti Státní vědecké knihovny. Ve 14:00h se zde shromáždilo asi 100 lidí.
18. listopad 1989	Vznik dvou petic. První sepsali zástupci nezávislých sdružení. Druhá vznikla v Doubravce na faře sboru Církve čs. husitské. Jeho členové měli k dispozici pravděpodobně nejčerstvější informace z celé Plzně. O událostech v Praze se dozvěděli ještě 17. listopadu.
19. listopad 1989	Stávka činohry Divadla J. K. Tyla. Šíření prohlášení divadla DISK, Realistického divadla a pražských studentů na plzeňských kolejích.
20. listopad 1989	Stávka Divadla dětí Alfa. Vznik prvního stávkového výboru Lékařské fakulty na lochotinských kolejích. Shromáždění studentů plzeňské Pedagogické fakulty.
21. listopad 1989	Studenti vysokých škol zahájili okupační stávku na školách a dohodli se na vytvoření koordinačního výboru stávkových výborů. První velká demonstrace před Lékařskou fakultou za účasti 3000 lidí.
22. listopad 1989	Vznik Občanského fóra v Plzni, Pedagogická fakulta se připojuje ke stávce. Zasedání městského výboru KSČ a hrozba zásahu Lidových milic.
23. listopad 1989	V noci proběhl tzv. "plakátový souboj" mezi milicionáři strhávajícími plakáty OF a studenty.
24. listopad 1989	Lidové milice požadují po KSČ rázný zásah. Na demonstraci se sešlo kolem 20 000 lidí.
25. listopad 1989	Stávkový výbor Divadla J. K. Tyla prosadil na schůzce s vedením otevření divadla pro setkávání občanů s opozicí.
26. listopad 1989	Primátor Bohumil Plátěnka jednal se zástupci OF. Generální ředitel plzeňské škody František Korbel slíbil nebránit škodovákům v účasti na generální stávce.
27. listopad 1989	Generální stávka za účasti až 50 000 lidí, přičemž 10 - 15 000 účastníků byli zaměstnanci Škodovky.

Tabulka č. 3: Průběh listopadového událostí v Plzni Průběh listopadového událostí v Plzni (údaje získány z publikace Valeš 2003)

15. 4 Průběh listopadových událostí v Ostravě

Ostrava	
Datum	Událost
17. listopad 1989	„Výbuch“ – násilné potlačení studentské demonstrace na Národní třídě, následuje medializace tohoto aktu násilí v zahraničních i čs. médiích.
19. listopadu	Prosakování prvních informací. Před večerním vystoupením v divadle Jiřího Myrona herci diskutovali, zda hrát či nehrát. Zvítězil ohled na mimoostravské diváky. Před inscenací byla přečtena rezoluce herců pražských divadel a studentů DAMU vyzývající k vyhlášení generální stávky. Vedení divadla chtělo přečtení zabránit, ale herci podmínili odehrání představení jejím přečtením.
20. listopad 1989	Vylepení letáků, na budovu Rudého práva a další místa. Letáky vyzývaly občany k účasti na demonstraci protestující proti zásahu na Národní třídě v Praze. Zasedal severomoravský krajský výbor Národní fronty, který ve svém prohlášení projevil pobouření nad dezinformací o údajných úmrtích vysokoškoláků a zneužití studentů a umělců. Prohlášení divadelníků k zásahu na Národní třídě bylo přečteno pedagogickému doprovodu před představením Divadla loutek. Namísto představení proběhla prohlídka zákulisí divadla. Divadlo Petra Bezruče představení neodehrálo a herci vstoupili do stávky. Ostatní divadla neměla hrací den. V 17:00 hodin proběhla na náměstí Lidových milicí první veřejná ostravská demonstrace proti komunistickému režimu. Podle různých odhadů se jí účastnilo od několika set po jeden a půl tisíce občanů z řad studentů, umělců a dalších. Pozdě večer se shromáždilo asi 2000 studentů Vysoké školy báňské před kolejemi v Ostravě-Porubě.
21. listopad 2015	Před děkanátem Pedagogické fakulty na Dvořákově ulici se konalo shromáždění za účasti přibližně 150 studentů, ke kterým promluvil člen stávkového výboru Ivan Motýl s peticí deseti požadavků adresovaných vládním orgánům ČSSR. Ohlásil, že se studenti PdF připojují k celostátní studentské protestní stávce. Téměř současně se uskutečnilo před vchodem do PdF na Bráfově ulici shromáždění téměř 200 studentů. Proběhla ranní schůze činohry Státního divadla Ostrava, na níž bylo přijato prohlášení k přijetí protestní stávky a na níž se sjednotily všechny umělecké soubory v Ostravě. Mimořádně zasedal ostravský Městský výbor Národní fronty, jehož představitelé odsoudili protisocialistické síly, které

	zneužily pietní vzpomínky na Jana Opletala.
22. listopad 1989	<p>Na většině ostravských středních škol se učilo. Výjimkou byla konzervatoř a jednotlivé třídy na různých školách. Střední školy se snažili navštěvovat vysokoškoláci z Ostravy i Prahy. Vedení středních škol však vysokoškoláky většinou nevpustilo do škol. Rada Národního výboru města Ostravy na svém zasedání vyjádřila podporu prohlášením vlád k událostem 17. listopadu. Severomoravský KV SSM nabádal k zachování klidu a rozvahy.</p> <p>Od 13 hodin se na PdF konalo další studentské shromáždění, na němž stávkový výbor vyhlásil, že celoškolský výbor SSM tříští studentskou jednotu, a nepodpořil studentskou stávku. V bytě Dolores Šavrdové se sešlo osm signatářů Charty 77. Podle DSZ StB projevíli značnou nejistotu z dalšího vývoje. Obávali se, že z nich mají všichni strach, že situaci nezvládnou a vše půjde do ztracena. Na setkání bylo rozhodnuto, že vůdčí osobností ostravského OF bude Jaromír Glac.</p>
23. listopad 1989	<p>. Na území města byl zjištěn výlep protistudentských letáků tzv. Nezávislého dělnického hnutí, vyhrožujících, že pokud se situace neuklidní, vyjdou proti nim do ulic havíři, hutníci a pracovníci ve službách. S letáky visely výzvy dělníkům, aby do konce roku 1989 bojkotovali návštěvy divadel. Přibližně 3000 převážně mladých lidí s transparenty, prskavkami a svíčkami se sešlo na demonstraci na náměstí Lidových milicí v Ostravě. Podpořili vznik OF a požadovali splnění požadavků vysokoškoláků.</p> <p>Vznikají první buňky OF v Československém rozhlase Ostrava, v závodě Rudého práva v Ostravě a na nervové ambulanci Hornické polikliniky v Moravské Ostravě.</p>
24. listopad 1989	<p>Situace ve městě je stále nejasná a názory na probíhající změny se různí. Stanoviska jednotlivých pracovišť ve městě jsou často nejednotné. Zejména Ostravský večerník vydává pravidelně ostrá prorežimní stanoviska, která u řady občanů vyvolávají nejistotu.</p> <p>Občané téměř zaplňují náměstí Lidových milicí, vystupují zde pražští herci Jiří Bartoška, Karel Heřmánek a další. Vystoupili také zástupci studentských, stávkových výborů z Prahy, Brna, Bratislavy a Ostravy. V pátek 24. 11. na demonstraci poprvé vystoupil mluvčí nově vzniklého ostravského OF, který se nepředstavil a uvedl, že v sobotu v 10:00 bude ustaven koordinační výbor.</p>

25. listopad 1989	Na mimořádném zasedání se sešel SmKV KSČ, jehož účastníci odmítli neklid a stávky a očekávali, že nové vedení KSČ, které plně podpořili, uchopí situaci pevně do svých rukou. Živý řetěz asi 1500 lidí symbolizující jednotu studentů, umělců a pracujících občanů vyšel z podchodu na náměstí Republiky a na náměstí Lidových milicí. Na 10 000 občanů se za hustého sněžení sešlo na náměstí Lidových milicí, kromě generální stávky šlo o největší demonstraci po 17. listopadu.
26. listopad 1989	První jednání mezi představiteli ostravského OF v čele s J. Smutnou, L. Zaorálkem, P. Holým a P. Čepkem a představiteli MěV KSČ v Ostravě. Studenti vysokých škol pracují naplno v ulicích a vysvětlují své požadavky. Na náměstí se schází několik tisíc občanů a ostravské OF přednáší své požadavky.
27. listopad 1989	Ke generální stávce se v Ostravě na náměstí Lidových milicí připojilo více než dvacet tisíc občanů. Do generální stávky se různými způsoby zapojili i dělníci v nepřetržitých provozech ostravských továren, například vysokých pecí či koksáren. V některých podnicích se vedení pokusilo zabránit dělníkům v účasti na generální stávce. Na dole Jan Šverma dal ředitel příkaz vypnout elektřinu pro těžní věže, čímž zabránil mezi 12-14 hodinou výjezdu horníku z podzemí a účasti na stávce, podobně se stalo také na dalších deseti šachtách.
28. listopad 1989	Proběhlo druhé jednání mezi představiteli ostravského OF a vedením MěV KSČ. OF prosadilo zřízení místnosti pro svou kancelář na Výstavišti Černá louka a národní výbor poskytne základní vybavení pro práce. K tomuto dni byly také z vrátnic staženy jednotky Lidových milicí, které bránily studentům a zástupcům OF ve vstupu do závodů.

Tabulka č. 4: Průběh listopadového událostí v Ostravě (údaje získány: Archív města Ostravy, publikace Hamza 2009)

15.5 Průběh listopadového událostí v Domažlicích

Domažlice	
Datum	Událost
17. listopad 1989	„Výbuch“ – násilné potlačení studentské demonstrace na Národní třídě, následuje medializace tohoto aktu násilí v zahraničních i čs. médiích.
20. listopad 1989	Formování prvních dvou opozičních ohnisek v místním Ochotnickém divadle a nemocnici.
21. listopad 1989	Podepisování protestního prohlášení proti zásahu na Národní třídě. Výjezd MUDr. Hynka Faschingbauera do Prahy pro informace a účast na demonstraci s 200 000 občany.
22. listopad 1989	První protirežimní demonstrace v Domažlicích.
23. listopad 1989	Zaznívají první požadavky na odvolání představitelů města i okresu a jejich nahrazení nestraníky.
25. listopad 1989	Vznik Občanského fóra v Domažlicích, demonstrace na náměstí, vojenské cvičení.
27. listopad 1989	Probíhá generální stávka na náměstí za účasti více než 3000 občanů.

Tabulka č. 5: Průběh listopadového událostí v Domažlicích (údaje získány z publikace Valeš 2007)

15.6 Průběh listopadového událostí v Klatovech

Klatovy	
Datum	Událost
17. listopad 1989	„Výbuch“ – násilné potlačení studentské demonstrace na Národní třídě, následuje medializace tohoto aktu násilí v zahraničních i čs. médiích.
Víkend 18. - 19. listopadu	Prosakování prvních informací z rádia (Svobodná Evropa či Hlas Ameriky).
20. listopad 1989	Michal Kučera vyjíždí pro informace do Plzně.
22. listopad 1989	První otevřené vystoupení proti mocenskému režimu v Klatovech před budovou Stálé divadelní scény.
23. listopad 1989	První mítink na náměstí za účasti 200 lidí.
24. listopad 1989	Druhý mítink za účasti 3000 lidí, příjezd tzv. výjezdové skupiny herců a studentů.
25. - 26. 11.1989	Příprava generální stávky ve městě.
27. listopad 1989	Probíhá generální stávka do které se zapojily všechny podniky a instituce ve městě. Vznik Občanského fóra v hotelu Bílá růže v Klatovech.

Tabulka č. 6: Průběh listopadového událostí v Klatovech (údaje získány z publikace Valeš 2007)

15. 7 Průběh listopadového událostí v Kopřivnici

Kopřivnice	
Datum	Událost
17. listopad 1989	„Výbuch“ – násilné potlačení studentské demonstrace na Národní třídě, následuje medializace tohoto aktu násilí v zahraničních i čs. médiích.
Víkend 18. - 19. listopadu	Prosakování prvních informací mezi občany Kopřivnice. Noc z 19. na 20. listopadu spontánní odjezd Marka Kopelce do Prahy se snahou podpořit studenty.
20. listopadu	Koncert disidentského písničkáře Jana Buriana. Beseda s návštěvníky M-klubu.
21. listopad 1989	PV SSM sepisuje stanovisko k 17. listopadu, někteří členové vyslovují možnost připojit se k výzvě studentů. Rada klubu však s formulací provolání nesouhlasila. Upravené stanovisko bylo sepsáno následující den. Účast Dagmar Rysové a Jiřího Cachnína na manifestaci na Václavském náměstí.
22. listopad 1989	Přijela první skupinka studentů z fakulty dětského lékařství Karlovy univerzity do TATRY, po setkání s ekonomickým ředitelem jim byl vydán zákaz vstupu do podniku stejně jako pořádat jakékoliv otevřené besedy. Po zásahu předsedy klubové rady M-klubu Lubomíra Sazovského, který původně chtěl uspořádat otevřenou besedu, byla povolena beseda uzavřená jen pro pozvané členy SSM a klubové rady. Ve večerních hodinách jsou vylepovány plakáty, zvoucí občany na druhý den na náměstí.
23. listopad 1989	Přijíždějí na PV SSM TATRA studenti z Prahy z matematicko-fyzikální fakulty. Nejsou však připuštěni k diskuzi a jsou vykázáni z Tatry. Podařilo se jim ovšem opět zkontaktovat předsedu M-klubu Lubomíra Sazovského, který jim nabízí spoluzodpovědnost za zprostředkování kontaktu se studenty místní střední průmyslové školy. V 15:00 probíhá veřejná debata v M-klubu s představiteli n.p. Tatra. V 18:00h se poprvé občané scházejí na manifestaci na kopřivnickém náměstí. Položení základů pro budoucí Občanské fórum v Kopřivnici.
24. listopad 1989	V 9:30 h jednání na úrovni představitelů Občanského fóra s operativkou města, v které bylo zastoupeno politické vedení města v čele s předsedou Měst.NV a náčelníkem VB Kopřivnice. Příjezd Marka Kopelce z Prahy s informacemi a klíčovými materiály. Vznik Občanského fóra v Kopřivnici. První ozvučená manifestace na kopřivnickém náměstí.
25. listopad 1989	Představitelé Občanského fóra se scházejí v M-klubu, kde byly připravovány plány další demonstrace, propagační materiály a organizovala se generální stávka.

26. listopad 1989	Demonstrace na náměstí, zapojují se již také další lidé ochotní pomoci s organizací generální stávky.
27. listopad 1989	Probíhá generální stávka v n. p. Tatra. Před slévárnou se shromažďuje několik tisíc lidí. Tatrováci tak vyjadřují jednoznačnou podporu. Generální stávka na kopřivnickém náměstí za účasti přibližně 2000 lidí z řad zaměstnanců mimo podnik Tatra a studentů místní průmyslové školy.
30. listopad 1989	Plenární zasedání Měst.NV., kde přes protest vystoupil zástupce OF Radek Burša, vracející se z Prahy, a sdělil nejnovější informace o dění v Praze. Pozval také všechny přítomné na diskusní kluby pořádané OF.
4. prosinec 1989	Manifestace na vyjádření nesouhlasu se složením nové vlády. Byla vyhlášena stávková pohotovost na 11. 12. 1989.

Tabulka č. 7: Průběh listopadového událostí v Kopřivnici (údaje získány z archivních pramenů a výzkumu Stanislava Peše)

15.8 Průběh listopadového událostí v Tachově

Tachov	
Datum	Událost
17. listopad 1989	„Výbuch“ – násilné potlačení studentské demonstrace na Národní třídě, následuje medializace tohoto aktu násilí v zahraničních i čs. médiích.
Víkend 18.-19. listopadu	Prosakování prvních informací.
20. listopad 1989	První kontakt - Jan Vácha a Jaroslav Šmíd vyráží do Prahy pro informace, kde se setkávají s Alexandrem Vondrou. Jaroslav Černý vyjíždí do Prahy za studenty do Mánesu pro tiskoviny a další informace.
21. listopad 1989	ČSL vydala Odsouzení brutálního zákroku bezpečnostních složek proti mládeži 17. listopadu 1989.
22. listopad 1989	Příprava první demonstrace.
23. listopad 1989	První protirežimní demonstrace za účasti asi 300 lidí.
24. listopad 1989	Setkání předsedy a místopředsedy národního výboru s představiteli opozice. Formování Občanského fóra v Tachově. Mítink za účasti 500 lidí.
26. listopad 1989	Manifestace na náměstí s vystoupením předsedy městského národního výboru a tajemníka.
27. listopad 1989	Úspěšný průběh generální stávky.

Tabulka č. 8: Průběh listopadového událostí v Tachově (údaje získány z publikace Valeš 2007)